

Livet som anbragt

- Et speciale om tidligere anbragtes
opvækst centreret omkring tillid

Søren Lund Jensen

Vejleder: Inge M. Bryderup

Institut for Sociologi og Socialt arbejde

10. semester, Aalborg Universitet

34.995 ord

November 2014

Forord

Denne undersøgelse bygger på narrative biografiske interviews foretaget med fire tidligere anbragte kvinder. Foruden deres hjælp havde det ikke været muligt at lave denne undersøgelse, hvorfor jeg skylder dem stor tak for at have taget sig tid til at fortælle mig deres livshistorie.

Yderligere skal der også lyde en særlig tak til 'De anbragtes vilkår' og 'Baglandet Aarhus' for deres hjælp til at finde informanter til denne undersøgelse.

Endeligt skal der lyde en tak til Inge M. Bryderup for vejledning og kommentarer i forbindelse med udarbejdning af dette speciale.

Indhold

1.0 Abstract	2
2.0 Indledning.....	3
3.0 Fakta om anbringelser i Danmark	4
3.1 Fakta om anbragte i Danmark	5
4.0 Udfordringer i det senmoderne samfund	7
5.0 Problemformulering	11
6.0 Metode	12
6.1 Grounded Theory	12
6.2 Biografisk, narrative metode og -interview.....	14
6.3 Design og sampling.....	16
6.4 Det kvalitative casestudie.....	16
6.5 Sampling	17
7.0 Etik og adgang til feltet.....	17
8.0 Empiripræsentation og biografiske profiler	18
Jette	19
Maria.....	19
Isabella.....	20
Freja	20
Opsamling.....	21
9.0 Analysestrategi.....	21
10.0 Analyse	23
10.1 Fortællinger om den tidligere barndom i den biologiske familie.....	23
10.2 Anbringelsesøjeblikket	28
10.3 Det gode liv i plejefamilien	33
10.4 Problematikker ved at bo i plejefamilie	36
10.5 Kompetencer i forhold til at danne og bevare sociale relationer	45
10.6 En følelse af at være anderledes og skille sig ud.....	49
10.7 Ensomhed	51
11.0 Konklusion	57
12.0 Litteraturliste.....	59

1.0 Abstract

The purpose of this study is to provide a deeper insight into the life as a child placed in foster care, and in which way growing up in both a socially vulnerable family and a foster family has an influence on the individuals' competences related to being able to trust the surroundings. In order to provide this insight biographical interviews were held with four women aged 22-31 who had experienced living with their biological family as well as in a foster family. Throughout several of the theories, regarding the late- or post-modern society, trust is regarded as one of the many skills required in order to be successful and live the good life (Giddens 1996; Honneth 2003). This specific competence of trust was chosen retrospectively after having interviewed the four women and listened to their stories about growing up.

The first part of the analysis shows, in accordance with other studies on the matter, that life in the biological family is described as a place characterized by neglect and poor upbringing in general. With regard to the development of skills in relation to trusting the surrounding world, the analysis related to growing up in the biological family showed poor conditions for shaping what Honneth calls *self-confidence*, which enables you to have trust in the surrounding world (Nørgaard 2005: 64-65)). This had to do with the fact that the four women for the most part did not describe a caring and loving home, and the few descriptions that showed love, were tucked in between periods of misery. Furthermore the biological parents fail in regards to providing the proper external framework for their children, meaning that they are either dirty, smelly or wore the wrong clothes to match the season, which made it extremely difficult to fit in and become part of the community in their class. When the four girls are placed in foster care they get new clothes and the smell disappears, which opens up their possibility to actually engage in social contexts. Thus it is seen that the external framework related to appearances are of great importance. Moreover the children also explain that they, after having been placed in foster care, are starting to learn the social codes of conduct. This change can, to a certain extent, be attributed to the life in foster families, which, in contrast to the life of the biological family, were described with joyful stories from holidays and from the everyday life in the foster family in general. Although the immediate stories of both the foster parents, and the lives in the foster home generally indicates a better upbringing than before, it is hard to get an idea of how close a relationship is created between them. This has partly to do with the fact that several of the women describes, what appears to be a distrust of their foster parents' love for them, and therefore also to the durability of the arrangement of living in the foster home. Furthermore the women keep changing their descriptions of their foster parents which started out in a very positive way, but in several stories ended up with a very different and negative presentation of their foster family.

In general it is difficult to give an estimation of the four women's competences as children in relation to trust of the surrounding world. This let me to make the evaluation of the development of competences related to trust through the use of Honneth and Giddens which thus enabled me to make the theoretical assumption that their upbringing in foster care generally speaking should improve their competences related to trust. Even so it still seems that the women had a hard time making new friends. It does however seem like the few friends they do make are described as good and long-lasting. Thus it would seem that their skills related to maintaining social relations seem relatively good when compared to their skills related to form new social relations. In this context it is interesting to point out that the loneliness that is often mentioned in regards to children placed in foster care, is not present to the same extent in this study. Even though the women only describe few social relationships they do not perceive themselves as lonely.

2.0 Indledning

I starten af 2014 var jeg med til at udarbejde en rapport omhandlende kommunernes organisering omkring netværks- og slægtsanbringelser. Forud for dette projekt foretog jeg et litteraturstudie på området for anbragte og tidligere anbragte i både netværkspleje og almindelig familiepleje. En af de pointer, der generelt gik på tværs af de mange undersøgelser var, at der generelt var behov for at sikre anbragte mere kontinuitet i deres barndoms- og ungdomsliv (Winokur et al. 2009: 27; Knudsen og Egelund 2011: 69; Linderoth 2006: 151). Denne pointe var forbundet med, at livet som anbragt til tider var kendetegnet af en opvækst, der gik på tværs af biologiske forældre, plejeforældre, børnehjem, skiftende pædagoger og med et utal af forskellige sagsbehandlere ind over. På trods af den gennemgående efterspørgsel efter kontinuitet, som var tydelig i en række af de undersøgelser, jeg læste, fandt jeg det ikke i samme grad tydeligt, hvordan barndoms- og ungdomslivet så ud for den enkelte anbragte, hvilket hænger sammen med, at mange undersøgelser generelt kun giver et lille glimt af hver enkelt barns liv som anbragt, og det derfor er svært at danne sig et reelt billede af, hvordan den enkelte anbragtes barndoms- og ungdomsliv har udspillet sig.

I denne undersøgelse ønsker jeg derfor at præsentere et dybere indblik i fire tidligere anbragte kvinders barndoms- og ungdomsliv som anbragte, og på den baggrund forsøge at give et mere nuanceret billede af nogle af de problematikker, der ofte kendetegner det typiske billede af anbragte børn og unge. I denne undersøgelse sættes der derfor dels fokus på hvilken indflydelse de forskellige skift i opvæksten har for den unges kompetencer til at have tillid til omverdenen, ligesom der også ses nærmere på den ensomhed og de få sociale relationer, der ofte beskriver den anbragtes situation i forhold til sit sociale netværk.

3.0 Fakta om anbringelser i Danmark

Dette afsnit har til formål at præsentere et overordnet billede af, hvor mange i Danmark, der anbringes og hvordan beslutningen om anbringelse træffes. Yderligere gives der et kort indblik i anbringelsernes holdbarhed.

Antallet af anbragte børn og unge har gennem en længere årrække været faldende. Således sås det, at der ved udgangen af 2009 i alt var anbragt 13.060 børn og unge i alderen 0-17 udenfor hjemmet, og at dette tal var faldet til 11.614 ved udgangen af 2013, hvilket svarer til et fald på 11,6 % (Ankestyrelsen 2013: 3). Blandt de anbragte ses en overrepræsentation af drenge, idet 53 % af afgørelserne om anbringelser vedrørte drenge (Ankestyrelsen 2013: 10). De fleste afgørelser om anbringelse bliver desuden truffet for børn og unge mellem 12-17 år, der i alt udgør 66 % af kommunernes samlede afgørelser om anbringelser udenfor hjemmet, hvilket stort set er samme andel som året inden (Ankestyrelsen 2013: 4).

I Danmark er langt de fleste anbringelser frivillige, idet 85 % af alle kommunale afgørelser om anbringelser i 2013 blev truffet med samtykke fra forældremyndighedsindehaverne og den unge selv, hvis han eller hun var fyldt 15 år. Yderligere blev 10 % af afgørelserne truffet uden forældrenes samtykke, hvilket også kendes som tvangsanbringelse. En tvangsanbringelse finder sted, når kommunen vurderer, at der er risiko for, at barnet eller den unges sundhed eller udvikling er i farezonen for at lide skade. Endeligt blev 5 % af afgørelserne truffet ved formandsafgørelse (Ankestyrelsen 2013: 7). Selvom andelen af frivillige anbringelser er nærmest identisk med fordelingen fra 2012, er der dog tale om et fald fra omkring 90 % frivillige anbringelser i 2009-2010 til cirka 85 % i dag.

I Danmark skelnes der typisk mellem tre forskellige anbringelsesformer. Den hyppigst anvendte af disse er familiepleje, idet 58 % af de 0-17 årige var anbragt i en sådan ved udgangen af 2013. Yderligere var 21 % anbragt på døgninstitution og 14 % anbragt på socialpædagogisk opholdssted (Ankestyrelsen 2013: 4). Anbringelsernes form og varighed kan variere meget, og nogle børn anbringes fra de er nyfødte, til de når deres 18. år, mens andre børn skifter fra den ene anbringelsesform, til den anden og endnu andre kun er anbragt i en kort periode. Overordnet ses det, at kommunerne i alt indberettede 889 flytninger og ændringer af anbringelsessted i 2013. Knap en tredjedel af disse skift og flytninger begrundes som led i et planlagt udviklingsforløb, og blandt de andre hyppige årsager nævner 19 %, at anbringelsesstedet opgiver, eller at anbringelsen sker for at forbedre forholdene for den anbragte (Ankestyrelsen 2013: 38-40). Er der tale om, at barnet eller den unge selv forlader anbringelsesstedet, eller at anbringelsesstedet giver op, er der tale om et sammenbrud i anbringelsen. I 2013 blev der sammenlagt registreret 545 sammenbrud, hvilket svarer til en andel på 4,7 % af det samlede antal anbragte, og vidner om et generelt fald siden 2010 (Ankestyrelsen 2013: 27).

På baggrund af ovenstående ses det, at der stadig anbringes mange børn og unge i Danmark, på trods af, at det samlede antal gennem en længere årrække har været faldende, ligesom sammenbrudene i anbringelserne ligeledes er faldende. Desuden ses det, at langt de fleste anbringelserne er frivillige, om end der siden 2009 er sket et mindre fald i andelen af frivillige anbringelser.

3.1 Fakta om anbragte i Danmark

Efter at have præsenteret de forskellige anbringelsesformer, og deres andelsmæssige anvendelse i Danmark, gives der i følgende afsnit indledningsvist et overblik over en række af de undersøgelser, der eksisterer indenfor familieplejeanbringelsesområdet, hvorefter der gives en mere generel beskrivelse af anbragte børn og unge, og i mindre omfang også, hvad der typisk ligger til grund for anbringelsen. Overordnet må det siges, at der er lavet en lang række undersøgelser indenfor de forskellige anbringelsesområder, og jeg vil i følgende fokusere på undersøgelser, der primært omhandler børn og unge anbragt i almindelige plejefamilier¹.

Ud af de mange undersøgelser, der er lavet på området, er der naturligvis stor variation i forhold til, hvilke aspekter, der særligt fokuseres på i de enkelte undersøgelser. Eksempelvis er der lavet undersøgelser specifikt omhandlende teenagere i almindelig familiepleje, om uddannelser blandt anbragte og om ungdomskriminalitet blandt anbragte teenagere (Larsen et al. 2012; Bryderup 2012; Bryderup 2010). Yderligere er der udgivet en række bøger, der *'giver de anbragte børn en stemme'* ved at fortælle deres historie, blandt andet med henblik på, at de anbragte børn bliver hørt i forbindelse med den socialpolitik, der laves på området (se eksempelvis Nielsen 2005, Warming 2005 og Børnerådet 2012). Fælles for disse undersøgelser er, at de fremhæver en lang række elementer, der præger livet som anbragt, både på godt og ondt. På trods af, at de giver et godt indblik i, hvad der typisk præger livet som anbragt, gives dette indblik gennem glimt fra en lang række forskellige anbragte, hvilket gør det svært at danne sig et helhedsindtryk af, hvordan den enkelte anbragtes historie har set ud. Derimod er der andre udgivelser, hvori tidligere anbragte fortæller historier fra deres liv som anbragt (Jensen 2000, Holm-Petersen 2004, Nielsen 2001). Disse historier behandles ikke analytisk, men de giver, i modsætning til førnævnte undersøgelser, et tæt indblik i en række personers liv som anbragt gennem fortællinger om deres opvækst og de udfordringer, de har kæmpet imod i hele eller store dele af deres liv. På trods af, at der eksisterer en lang række undersøgelser indenfor nogle af de mindre anvendte anbringelsesformer såsom netværks- og slægtspleje, ses der en tendens til, at de største kvantitative undersøgelser indenfor anbringelsesområdet udelukkende skelner mellem familieplejeanbragte og institutionsanbragte (se eksempelvis Egelund et al. 2009 eller Andersen et al. 2013). Årsagen hertil skal sandsynligvis findes i, at mindre anvendte anbringelsesformer, såsom netværks- og slægtsanbringelser, kun udgør en lille del af den samlede andel af anbringelserne, og da kompleksiteten i arbejdet med anbringelser allerede betegnes som høj, er det klart, at flere opdelinger vil øge denne problematik og besværliggøre eller umuliggøre mulighederne for at finde kausale sammenhænge (Andersen et al 2013: 120).

På baggrund af en række af de undersøgelser, der er lavet inden for familieplejeområdet, er det muligt at udlede en række generelle karakteristika for anbragte børn, og årsagen til deres anbringelse, som gennemgås i følgende afsnit. Ses der på årsagen til anbringelsen ses det, at langt størstedelen af alle anbringelser uden for hjemmet enten skyldes årsager relateret til forældrene, barnets omgivelser eller årsager relateret til barnet selv. Nogle af de hyppigst forekommende årsager til anbringelsen er forsømmelse eller vanrøgt, forældre med alkohol- og/eller stofmisbrug, psykiske problemer hos forældrene, samt barnets adfærds- eller skoleproblemer, og i mindre omfang funktionsnedsættelse hos barnet (Egelund et al. 2008). Hvis denne karakteristik uddybes, ses det, at anbragte børn som gruppe har en baggrund hos de dårligst stillede grupper demografisk og socioøkonomisk, idet majoriteten af forældrene

---

¹ Almindelig familiepleje betegnes ofte også som traditionel eller ordinær familiepleje.

har et markant lavere uddannelsesniveaue og en markant lavere indkomst. Psykosocialt ses der ogsaa en overbelastning hos saerligt de anbragtes moedre, der blandt andet har en syv gange sa hoj forekomst af psykisk sygdom som moedre i almengruppen. Samlet ses det, at knapt hver andet anbragte barn har en mor med en psykiatrisk diagnose (45 %) og godt en fjerdedel har en far med en saadan (28 %). Yderligere ses der en betydelig overforekomst af faengselsstraffe og misbrug blandt de anbragtes foraelde, samtidig med at der langt oftere er doedsfald i den naere familie (Egelund et al. 2009: 16, 19-29). Sidstnaevnte er desuden interessant set i forhold til, at anbragte boern oftere foedes af teenagemoedre, hvilket burde reducere risikoen for, at barnet vil opleve, at moderen doer en naturlig doed tidligt i livet (Egelund et al. 2009: 19-20).

Sammenlignes tidligere anbragte med jaevnaldrende ikke-anbragte, er de tidligere anbragte generelt i stoerre risiko for selv at sidde i en daerligere situation, hvad angaar uddannelse og erhverv, og ender oftere end andre som lavtuddannede og/eller arbejdsløse. Mere praecist ses det, at anbragte boern klarer sig markant daerligere i folkeskolen, maalt ud fra de nationale tests, der gennemgaaes i 6. klasse, hvor udsatte boern, som anbragte boern er en del af, pa landsplan klarer sig 15 procent point daerligere end ikke-udsatte boern (Danmarks statistik). I forhold til hoejeste gennemfoerte uddannelse ses det, at 32 % af de udsatte i 25 aars alderen har gennemfoert en ungdomsuddannelse og 4 % har gennemfoert en videregaaende uddannelse. Blandt ikke-udsatte, i samme aldersgruppe, ses det derimod, at 45 % har en ungdomsuddannelse som hoejeste gennemfoerte uddannelse og 27 % har en videregaaende uddannelse (Danmarks statistik). Yderligere er tidligere anbragte ogsaa oftere pa overfoerselsindkomst sammenlignet med ikke-anbragte. Tidligere anbragte er desuden ofte ogsaa daerligere stillet pa andre punkter, og overordnet ses en overrepraesentation af teenagemodskaber, psykiske lidelser og tidlig doed, hvilket til tider skyldes selvmord, der ligeledes er en overforekomst af blandt anbragte og tidligere anbragte (Olsen et al. 2011, Danmarks statistik). Yderligere har anbragte og tidligere anbragte tilsyneladende, i langt hoejere grad end ikke anbragte, problemer med stof- og alkoholmisbrug, maalt pa baggrund af modtaget behandling herfor² (Danmarks statistik). Endelig ses det ogsaa, at andelen af tidligere anbragte med en eller flere domme er hoj (op til 21³ %), hvorimod der til sammenligning kun er 3,6 % af deres jaevnaldrende ikke-anbragte, der har en eller flere domme (Olsen et al. 2011: 103).

Tendensen til, at anbragte og tidligere anbragte generelt er daerligere stillet kommer ogsaa til udtryk i forhold til anbragte boerns sociale omgangskreds, der ofte beskrives som vaerende meget snaever. Den danske forskning omkring betydningen af netvaerk for anbragte og tidligere anbragte er begrænset, men flere undersøgelser gennemgaaer, hvad der typisk praeger anbragtes netvaerk. Egelund beskriver i sin undersøgelse fra 2009, hvordan 'netvaerksfattigdom' virker til at vaere karakteristisk for anbragte, og beskriver hvordan anbragte grundlaeggende kun har meget fa naere relationer i deres liv (Egelund et al. 2009: 170). Egelund beskriver yderligere, hvordan de ofte hyppige flytninger i loebet af barnets *anbringelseskarriere* goer det svært at bevare taeette relationer (Egelund et al. i Jakobsen et al. 2010: 27). Andre undersøgelser har ligeledes vist, at mange anbragte og tidligere anbragte foeler sig ensomme og har konfliktfyldte eller afbrudte relationer til deres foraelde og generelt straeber efter normalitet (Egelund, Jakobsen & Steen 2010a, Klyvø 2007, Warming 2005, Larsen et al. 2012). Oplevelsen af at vaere anderledes end andre boern, med risiko for udelukkelse af faelleskaber og mobning, er en roed traad i mange plejebøerns fortællinger,

---

² Dette maal kan sandsynligvis ikke direkte overfoeres som maal pa alkohol- og stofmisbrug blandt anbragte og ikke anbragte, da det ma antages, at doegninstitutioner og familieplejere i hoejere grad end almindelige foraelde er bekendte med, hvordan man opdager et misbrug og hvor man soeger behandling hertil.

³ Andelen af 24-aerige med en eller flere domme anbragt fra de var mellem 6-12 ar.

ligesom den manglende forståelse fra omverdenen i forhold til, hvad det vil sige at være plejebarn. Dette eksemplificeres af et citat fra en undersøgelse foretaget af Klyvø: *"Men det her med at være plejebarn, det er jo alligevel anderledes, for alle de andre i min klasse, de forstår det ikke. De aner ikke noget om, hvordan det er, og de har ikke prøvet at miste forældrene eller hvordan det er ikke at bo hos dem..."* (Klyvø 2007: 99). Yderligere viser en ny undersøgelse foretaget af Ankestyrelsen, at kun 12 % af alle anbragte har haft planlagt samvær med sit ikke-familære netværk indenfor det seneste halve år (Ankestyrelsen 2013: 47). I selvsamme undersøgelse pointeres det dog, at flere har uplanlagt samvær med venner og veninder fra før anbringelsen, når de besøger deres forældre. På baggrund af ovenstående undersøgelser ses der således en tendens til, at anbragte og tidligere anbragte børn ikke i samme grad som børn med normal opvækst danner mange tætte relationer gennem deres barndoms- og ungdomsliv, men hvis liv derimod præges af, hvad Egelund betegner som netværksfattigdom (Egelund 2009: 170).

Mange undersøgelser foretaget på baggrund af interviews med anbragte og tidligere anbragte børn vidner dog om venskaber, både fra livet inden anbringelserne, men også fra anbringelsesstederne, i nye skoler, til idrætsgrene etc. (Larsen et al. 2012; Børnerådet 2012; Jakobsen et al. 2010; Egelund et al. 2009: 175). Mange af de børn og unge, der anbringes i almindelig familiepleje oplever desuden ikke blot tætte relationer i deres nye skole og med deres plejeforældre, men også med deres nye søskende. I en rapport fra Børnerådet bliver det af en række børn beskrevet, at det er svært at holde kontakten til gamle venner, hvis afstanden til dem bliver for stor, grundet flytningen til plejefamilien. Flere er dog taknemmelige for, at deres plejeforældre hjælper dem med at holde kontakten til deres gamle kammerater (Børnerådet 2012: 21).

Resultaterne i de forskellige undersøgelser, der her henvises til, er således ikke udelukkende entydige i forhold til de anbragte børns netværk, både hvad angår tiden før, under og efter anbringelsen. Yderligere forekommer forskningen decideret mangelfuld i forhold til, hvem der udgør de tidligere anbragte børns sparsomme netværk i deres voksenliv. En ting, der dog er stor enighed om, er at der generelt efterspørges større kontinuitet i anbragte børns liv (se eksempelvis Egelund et al. 2010").

Overordnet ses det altså, at de anbragte børn såvel som deres forældre, klarer sig dårligere end ikke-anbragte, hvad angår uddannelse og erhverv. Yderligere har anbragte børn generelt flere psykiske lidelser end ikke-anbragte, ligesom der også ses en overforekomst af alkohol- og stofmisbrug og kriminalitet. Endeligt ses der en tendens til, at anbragte børn har meget få nære venskaber, ofte er ensomme og generelt føler sig anderledes end deres klassekammerater. Således ses der en lang række karakteristika, der udfordrer de anbragtes barndoms- og ungdomsliv, men i høj grad også vil udfordre dem i deres voksenliv. Dette aspekt uddybes i nedenstående afsnit, der præsenterer en række af de udfordringer, der eksisterer i det senmoderne samfund, og som vi dagligt skal forholde os til.

4.0 Udfordringer i det senmoderne samfund

Dette afsnit har til formål at præsentere en række modernitetsteorier, med det formål at give et indblik i nogle af de udfordringer, der eksisterer i forhold til at begå sig i det moderne samfund. Dette gøres med udgangspunkt i, at ovenstående gennemgang viste, at anbragte generelt har det svært på en række punkter. Denne gennemgang vil derfor dels give en bedre forståelse af, hvilke udfordringer der generelt eksisterer, men i lige så høj grad beskrive, hvilke kompetencer man skal have for at overkomme eller

undslippe dem. Disse teorier er ofte af betydeligt omfang og med et meget bredt fokus. I denne præsentation vil jeg derfor ikke gå i dybden med hver enkelt teoretiker, hvorfor der er en række elementer af hver enkelt teori, der ikke nævnes, og andre der beskrives mere uddybende, for at udlede hvilke evner eller kompetencer, der kræves af den enkelte for at kunne tilpasse sig det omkringliggende, moderne samfund.

Det traditionelle eller feudale samfund beskrives ofte som et samfund præget af forudsigelighed og en ringe grad af social mobilitet, hvilket betød, at langt de fleste fødtes ind i en bestemt livsbane, som de fulgte resten af livet. Dette betød naturligvis også, at spørgsmål om hvilken profession man ønskede at have, hvem man ønskede at være, og hvem man ønskede at tilbringe livet sammen med, kun eksisterede i et begrænset omfang. Med urbaniseringen og den efterfølgende udvikling til det moderne og nu senmoderne samfund, som nogle ville kalde det, er en lang række af de tidligere tiders kendetegn ophørt eller ændret. Hvor der før var tale om relativt forudsigelige livsbaner for individerne, der levede i det traditionelle samfund, er de moderne retningslinjer derimod kendetegnet ved, at individet i langt højere grad end tidligere selv må fremstille dem og selv hente dem ind i biografien (Beck & Beck-Gernsheim 2002b: 15). Zygmunt Bauman sætter lighedstegn mellem individualisering og modernitet og beskriver, hvorledes individualiseringen er kendetegnet af, at man har transformeret identiteten fra tidligere at være given for individerne til nu at være en opgave, som de selv er ansvarlige for at udføre og selv bærer konsekvenserne af. Med ophøret af at blive født ind i en bestemt position i samfundet kan hver enkelt individs opgave om selv-identifikation i det moderne samfund ses som udfordringen i af at leve "true to kind", hvilket indebærer, at man lever i overensstemmelse med de etablerede sociale typer og adfærdsmodeller, at man imiterer og følger adfærdsmønstre og passer på ikke at falde ud af trin og afvige fra normen, da 'medlemskabet' til en given klasse dagligt skal fornyes og dokumenteres. Sidstnævnte ophørte dog til en vis grad i overgangen mod det senmoderne samfund, da optagelsen i en klasse endte med at være lige så solid som den position, man fødtes ind i, i det traditionelle samfund. Klasse og køn (gender) endte derfor som rammer eller begrænsninger for individernes vifte af valgmuligheder (Bauman i Beck & Beck-Gernsheim 2002a: xv-xvi).

Denne udvikling er, hvad der adskiller det moderne samfund eller individualiseringen fra den form det havde tidligere, til den form det har i dag, hvad Beck kalder for risikosamfundet (Beck & Beck-Gernsheim 2002a: xvi). Ulrich Beck beskriver, hvordan vi befinder os på grænsen mellem det klassiske stadie af moderniteten, der typisk associeres med det industrielle samfund og den indtrædende nye modernitet, der kendetegnes af teknologi, og som associeres med risikosamfundet. Beck kalder denne nyligt indtrædende modernitet for refleksiv modernitet og beskriver, hvordan aktørerne er blevet stadigt mere frie fra strukturelle restriktioner og som resultat heraf har bedre mulighed for refleksivt at danne både sig selv og det samfund, de lever i. I stedet for at være determineret af sin klasse-mæssige situation opererer man nu mere eller mindre på egen hånd, hvilket tvinger folk til at være mere refleksive (Ritzer 2008: 556-557). Beck eksemplificerer nødvendigheden af at kunne handle refleksivt i forhold til at mulighederne for at vælge livsforløb øges. Med mulighederne følger et ansvar i forhold til, at individet aktivt, og selvstændigt, skal handle ud fra de muligheder, der eksisterer. Beck beskriver desuden også, hvordan sociale relationer og sociale netværk ligeledes skal vælges individuelt, samtidig med, at sociale bånd i højere grad end tidligere skal opretholdes, vedligeholdes og konstant fornyes af individerne (Beck 1992: 97).

Når Beck beskriver, at vi er i gang med at bevæge os væk fra det klassiske industrielle samfund mod risikosamfundet, men stadig befinder os imellem de to, er det fordi sidstnævnte stadig indeholder en række af de samme karakteristika, der er kendetegnede for det industrielle samfund. I den klassiske modernitet var problemerne centreret omkring rigdom, og hvordan denne kunne distribueres mest rimeligt. I den fornyede modernitet er det derimod risici, der er i fokus, og hvordan de bedst muligt kan undgås, minimeres eller kanaliseres. I den klassiske modernitet var idealet lighed, hvorimod det i den avancerede modernitet er sikkerhed. Endeligt søgte man i den klassiske modernitet solidaritet i et forsøg på bedre at kunne opnå lighed, hvorimod man i den avancerede modernitet forsøger at opnå solidaritet med det formål at føle sig sikker og blive sparet for de farer, der konstant truer med deres tilstedeværelse (Ritzer 2008: 557). Selvom det er det sociale klasseskel, der er centralt i industrisamfundet, ligesom risiko er det i risikosamfundet, er disse alligevel relaterede, idet Beck beskriver hvorledes historien har lært os, at fordelingen af risici, ligesom fordelingen af rigdom (Wealth), klæber sig til klassemønstret, bortset fra at risiko er omvendt proportionelt, idet rigdom akkumuleres i toppen af samfundet og risiko i bunden. Fattigdom tiltrækker en lang række risici, hvorimod rigdom (både økonomisk, uddannelses- og magtmæssigt) giver mulighed for at købe sig til frihed fra de fleste af de risici, der præger risikosamfundet. Således anser Beck risici for at styrke snarere end at afskaffe klassesamfundet (Beck 1992: 35).

Hos Beck er det således tydeligt, at individualiseringen ikke udelukkende er så positiv for individerne, som den så ofte præsenteres som, når man taler om, hvor mange muligheder man har i dag i forhold til tidligere. Derimod mener Beck, at individualiseringen stiller individerne i den svære situation det er konstant at sætte spørgsmålstejn ved alt i livet, og den såkaldte valg-biografi, der præger livet i dag, er altid i risikozonen for at ende som en sammenbrudsbiografi. For at undgå at mislykkes er det derfor nødvendigt at kunne planlægge på lang sigt og have evnen til at tilpasse sig omstændighederne, ligesom man må kunne organisere sig, improvisere, sætte sig mål, kende forhindringer, erkende nederlag og forsøge nye begyndelser, hvilket yderligere kræver initiativ, udholdenhed, fleksibilitet og frustrationstolerance (Beck & Beck-Gernsheim 2002b: 15-17).

Beck er ikke alene om at udfordre den positive italesættelse af frigørelsen, der fulgte med den 'anden modernitet' og de uendelige muligheder vi, som individer i risikosamfundet, hver dag bliver mødt af og skal tage stilling til. Zygmunt Bauman forholder sig ligeledes skeptisk til frigørelsen og stiller spørgsmålstejn ved, hvorvidt frigørelsen var en velsignelse, en forbandelse eller måske snarere en forbandelse forklædt som en velsignelse (Bauman 2000: 18). I modsætning til Beck taler Bauman om, at vi befinder os i et postmoderne og ikke senmoderne samfund. Uden at bevæge mig ind i den diskussion, er en af de overordnede problematikker dog i overensstemmelse med den omskiftelighed, Beck beskriver. Bauman kalder denne tidsalder for "den flydende modernitet" for at indkapsle det faktum, at tidsalderen fortsat præges af hurtigere og hurtigere forandringer. Bauman beskriver endvidere, hvordan moderne livsformer karakteriseres af skrøbelighed, sårbarhed, midlertidighed og tilbøjelighed til konstant at ændres. Yderligere beskriver han, at det at være 'moderne' ikke handler om at være, men om at blive og aldrig blive færdig og altid være i udvikling. Noget af det, der kendetegner den flydende modernitet er den stigende overbevisning om, at forandring er det eneste vedvarende, mens det eneste man kan vide sig sikker på, er usikkerheden, der præger alle livets aspekter (Bauman 2012: VIII). Det er således ikke muligt at lave langsigtede planer om arbejdsplads, job eller egne kvalifikationer, da arbejdspladsen sandsynligvis bortrationaliseres, jobbet forandrer sig til ukendelighed og ens kvalifikationer ikke længere efterspørges, ligesom det heller ikke er muligt at skabe en vedvarende familie, da samværet ikke varer længere end den

ene partners tilfredsstillelse (Bauman i Beck & Beck-Gernsheim 2002b: 15-16). Hvor det at være moderne tidligere henviste til at jage den endelige tilstand af perfektion, betyder det derimod nu en uendelighed af forandring uden synligt mål og uden ønske om et sådant (Bauman 2012: VIII).

En anden af samtidens store modernitetsteoretikere er den engelske sociolog, Anthony Giddens. Giddens har beskrevet moderniteten som en "Juggernaut", en mastodontisk maskine, der delvist styres af institutionerne på den ene side og sammenholdet mellem aktørerne på den anden. Maskinen truer altid med at løbe løbsk og knuse dem, der forsøger at modstå den. For dem der stiger på, er turen dog ikke udelukkende ubehagelig, men spændende og fyldt med potentielle belønninger (Giddens 1990: 139). Mere præcist opstiller Giddens en strukturationsteori, hvor han definerer modernitet ud fra de fire basisinstitutioner *kapitalisme*, *industrialisme*, *overvågningskapacitet* og *militærmagt*. I denne sammenhæng er det dog ikke institutionerne, der er interessante, men derimod hvordan moderniteten får dynamik gennem tre essentielle aspekter, henholdsvis *adskillelsen af tid og rum*, *udlejningsmekanismerne* (også betegnet *de abstrakte systemer*) og *refleksivitet*. Den første af disse skal forstås i forhold til tidligere, hvor tid og sted altid var linket til hinanden (Giddens 1990: 19). Med moderniseringen bliver dette link brudt, hvilket leder hen til Giddens andet aspekt, *udlejningsmekanismerne*, der tager udgangspunkt i ophævelsen af socialt samvær fra udelukkende at eksistere som en lokal kontekst af interaktion til en rekonstruktion af samværet, der går på tværs af et ubegrænset spænd af tid og rum. I det moderne samfund er der to *udlejningsmekanismer*, der spiller en central rolle. Den første af disse er *symbolske tegn*, hvoraf den mest kendte er penge, der blandt andet muliggør adskillelsen af tid og sted. Den anden mekanisme er *ekspertsystemer*, der defineres som systemer af teknisk kunnen eller professionel ekspertise, der organiserer store dele af de materielle og sociale miljøer, vi lever i i dag (Giddens 1990: 27). De mest indlysende *ekspertsystemer* involverer professionelle såsom advokater og læger, men dagligdagsfænomener såsom biler og huse er ligeledes bygget på og berørt af *ekspertsystemer*. *Ekspertsystemer* tilbyder garanti for at kunne handle og agere på tværs af tid og rum, om end garantien ikke er uden risici. Giddens beskriver, hvorledes evnen til at stole på hinanden er blevet utrolig vigtig i et samfund domineret af abstrakte systemer og adskillelsen af tid og sted, for på trods af, at moderniteten samlet set reducerer den overordnede risiko forbundet med mange områder af tilværelsen, skaber den også nye risici, der ofte er kendetegnet af at have en global karakter (Giddens 1990: 13). Særligt sidstnævnte er interessant i forhold til den tillid, det er nødvendigt at besidde i det moderne samfund, for som Giddens beskriver, har vi ingen grund til at betvivle dem, vi kan se, og hvis handlinger er tydelige for os. Tillid til hinanden er derimod nødvendigt, når tid og rum bliver adskilt, og det ikke længere er muligt at have det fulde overblik over de sociale fænomener, der udspiller sig (Ritzer 2008: 552-553). Giddens definerer tillid som tiltro til pålideligheden af en person eller et system om et givent sæt af resultater eller begivenheder, hvor denne tillid udtrykker en tro på redelighed eller kærlighed for en anden, eller i rigtigheden af abstrakte principper (Giddens 1990: 34).

Det tredje aspekt, der medvirker til at skabe dynamik i det moderne samfund er *refleksivitet*, der dækker over den evige undren, stillingstagen og revurdering, der konstant finder sted i det moderne samfund, og som konsekvens konstant ændrer os selv og den verden, vi omgives af (Ritzer 2008: 553). I det højmoderne samfund må identiteten skabes *refleksivt* ligesom den institutionelle kontekst, den befinder sig i. Dette er dog langt fra en let opgave, når man befinder sig i en verden præget af muligheder og tilbud, der alle skal tages stilling til (Giddens 1996: 11). Disse betingelser minder i høj grad om de mekanikker, som såvel Beck og Bauman beskriver, og sætter endnu en gang fokus på begreberne tillid og risiko, og Giddens påpeger, at

tillid er et grundlæggende fænomen for personlighedsudvikling, og tillid er direkte forbundet med skabelsen af den første følelse af ontologisk sikkerhed. Giddens beskriver yderligere, hvordan tilliden, der etableres mellem et spædbarn og dets omsorgsgivere, skaber en form for vaccine, der beskytter barnet mod hverdagslivets potentielle trusler og farer (Giddens 1996: 83). Denne teori minder om Honneths anerkendelsesteori, hvor et barn skal modtage anerkendelse indenfor den emotionelle sfære, den retslige sfære og den solidariske sfære, der hver især udgør et trin i individets udvikling, og tilsammen udgør rammerne for, at individet kan udvikle sig til at blive et helt individ og leve 'det gode liv' med tillid til sig selv og til omverdenen (Nørgaard 2005: 64-65).

Som gennemgangen af disse sociologiske modernitetsteorier viser, er der altså sket en stor udvikling fra livet i det feudale samfund, der generelt prægedes af forudsigelighed til livet i det senmoderne samfund kendetegnet af det modsatte. Dette udgør en stor udfordring for individerne i det moderne samfund, idet der stort set ikke er noget, der er givet på forhånd, og de derfor selv skal fremstille deres livsbaner på baggrund af de utallige muligheder, der eksisterer (Beck & Beck-Gernsheim 2002b: 15-17). Da samfundet konstant er i udvikling, skal de valg man træffer desuden hele tiden revurderes. På den måde er man også altid i farezonen for at træffe den forkerte beslutning, da hvert valg er kendetegnet af en usikkerhed. Træffes den forkerte beslutning, eller undlader man at forandre sig i samme hast som samfundet, risikerer man at bukke under, bryde sammen og ekskluderes (Bauman 2012: VIII). Beck beskriver desuden, hvordan samfundet kendetegnes af sikkerhed og risici og beskriver i den forbindelse, hvordan de dårligst stillede generelt har sværere ved at undslippe de risici, der eksisterer, da de ofte hverken har økonomien, uddannelsen eller solidariteten, det kræves, for i højere grad at føle sig sikker og blive sparet for de farer, der konstant truer med deres tilstedeværelse (Ritzer 2008: 557).

5.0 Problemformulering

Ovenstående indblik i livet som anbragt vidner dels om, at rigtig mange børn og unge hvert år anbringes i en af de anbringelsestyper, der eksisterer i Danmark, og dermed bliver en del af en gruppe, der generelt set klarer sig dårligere end ikke-anbragte.

Gennemgangen af sociologiske modernitetsteorier af henholdsvis Beck & Beck-Gernsheim, Bauman og Giddens og deres pointer om det moderne samfund sætter fokus på, hvor meget der kræves af den enkelte for at kunne klare de udfordringer, der eksisterer i det moderne samfund og dermed undgå at blive 'hægtet af'. Teoretikerne henviser selv til en række af de egenskaber, det er nødvendigt at besidde, og det er muligt selv at udlede andre ved at se på de tendenser, der præger det moderne samfund, som de beskriver. For at klare sig godt i det moderne samfund er det eksempelvis vigtigt at have en god uddannelse og/eller en høj indkomst, for på den måde at have mulighed for at købe sig fri for en række af de risici, der eksisterer i dag. Man skal også være tillidsfuld, blandt andet på baggrund af den globale karakter, der præger det moderne samfund og de abstrakte systemer, der er svære at gennemskue. Yderligere skal man være reflektiv og kunne tilpasse sig, for samfundet ændrer sig konstant, og hvis man ikke formår at ændre sig med det, bliver man hængt af, hvilket de fleste gør på et eller andet tidspunkt. Det er derfor vigtigt at kunne erkende nederlag og kunne tage initiativ og starte forfra – gerne med hjælp fra ens sociale relationer, der ligeledes er en vigtig del af livet som en succesfuld, moderne borger. Listen over egenskaber man skal mestre er lang, og sammenholdes disse karaktertræk med det billede af tidligere anbragte og deres fremtid, der blev tegnet gennem de forskellige undersøgelser, jeg beskrev, kan det være svært at forestille sig, hvordan

nogle anbragte kan få eller har haft succes i livet. Dette har at gøre med, at disse undersøgelser netop beskriver en gruppe, der på mange områder klarer sig dårligere end gennemsnittet, både hvad angår uddannelse, arbejde samt socialt og mentalt velvære. Med modernitetsteoriene in mente lyder min problemformulering derfor:

På hvilken måde har opvæksten i henholdsvis den biologiske familie og i plejefamilien indflydelse på anbragte børns og unges udvikling af kompetencer i forhold til at have tillid til omverdenen og til at danne og bevare sociale relationer, der alle præsenteres som nødvendige, for at kunne begå sig i et senmoderne samfund?

For at kunne besvare denne problemformulering er det nødvendigt at danne sig et helhedsindtryk af tidligere anbragtes liv i henholdsvis den biologiske familie, i plejefamilien og i livet herefter. Dette har at gøre med, at kompetencerne, der ses nærmere på, i forhold til at have tillid til omverdenen og til at danne og bevare sociale relationer, anses for løbende at udvikle sig på baggrund af såvel Giddens som Honneths teori om tillidsdannelse. I gennemgangen af modernitetsteorier udledes en række andre kompetencer, det er nødvendigt at besidde for at kunne begå sig i det senmoderne samfund, og disse kunne i princippet lige så vel have udgjort fokuset for denne undersøgelse. Udarbejdelsen af denne undersøgelse henter inspiration i Grounded Theory (se kapitel 6.1), hvilket har afholdt mig fra indledningsvis at have et specifikt problem, jeg ville undersøge, hvorfor jeg afholdte biografiske interviews med fire tidligere anbragte, inden jeg valgte et klart fokus for undersøgelsen. Problemformuleringen er altså formuleret retrospektivt, efter åben kodning på interviewene. Valget, bestående i at se nærmere på de tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at have tillid til omverdenen og til at danne og bevare sociale relationer, sker derfor primært på baggrund af informanternes eget fokus i deres fortællinger. Samtidig viser undersøgelserne om anbragte, der tidligere blev beskrevet, dog et uklart billede af, hvem (om nogen), der udgør tidligere anbragtes sparsomme netværk gennem barndoms- og ungdomslivet, hvorfor indblikket heri virker som et interessant og oplagt bidrag til den resterende forskning på anbringelsesområdet.

6.0 Metode

I udarbejdelsen af denne undersøgelse søges hovedsageligt inspiration i henholdsvis Grounded Theory og til dels også i den biografiske metode. Dette metodeafsnit indledes derfor af en gennemgang af begge undersøgelsesmæssige tilgange, og en præsentation af nogle af de mest relevante elementer fra disse tilgange i forbindelse med udarbejdelsen af denne undersøgelse.

6.1 Grounded Theory

Udarbejdelsen af denne undersøgelse er som nævnt inspireret af en Grounded Theory-tilgang. Grounded Theory blev udviklet af Barney G. Glaser og Anselm L. Strauss i slutningen af 1960'erne, der beskriver, hvordan man på baggrund af kvalitative undersøgelser kan formulere og udvikle teori. De to ophavsmænd til Grounded Theory er uddannet i hhv. Columbia og Chicago universitet, og de er således på den ene side præget af Mertons middle range theory og Lazarfelds kvantitative metodologi, og på den anden side er de præget af Chicago skolens tradition for kvalitativ forskning indenfor hverdagens små begivenheder (Glaser og Strauss 1967: vii; 1-3).

Grounded Theory bliver dels dannet for at systematisere den kvalitative forskning gennem en række metodiske principper, men den dannes også som et opgør mod datidens herskende tradition indenfor sociologien omkring empiriens anvendelse og status i forbindelse med testning og verificering af teori (Glaser & Strauss 1967: 3). Glaser og Strauss beskriver hvordan sociologisk teori kan anskues som en strategi til at håndtere en undersøgelses data, da den tilbyder konceptualiseringsformer til at beskrive og forklare disse, og beskriver hvordan genereringen af Grounded Theory er en måde, hvorpå man ender ud med teori, der passer til teoriens formodede anvendelse. Måden hvorpå teorien genereres, kan overordnet beskrives som en systematisk behandling af empirien, for på den måde at forankre teorien i den indsamlede empiri. Grounded Theory står derfor i kontrast til den logisk deduktive teoretisering, der ofte eksemplificeres og udvikles *a priori*, i og med at Grounded Theory dannes på baggrund af empirisk data og eksemplificeres på baggrund af karakteristiske eksempler herfra. I forlængelse heraf lægges der desuden vægt på, at den udviklede teoris tilstrækkelighed ikke kan skilles fra processen, hvorunder den er udviklet (Glaser og Strauss 1967: 3-10).

I "The discovery of Grounded Theory" beskrives Grounded Theory som "(...) a well codified set of propositions or (...) a running theoretical discussion, using conceptual categories and their properties" (Glaser & Strauss 1967: 31). Grounded Theory genereres og udvikles gennem komparativ metode, forstået på den måde at genereringen og verificeringen af fund enten sker internt indenfor undersøgelsen eller eksternt gennem andre undersøgelser eller gennem en kombination af begge (Glaser & Strauss 1967: 22-23). Mere præcist genereres Grounded Theory gennem opdagelsen af konceptuelle kategorier, egenskaber (properties) og dimensioner gennem empirisk analyse og åben kodning. En gennemført Grounded Theory består således af en "kerne-kategori" og dens relaterede kategorier, der hver især indeholder egenskaber og/eller dimensioner. Teorien bliver herefter testet og forfinet gennem en konstant sammenligning med andre grupper og undergrupper. Indenfor Grounded Theory anses det ikke som sociologens job at kende alle facts indenfor et givent felt, og antallet af cases for at kunne generere teori er derfor heller ikke stort, hvorfor det allerede er muligt at indikere elementer i dannelsen af ny teori efter en enkelt case, og gennem yderligere få cases muligt at bekræfte disse indikationer (Glaser & Strauss 1967: 29-30, 40). For den teorigerende sociolog er det således aldrig målet at opnå mere viden om den konkrete situation end personerne involveret heri, men derimod generere konceptuelle kategorier og beskrive deres egenskaber i forhold til såvel generelle som specifikke situationer og problemer. Disse beskrivelser kan give teoretiske guidelines for lægmandens handlinger i den specifikke situation, da den sociologiske teori leverer et andet perspektiv til situationen, der ofte kan være hjælpsomt for lægmanden (Glaser & Strauss 1967: 30).

Grounded Theory kan anvendes til at generere to grundlæggende typer af teori: *Substantiv* og *formel*. Substantiv teori dækker over teori udviklet til afgrænsede, empiriske områder indenfor sociologiske undersøgelser såsom patientpleje, ungdomskriminalitet eller død. Formel teori vedrører derimod mere generelle processer eller fænomener med et bredere anvendelsesområde, såsom stigma eller socialisering. Da genereringen af teori sker gennem komparativ analyse, lægges der desuden vægt på at se teori som en evigt udviklende enhed, og ikke som et perfekt produkt (Glaser & Strauss 1967: 32-33). De teoretiske elementer, der forsøges dannet på baggrund af det analytiske arbejde i denne undersøgelse er, ligesom i størstedelen af andre Grounded Theory undersøgelser, substantiv. Dette har at gøre med, at teorien (forhåbentlig) er anvendelig i forhold til det specifikke område omkring, hvordan opvæksten hos den biologiske familie og hos plejefamilien har indflydelse på det anbragte børns kompetencer i forhold til at have tillid til omverdenen, samt danne og bevare sociale relationer.

Glaser og Strauss beskriver, hvordan det ofte kan være en fordel ikke at bevæge sig ud i feltet med forhåndsbestemt teori i baghovedet. Dette skal dog ikke forveksles med en isolering af allerede eksisterende teori i forbindelse med Grounded Theory undersøgelser, men at man derimod bør lade de indsamlede data være styrende for en efterfølgende implementering af relevant teori. Ved at gå i feltet uden på forhånd at have lagt sig fast på anvendelsen af en bestemt teori, er det muligt at danne hypoteser og koncepter på feltets egen præmis, og først derefter konstatere om der eksisterer teori, der kan anvendes i genereringen af ny teori, samtidig med, at forskeren er tro mod sin data. Her skal det nævnes, at det selvfølgelig aldrig er muligt at gå i feltet med en *tabula rasa*, hvorfor åbenhed omkring relevante forforståelser i feltet, er en af forskrifterne indenfor Grounded Theory (Glaser & Strauss 1967: 34). For at efterleve åbenheden nævner jeg derfor kort den mest relevante teori, det ikke er muligt at fralægge mig på vej ind i feltet. Her er der særligt tale om Goffmans begreb om Stigma og Bourdieus kapitalbegreber, som jeg ved flere lejligheder tidligere har anvendt i forbindelse med undersøgelser om andre udsatte grupper. Da jeg i denne undersøgelse anvender en modificeret udgave af det biografiske, narrative interview (se næste afsnit) er min egen rolle og mulighed for at forme interviewets indhold dog begrænset i forhold til, hvis jeg havde udført et almindeligt, semistruktureret interview.

6.2 Biografisk, narrative metode og -interview

Denne undersøgelse har som nævnt til formål at belyse nogle af aspekterne ved at blive anbragt og genanbragt, der har indflydelse på udviklingen af anbragtes tillid til omverdenen, samt dannelse og bevarelse af sociale relationer, der alle præsenteres som nødvendige kompetencer, for at kunne begå sig i et senmoderne samfund. Til at undersøge dette, søger jeg, ud over en række af elementerne indenfor Grounded Theory, yderligere også inspiration i enkelte elementer fra den biografiske, narrative metode, hvilket er en metode, der tager udgangspunkt i de undersøgte personers biografier. En biografi kan defineres som en social kendsgerning, som ethvert menneske råder over, der starter ved fødslen og ender ved døden, og som indeholder en persons ydre livshistorie og psyko-sociale udvikling. Indenfor den biografiske, narrative metode ligger fokus på, hvordan mennesker former deres *livshistorier* (også kaldet *biografiske fortællinger*), og hvorledes den biografiske fortid har været med til at præge personens livshistorie (Antoft & Thomsen 2005: 157-159).

Den biografiske metode er inspireret af Grounded Theory, og videnskabsorienteret er der tale om en metode, der både indeholder elementer fra hermeneutikken og fra fænomenologien, da den biografiske forskning søger at generere (ny) viden og forståelse gennem samtale og tekst. Ligesom i Grounded Theory lægges der vægt på, at man som forsker gør sig modtagelig for information, når man går i feltet ved eksempelvis at forsøge at tilsidesætte sin forforståelse og desuden lade informanten tale mest muligt, for at lade subjektiviteten være fremtrædende under interviewet (Kvale i Antoft & Thomsen 2005: 158). Dog er der, i modsætning til den ofte begrænsede anvendelse af eksisterende teori indenfor Grounded Theory forskning, implicit i den biografiske metode en *teoretisk sensitivering*, hvilket betyder, at det empiriske materiale forholdes til allerede eksisterende teori, der kan være behjælpelig i forklaringen af de fænomener, der kommer til udtryk heri (Antoft og Thomsen 2005: 157-158).

Indenfor den biografiske metode skelnes mellem fire forskellige tilgange, men da denne undersøgelse primært søger inspiration i elementer fra den *aktørorienterede* tilgang, er det hovedsageligt relevante

elementer og begreber relateret hertil, der gengives. Indenfor den aktørorienterede tilgang antages vores liv for at være præget af *biografiske projekter*, som vi løbende reviderer (Antoft og Thomsen 2005: 159). Eksempler på biografiske projekter er at arbejde mod at få en uddannelse, få en familie, få en bestemt karriere eller andre lignende situationer, der alle eksemplificerer en *normalbiografi*, der dækker over forudsigelige mønstre i et normalt liv. En normalbiografi kan identificeres som en serie af højt institutionaliserede *status passager* som langt de fleste individer gennemgår, og som bringer dem fra en status til en anden, og derfor er nært beslægtet med vores identitet. Bevægelsen mellem forskellige statusser forløber som regel i en forventet og positiv retning, men det modsatte kan ligeledes gøre sig gældende, hvor en persons bevæger sig mod en uønsket status. I sådanne tilfælde er individet nødt til at fokusere på at reparere sin biografi gennem *biografisk arbejde*, hvilket er en persons rutiner og handlinger i dagligdagen, der alle arbejder hen imod at præsentere sig selv på en bestemt måde, og derfor peger i retning af en bestemt status (Antoft & Thomsen 2005: 158-160). Er der tale om en afgørende hændelse, der medfører en radikal livsændring, anses den som et *vendepunkt* i personens liv, og det bliver nødvendigt at revurdere sit liv og sin selvopfattelse. Vendepunkter anses som determinerende for ens liv, og er derfor tydelige i ens livsfortælling. Vendepunkter kan både ske på baggrund af en positiv og en negativ udvikling, men vil i denne undersøgelse udelukkende anvendes i forhold til at se på anbringelsestidspunktet og afslutningen af anbringelsen.

For at få indsigt i informanternes livshistorier anvendes det biografiske, narrative interview. Indenfor denne type interview bedes de interviewede om at fortælle deres historie, og på den måde får forskeren indsigt i personens *livshistorie* gennem personens *livsfortælling* (Antoft & Thomsen 2005: 159). I den strikse form, er det hensigten, at selve det biografiske, narrative interview udelukkende fokuseres omkring personens livshistorie, og den interviewede skal derfor have mulighed for at fortælle uforstyrret af de uddybende spørgsmål interviewereren eventuelt måtte have, for netop at lade subjektiviteten fremstå klartest muligt (Kvale i Antoft & Thomsen 2005: 158). Som Feiwel Kupferberg udtrykker det, er *biografiske narrativer* ikke blot interessante, fordi de fortæller hvad der skete i en persons liv, men også fordi de fortæller hvordan personen opfattede det, der skete (Kupferberg 2012: 235). Når man arbejder med livsfortællinger og de narrative forståelser der fremkommer heri, er det nødvendigt at bemærke, at man samtidig også accepterer en socialkonstruktivistisk orientering, idet det udelukkende er informanternes egenforståelse af en given situation, man præsenteres for og derfor ikke får indsigt i den virkelige virkelighed. Dette betyder også, at det analytiske arbejde forbundet med narrative interviews altid vil være forbundet med en dobbelt hermaneutik, idet analyserne er udtryk af min forståelse af deres forståelse af virkeligheden (Giddens 1990: 170). I denne undersøgelse er der dog tale om en indirekte tolkning, idet jeg ikke spørger informanterne ud om deres kompetencer i forhold til at have tillid til omverdenen, samt til at danne og bevare sociale relationer, men derimod selv udleder disse på baggrund af deres fortællinger om deres opvækst.

En af mine indgangsvinkler til at arbejde med tidligere anbragte var en generel undren over, at anbragte børn tilsyneladende stort set intet socialt netværk har i deres barne- og ungdomsliv (Se eksempelvis Egelund 2009, Klyvø 2007 og Warming 2005). Derfor afveg min anvendelse af denne interviewform en smule fra den oprindelige udgave, idet jeg løbende forsøgte at spørge ind til den tidligere anbragtes sociale relationer gennem opvæksten. Yderligere var det for flere af informanternes vedkommende svært at fortælle deres livshistorie fra start til slut, hvorfor jeg løbende stillede spørgsmål til fortællingen for at holde historien i gang og guide den videre, hvorfor nogle interviews i højere grad har været en samtale end en lang fortælling.

Interviewene, der blev foretaget, forløb nogenlunde efter nedenstående model:

- Indledende smalltalk for at den interviewede i højere grad skulle føle sig tryk ved situationen og tryk ved mig.
- Indledende, faktuelle spørgsmål om den interviewedes alder, uddannelses-, arbejds- og familiemæssige forhold, samt forhold relateret til anbringelsen, såsom anbringelsestidspunkt, anbringelseslængde og eventuelle genanbringelser. Således stilledes en række spørgsmål, der alle var vigtige i udformningen af personens biografiske profil (Antoft & Thomsen 2005: 162), og som samtidig var anvendelige at have som interviewer, når man forsøgte at holde overblikket over livshistorien, som den skred frem.
- Kort introduktion til det at skulle fortælle sin historie, og til min ofte meget passive rolle i forbindelse hermed.
- Udførelse af det biografiske interview, men med løbende mulighed for at få uddybet elementer undervejs og efterfølgende. For at starte interviewet bad jeg de tidligere anbragte fortælle deres historie startende allerede fra børnehaven eller så langt tilbage som de kunne huske. I nogle tilfælde var informanterne gode til at fortælle om deres liv og deres opvækst, hvor andre skulle guides i deres fortælling. I disse tilfælde forsøgte jeg at anvende deres klassetrin til at sikre en vis kronologi i deres fortælling.
- Afslutning af interviewet, hvor jeg dels bad informanten overveje om vi havde sprunget over vigtige dele af barndoms- og ungdomslivet, og hvor jeg stillede uddybende spørgsmål omkring dele af historien, som jeg enten ikke var helt sikker på, at jeg havde forstået rigtigt, eller hvor jeg savnede en bedre forståelse af en given situation.

6.3 Design og sampling

6.4 Det kvalitative casestudie

I denne undersøgelse ønsker jeg at give et indblik i livet som anbragt, og hvad det at blive anbragt har betydet for en række personer i forhold til at udvikle uddannelsesmæssige kompetencer, tillid og dannelse af sociale relationer. Til at undersøge dette anvendes det kvalitative casestudie, der blandt andet udmærker sig ved at muliggøre en helhedsforståelse af det undersøgte fænomen (de Vaus 2001: 219). I dette tilfælde er der tale om et eksplorativt studie, der tager udgangspunkt i at beskrive informanternes barndoms- og ungdomsliv og derigennem forklare, hvordan opvæksten har haft indflydelse på den anbragtes evne til at udvikle sine uddannelsesmæssige kompetencer, samt evne til at have tillid til personerne omkring ham eller hende og endeligt, hvordan opvæksten har haft indflydelse på barnets evne til at danne og bevare sociale relationer. Den australske sociolog David de Vaus påpeger, at nøglen til et godt casestudie er en tydelig teoretisk dimension, der guider undersøgelsens tilblivelse (de Vaus 2001: 219-220). Dette er i nogen grad også tilfældet i denne undersøgelse, da jeg som tidligere nævnt er inspireret af både Grounded Theory samt den biografiske metode og de rent undersøgelsesmæssige guidelines, som tilbydes heri. I forbindelse med forståelsen af de livshistorier, jeg præsenteres for, og i forsøget på at generere ny teori, inddrages desuden relevant teori qua den teoretiske sensitering, der tidligere blev beskrevet. Således kommer min fremgangsmåde til at minde om, og stemme overens med, Charles Ragins beskrivelse af, hvordan teori og empiri er gensidigt afhængige af hinanden i forbindelse med case studier,

da det på den ene side er via teorien, at vi kan transformere empirien til egentlige resultater, samtidig med, at det er via empirien, at teorien tilpasses og udbygges (Ragin & Becker 1992: 219).

6.5 Sampling

Når man anvender fremgangsmåden i Grounded Theory er det klart, at det som udgangspunkt kan være en fordel at sample på en sådan måde, at man sikrer sig alsidighed i de cases, man anvender. Derfor er der ofte anvendt teoretisk sampling i forbindelse med undersøgelser, der anvender Grounded Theory, for at sikre det bedst mulige grundlag for at udvikle den teori og de begreber, der udledes på baggrund af de indledende analyser (Glaser & Strauss 1967: 45). I forbindelse med udarbejdelsen af denne undersøgelse har dette dog ikke været muligt, da acces til feltet har været besværlig og langvarig og uden reel mulighed for at lave en selektion af mulige cases. I løbet af undersøgelsesperioden har det gentagne gange været nødvendigt at slække på de rammer, jeg oprindeligt satte for informanterne. Således søgte jeg fra starten udelukkende tidligere anbragte, der havde været anbragt i almindelig familiepleje, og som desuden enten var blevet anbragt på et så sent tidspunkt, at jeg fandt det rimeligt at sige, at informanterne kunne huske sin opvækst hos den biologiske familie og tydeligt kunne huske anbringelsestidspunktet. Da specialet tager udgangspunkt i de tidligere anbragtes barndoms- og ungdomsliv, ønskede jeg desuden ikke at tale med personer meget ældre end 30 år, af frygt for, at perioden som jeg tager udgangspunkt i, ville ligge for langt tilbage i personens liv. Som tiden gik henvendte jeg mig til flere og flere foreninger og organisationer, såsom Børns Vilkår, De Anbragtes Vilkår, Tabuka, Baglandet i hhv. Aalborg og Aarhus såvel som forhørte mig i mit nærmeste netværk. På trods af mange henvendelser, såvel telefoniske, som over e-mail, var det langt fra alle de foreninger og organisationer, jeg tog kontakt til, som svarede mig. Dem som gjorde kunne derimod fortælle mig, at lige netop den målgruppe, jeg søgte, dels var meget lille og desuden var meget efterspurgt, og de anbragte de havde kontakt med ikke havde lyst til at medvirke i flere undersøgelser, hvorfor de sandsynligvis ikke kunne hjælpe. Med disse svar følte jeg mig nødsaget til at åbne op for min målgruppe, og endelig lykkedes det med særlig hjælp fra 'De Anbragtes Vilkår' og 'Baglandet Aarhus' at finde fire unge kvinder Jette, Maria, Freja og Isabella i alderen 22-31 år, der alle har været anbragt i almindelig familiepleje. På trods af, at det ikke var muligt at lave en selektion i de cases, jeg blev tilbudt, er min situation dog ikke et decideret stort problem, for på trods af, at Glaser og Strauss beskriver vigtigheden i at verificere sine fund, påpeger de samtidig, at hensigten med Grounded Theory ikke er verificering, men derimod teorigenerering, så snart en vis form for verificering har fundet sted (Glaser & Strauss 1967: 28-29).

7.0 Etik og adgang til feltet

I forbindelse med udarbejdelsen af denne undersøgelse har det været nødvendigt at gøre mig en række etiske overvejelser, og det har løbende været nødvendigt at revurdere disse for at imødekomme informanterne i denne undersøgelse mest muligt.

Undersøgelsen omhandler som nævnt tidligere anbragte, og på trods af at jeg kun til dels var bekendt med målgruppen indledningsvis, havde jeg læst fortællinger, der vidnede om svigt og mistillid (se eksempelvis Warming 2005, Egelund et al. 2009 og Nielsen 2005), hvilket betød, at jeg fra starten var opmærksom på, at

jeg sandsynligvis ville have at gøre med nogle mennesker, der havde nogle barske historier i bagagen. At bede en fremmed om at fortælle sin livshistorie er en stor ting, særligt når der er tale om et barndoms- og ungdomsliv, der har været kendetegnet af svigt, død eller manglende evne fra informantens biologiske forældres side, og det var derfor vigtigt for mig, at mine informanter selv havde lyst til at fortælle mig deres historie, og ikke følte noget pres fra min side. I min etiske tilgang til feltet har jeg derfor ladet mig inspirere af Jakobsens og Kristiansens begreb: *informerede samtykke* (Kvale & Brinkmann 2009: 89-91). Jeg har derfor været åben omkring undersøgelsen og dens anvendelse, når jeg har haft kontakt med mulige informanter. Jeg gjorde det desuden fra starten klart for informanterne, at de ville være anonyme i undersøgelsen, både i forhold til egne navne, men også i forhold til anonymisering af mindre byer, børnehjem og lignende.

Den første tidligere anbragte jeg kommer i kontakt med, og som gerne vil stille op til et interview, er Jette. For at gøre rammerne for interviewet så sikre som muligt, foreslog jeg Jette, at vi afholdt interviewet i Baglandet Aarhus, da Jette havde en fast relation hertil, og fordi det var Baglandet, der havde formidlet kontakten mellem os. På trods af at vi aftalte, at afholde interviewet i Baglandet, viste usikkerheden jeg i et vist omfang havde forventet sig hurtigt, idet Jette gentagne gange aflyser dagen eller få timer inden vi skal mødes. Min respons hertil var at give hende tid og forsikre hende om, at det var helt i orden, hvis hun alligevel ikke havde lyst til at indgå i undersøgelsen. Efter en lille måned med aftaler frem og tilbage lykkes det at afholde interviewet, hvilket jeg primært tænker skete på grund af, at interviewet blev afholdt i Baglandet⁴, som er et sikkert sted for Jette, hvor hun ofte kommer, og fordi Jette ikke blev presset, og derfor havde længere tid til at beslutte sig for, om det var noget hun havde lyst til. Denne indledende erfaring var dog bekymrende, idet ingen af de tre andre tidligere anbragte, jeg havde fået kontakt til, var medlem af en forening for tidligere anbragte, der havde lokaler, hvor interviewene kunne afholdes. I min henvendelse til disse tre, spørger jeg derfor, hvor de har lyst til, at vi skal mødes, om de kender et sted eller om jeg skal finde et sted i nærheden af dem, hvor vi kan mødes. Tilsyneladende uden tøven svarer de dog alle tre, at jeg er velkommen til at komme hjem til dem og afholde interviewet. Fra starten anså jeg steder som Baglandet som et langt bedre sted at afholde et interview, end hjemme hos de tidligere anbragte, fordi de ikke i samme grad behøvede være nervøse omkring, hvem jeg var, da der var velkendte voksne i rummet ved siden af. Efter at have afholdt de tre interviews i de tidligere anbragtes eget hjem synes jeg dog ikke det virkede til, at nogen af dem var nervøse omkring mig, og der var generelt rigtig god stemning i alle tre situationer.

8.0 Empiripræsentation og biografiske profiler

Den primære empiri for denne undersøgelse består, som tidligere nævnt, af fire biografiske interviews afholdt med tidligere anbragte⁵. De fire biografiske interviews har varet fra knapt to til lidt over tre timer, og er, med undtagelse af interviewet med Jette, som jeg talte med i Baglandet, afholdt i de tidligere anbragtes egne lejligheder. For at læser kan danne sit et indtryk af, hvem de fire personer er, og hvordan

---

⁴ Baglandet er et tilbud til personer, der har været anbragt udenfor hjemmet, hvor man kan have samvær med andre anbragte eller få forskellige former for hjælp af nogle af medarbejderne i Baglandet.

⁵ Transskriptioner af de fire interviews findes på vedlagte bilags cd.

deres anbringelsesforløb overordnet ser ud, gennemgås hver enkelt af de tidligere anbragtes biografiske profiler nedenstående.

Jette

Jeg kommer i kontakt med Jette gennem Baglandet Aarhus, en forening for tidligere anbragte, der også findes i Aalborg og København. På trods af, at jeg hurtigt kom i kontakt med Jette, går der alligevel næsten tre måneder fra jeg taler med hende første gang, til at det lykkes at afholde interviewet, hvilket jeg vender tilbage til senere.

På tidspunktet hvor jeg interviewer Jette, er hun 23 år, bor med sin kæreste og sin hund i en lejelejlighed i Aarhus. Jette blev født i 1991 og bor de første ni år af hendes liv i Aarhus med sin mor, far og storesøster, der er tre år ældre end hun. Jettes biologiske forældre var begge alkoholikere, og Jette fødes med en fejl i kraniet, og indtil 2. klasse, hvor hun bliver opereret og ligger på hospitalet i ni måneder har Jette meget fravær fra både børnehaven og skolen på grund af sygdom. I oktober 2000 bliver Jette og hendes søster anbragt hos en plejefamilie i en mellemstor by i Midtjylland. Jette starter i 3. klasse i byens folkeskole, men efter et år er det tydeligt, at hun ikke kan følge med de andre børn på hendes klassetrin og i 2001 starter hun i 4. klasse på byens privatskole, som det senere hen lykkes Jette at gennemføre. Da Jette fylder 17 år bliver hendes plejeforældre skilt og Jette flytter på efterskole, hvorefter hun flytter tilbage til Aarhus og flytter ind hos sin kæreste.

Jette har en 9. classes eksamen, en erhvervsgrunduddannelse (EGU) og har tidligere forsøgt sig på social og sundhedsskolen, hvor hun dog droppede ud efter grundforløbet. Jette har gennem længere tid været på dagpenge, og er i øjeblikket i gang med et ressourceforløb, der skal vurdere, hvorvidt Jette kan holde til at have et arbejde eller om hun skal førtidspensioneres.

Maria

Jeg kommer i kontakt med Maria ved et tilfælde, ved jeg at henvender mig til Børns vilkår, der desværre ikke kan hjælpe mig med at skabe kontakt til tidligere anbragte. Personen jeg kommer i tale med fra Børns vilkår synes dog, at projektet lyder spændende, og fortæller, at hun privat kender en tidligere anbragt, der muligvis kunne tænke sig at være med, og to uger efter tager jeg toget til København og interviewer Maria.

Maria er 26 år og bor i lejlighed i København med sin kæreste og nyfødte søn. Da jeg møder Maria, er hun på barsel, og interviewet foretages derfor hjemme hos hende. Maria er født i 1988 og har været anbragt så længe hun kan huske tilbage i sit barndoms- og ungdomsliv. Marias mor var psykisk syg, og hendes amerikanske far var flyttet tilbage til USA, inden Maria blev født. I 1991, da Maria var tre år, kunne hendes mor ikke længere klare at passe hende, og Maria flyttede for en kort stund ud til sin mormor og morfar, hvorefter hun blev sendt på børnehjem, hvor hun var i cirka et halvt år. Den sidste tid på børnehjemmet, bliver hun tilknyttet og plejefamilie i weekenden, der som udgangspunkt skulle være aflastningsfamilie for Marias mor, men da moderen ikke magter at opfostre Maria, flytter hun fast ind hos plejefamilien allerede inden hun fylder fire år. Maria bliver i plejefamilien til hun fylder 20 år og har afsluttet gymnasiet. Maria flytter børnehaven i forbindelse med anbringelsen i plejefamilie og gennemfører efterfølgende Folkeskole og Gymnasium i samme by. Til daglig læser Maria på Roskilde Universitetscenter, hvor hun kun mangler at skrive speciale, før hun er færdiguddannet.

Isabella

Isabella kommer jeg i kontakt med gennem De Anbragtes Vilkår, som Børns vilkår henviser mig til, idet de ikke selv må formidle kontakt til tidligere anbragte, men selv har fået hjælp af De Anbragtes Vilkår tidligere. Isabella undskylder helt i starten af interviewet for, at hun er en smule følelsesladet, fordi hun to dage inden jeg mødes med hende, har fundet ud af, at hendes biologiske forældre er ved at blive skilt.

Isabella er født og opvokset på en gård i yderkanten af en lille by i Midtjylland sammen med sin far, mor og storebror, der er fire år ældre end hun. Isabellas far er mere end 30 år ældre end Isabellas mor, og han har ikke haft et arbejde, så længe Isabella kan huske tilbage. Isabella beskriver en barndom med mange problemer derhjemme såvel som i skolen. Da Isabella fylder 15, flytter hun hjem og bor hos en veninde i en måned, hvorefter kommunen finder en plejefamilie til hende i nabobyen på opfordring fra Isabella selv. På trods af, at Isabella flytter til nabobyen, bliver hun ved med at gå i samme folkeskole. Efter 10. klasse starter Isabella på HF, men hun får det dårligt i løbet af andet år, og får konstateret borderline personlighedsforstyrrelse. Isabella bliver tilbudt at komme i behandlingsklinik, men ventetiden er længere end et år, og da hun endelig får tilbudt plads, synes hun, at hun har fået det bedre. Isabella har i mellemtiden gået andet år om, og har færdiggjort HF og er kommet ind på pædagogseminaret, og takker derfor nej til tilbuddet om behandling. Isabella flytter fra plejefamilien ind til en større by i Midtjylland op til studiestart, og bliver i den forbindelse tilknyttet et ungecenter og får en kontaktperson derfra. Det går ikke godt på seminaret, og Isabella dropper ud i løbet af første år, fordi hun igen får det dårligt. I dag er Isabella 22 år og er på nuværende tidspunkt i skolepraktik, indtil det lykkes hende at finde en virksomhed, der har plads til hende. Ud over at være i skolepraktik har Isabella desuden et arbejde på en tankstation og en halv avisroute.

Freja

Freja bliver den anden, og desværre også sidste, tidligere anbragte som De Anbragtes Vilkår hjælper mig med at komme i kontakt med. Mit interview med Freja adskiller sig fra forrige interviews, fordi Freja er politisk aktiv, og da vi snakker om anonymisering fortæller hun, at hun meget gerne vil undgå, at blive anonymiseret, da hun gerne vil "*brande sig*" gennem dette interview. I den forbindelse fortæller jeg hende, at jeg ikke tror, det er muligt af hensyn til de andre personer, der indgår i hendes historie, som derved ikke har mulighed for at forblive anonyme. Det ændrer dog ikke på, at Freja på forhånd har en agenda og en historie, hun gerne vil fortælle om uprofessionelle pædagoger og sagsbehandlere, og hvordan nogle af de pædagoger, der ikke tog sig ordentligt af hende i dag leder flere børnehjem i Jylland. Historien er tydeligvis meget vigtig for Freja, og det er svært at styre samtalen i den retning, jeg havde forestillet mig. Frejas livshistorie kommer derfor kun frem i brudstykker gennem de tre timer vi snakker sammen, inden hun skal hente sine børn.

Freja er født i Aarhus og boede sammen sin mor, lillesøster og storebror de første år af hendes liv. Første gang Freja anbringes er i forbindelse med, at Frejas far, der er udvist, truer med at bortføre hende. Freja bliver anbragt hos en af sin mors veninder, der ikke tør have hende, og derfor afleverer hende på et børnehjem. Efter få dage der bliver hun hentet igen af sin mor. Gennem de næste par år, begynder det at gå dårligere derhjemme og Freja trives heller ikke i hendes folkeskole. Omkring 1.-2. klasse bliver Freja igen anbragt på børnehjem sammen med sin søster. Da Freja er omkring 10 år bliver hun og hendes søster anbragt i en plejefamilie i en lille by i Østjylland, og er i den forbindelse også nødt til at skifte skole. Efter to

et halvt år i plejefamilie stikker Freja af, og bliver igen anbragt på det samme børnehjem. Her har hun det dog heller ikke godt, og hun bliver for en tid anbragt på, hvad der minder om, en lukket institution. Herefter bliver hun sendt på en ny institution og i en ny skole. Omkring 16.-17. års alderen flytter Freja i en lejlighed, der er tilknyttet institutionen, og hvor der også bor andre unge mennesker, der som hun selv, har haft en hård barndom. Her begynder det at gå dårligt, og Freja ender med at blive smidt ud. I stedet bliver hun anbragt i plejefamilie hos institutionens leder, hvor hun bor i hvad der lyder som ret kort tid, idet Freja tager på højskole. I en alder af 22 bliver Freja mor for første gang, og Freja får endnu et barn, med en anden mand, få år efter. I dag er Freja 31 år, og er næsten færdiguddannet pædagog.

Opsamling

Efter at have givet et overordnet indblik i de fire tidligere anbragtes liv, er det muligt at give en kort beskrivelse af det sample, der endte med at udgøre fundamentet for denne undersøgelse. Denne beskrivelse gøres på baggrund af ovenstående beskrivelser, og den endelige bedømmelse af generaliserbarheden af de fund der gøres findes i undersøgelsens konklusion.

Internt er der på tværs af de fire tidligere anbragte piger god variation, hvilket eksempelvis kommer til udtryk i forhold til anbringelsestidspunkt, afslutning for anbringelse og uddannelsesniveau. Den tilsyneladende store variation mellem de fire tidligere anbragte udgør dog også en potentiel fare, hvis ikke det viser sig muligt, at finde elementer, der går på tværs af de fire anbragtes opvækst i forhold til deres kompetencer til at have tillid til omverdenen samt danne og bevare sociale relationer. I forhold til en eksternt bedømmelse af samplet tages der udgangspunkt det generelle billede af anbragte, der tidligere blev beskrevet. I denne indledende bedømmelse finder sammenligningen sted på baggrund af de tidligere anbragtes uddannelsesniveau. I forhold hertil ses et højt uddannelsesniveau i dette sample, da Isabella (22 år) har gennemført en ungdomsuddannelse Freja (31 år) har gennemført en pædagoguddannelse og Maria (26 år) har gennemført en universitetsuddannelse. I Olsen et al (2011) påpeges det, at der i kølvandet på en anbringelse opstår en langt højere sandsynlighed for ikke at have uddannelse ud over grundskolen (Olsen et al 2011: 11), hvilket i mit tilfælde kun gør sig gældende for Jette. Det skal dog påpeges, at både Maria og Freja er en anelse ældre end sammenligningsgrundlaget (24 årige tidligere anbragte). På baggrund af uddannelsesniveau er det altså tydeligt, at mit sample klarer sig markant bedre end den typiske tidligere anbragte, hvilket kan have stor betydning for den eksterne validitet og generaliserbarheden af de fund der gøres, hvilket kort behandles i undersøgelsens konklusion.

9.0 Analysestrategi

Da jeg anvender de to metoder, Grounded Theory og Biografisk Metode, der på mange måder minder om hinanden, indledes dette afsnit med en gennemgang af, hvilke elementer fra henholdsvis Grounded Theory og den biografiske metode, som jeg anvender i denne undersøgelse. Efterfølgende beskrives, hvordan analysen opbygges for bedst muligt at kunne beskrive, hvordan anbragte børns opvækst har indflydelse på deres kompetencer i forhold til at have tillid til andre, samt til at danne og bevare sociale relationer.

Dette afsnit har dels til formål at give en beskrivelse af, hvordan jeg har arbejdet med det indsamlede datamateriale, hvilke elementer fra de to tilgange jeg har brugt, og i nogen grad også hvilke jeg har undladt, samtidig med, at der gives et indblik i, hvordan analysen opbygges. Denne undersøgelse indledtes med en åben kodning, alla den der beskrives af Glaser og Strauss (Glaser & Strauss 1967: 29- 40), med henblik på,

at klarlægge, hvilke temaer der fremtræder tydeligst på tværs af de fire interviews. Efter at have lavet den åbne kodning på hele datamaterialet, der foreskrives af Grounded Theory, har jeg efterfølgende i kodifikationsprocessen yderligere også set specifikt på tidspunkterne for anbringelsens opstart og afslutning. Dette sker ud fra en betragtning af, at såvel opvæksten hos den biologiske familie og det at blive sendt væk fra sine forældre potentielt kan have stor indflydelse på et barns evne til at kunne have tillid til andre (Giddens 1996 og Honneth 2004). I disse tilfælde vil jeg, i overensstemmelse med den aktørorienterede tilgang fra den biografiske metode, være opmærksom på skift i narrativer relateret til vendepunkter i informanternes livshistorier (Antoft & Thomsen 2005: 161). Dette betyder dog ikke, at der ikke sker vendepunkter andre steder i livshistorierne, men blot at jeg udelukkende anvender dette begreb i forbindelse med anbringelsens opstart og afslutning. Et af de fundamentale principper indenfor den biografiske metode er, at hver enkelt fortælling skal forstås og behandles på sine egne præmisser, for at muliggøre en forståelse af den enkelte informants specifikke situation og perspektiv (Antoft & Thomsen 2005: 158). Dette gøres med den amerikanske sociolog, Andrew Abbott i tankerne, som forklarer, hvordan lange beskrivelser ofte ses ned på og kun sjældent modtager rosende ord indenfor denne gren af videnskaben. Abbott finder derimod, at præcise beskrivelser ikke blot er interessante og relevante for læseren, der ikke i samme grad er bekendt med informanternes historie, men ligeledes er med til at belyse sammenhænge og forandringer i livshistorien, man ikke umiddelbart var opmærksom på eksisterede. Af disse årsager forsøger jeg i de første afsnit af analysen, at præsentere så meget af hver enkelt informants historie i kronologisk rækkefølge, at det bliver muligt at forstå, hvilket liv den enkelte informant har levet før, under og i mindre grad også efter anbringelsen. Hermed bliver det også lettere at forstå, hvordan opvæksten hos henholdsvis den biologiske familie og plejefamilien har haft indflydelse på informanternes kompetencer i forhold til at have tillid til omverdenen, samt til at danne og bevare sociale relationer, og hvordan disse kompetencer har udviklet sig under forløbet.

Det komparative element, der ligeledes foreskrives af Grounded Theory, bliver tydeligere som analysen udvikler sig, men er hele tiden til stede i form af en intern sammenligning mellem de fire tidligere anbragtes livshistorier. Da der er tale om få informanter i denne undersøgelse, forsøger jeg at styrke undersøgelsens validitet ved løbende at henvise til lignende fund i større undersøgelsen, herunder særligt Warming (2005) og Nielsen (2005). Igennem denne indledende kodnings- og analyseproces vil jeg hovedsageligt afholde mig fra at forsøge at tilkoble allerede eksisterende teori og dermed indledningsvis afstå fra at lave en *teoretisk sensitivering*. Ligesom det komparative element bliver den teoretiske sensitivering således også tydeligere i takt med, at analysen udvikler sig.

I denne undersøgelse er det særligt barnets kompetencer i forhold til at have tillid omverdenen, samt til at danne og bevare sociale relationer, der udgør det primære fokus. For at diskutere, hvordan opvækstforholdene har en effekt i forhold til disse kompetencer, er det nødvendigt at beskrive, hvordan jeg ser nærmere herpå, for efterfølgende at kunne diskutere og analysere, hvordan udviklingen heraf finder sted i henholdsvis den biologiske familie og i plejefamilien. Tillid beskrives som en vigtig kompetence i det senmoderne samfund, da det er nødvendigt at kunne stole på omverdenen. Til at se de tidligere anbragtes udvikling af tillid i løbet af opvæksten anvender jeg på den ene side Giddens teori om tillid og på den anden side Honneths teori anerkendelsesteori om den emotionelle sfære, hvor et barn, gennem kærlighed og omsorg fra forældrene lærer at stole på sig selv, sine forældre og resten af omverdenen (Nørgaard 2005: 64-65). Begge disse teorier henter inspiration i socialpsykologien hos Mead, Berger og Luckmann, og diskussionen af børnenes kompetencer til at have tillid til omverdenen analyseres derfor indledningsvist

med udgangspunkt i den tidlige barndom. For bedre at kunne analysere de tidligere anbragtes tillid til andre mennesker, og til systemet generelt, ses der, efter beskrivelsen af opvæksten, nærmere på de tidligere anbragtes kompetencer til at danne og bevare sociale relationer gennem deres barndoms- og ungdomsliv.

På trods af, at denne undersøgelse søger inspirationen i Grounded Theory, ønsker jeg ikke at følge de typiske forskrifter forbundet med det analytiske arbejde, idet jeg ikke inddeler de forskellige elementer af teori i kategorier, egenskaber og dimensioner, men derimod 'nøjes' med at forholde de enkelte elementer til hinanden. Ligeledes følger jeg heller ikke den typiske anvendelse af den biografiske metode, eftersom jeg ikke udelukkende ønsker at se på og arbejde med narrativerne og det skiftende sprogbrug i forbindelse med det analytiske arbejde forbundet med potentielle *vendepunkter* i forbindelse med anbringelsens opstart og afslutning. Ofte vil man i undersøgelser, der anvender den biografiske metode, arbejde med Idealtyper, såsom at udlede og præsentere en række idealtypiske livsforløb eller uddannelsesforløb ud fra det undersøgte materiale (se eksempelvis Hackstaff et al. 2002, eller Bryderup 2012). Da jeg kun har kunnet skaffe acces til et begrænset antal tidligere anbragte, og der desuden har været relativt store forskelle i deres livsforløb afholder jeg mig dog herfra. Derimod er det muligt at udlede elementer fra opvæksten i den biologiske familie, såvel som i plejefamilien, der går på tværs af de fire tidligere anbragte, såvel som en række andre undersøgelser med samme fokusområde, og det er særligt disse elementer, der udgør den dybdegående analyse i forhold til at beskrive de tidligere anbragtes opvækst, og hvordan denne har indflydelse på deres kompetencer til at have tillid til omverdenen samt til at danne og bevare sociale relationer.

10.0 Analyse

For at bevare en form for kronologi i de fire fortællinger, vil jeg indledningsvis give et indblik i de fire personers tidlige barndom og give en beskrivelse af de vilkår, de er opvokset under. Herefter vil jeg se på overgangen til at bo i plejefamilie og derefter beskrive, hvad der kendetegner plejefamilierne og livet hos dem med henblik på at kunne analysere og diskutere, hvordan opvæksten som helhed har indflydelse på udviklingen af disse personers kompetencer til at have tillid til omverdenen. Efterfølgende behandles de tidligere anbragtes kompetencer til at danne og bevare sociale relationer gennem beskrivelser fra deres liv udenfor familien, og hvordan opvæksten i såvel den biologiske familie som i plejefamilien havde indflydelse herpå.

10.1 Fortællinger om den tidligere barndom i den biologiske familie

For at give en bedre forståelse af den opvækst de fire tidligere anbragte har haft, vil jeg indledningsvis give en kort beskrivelse af deres opvækst hos deres biologiske forældre, for derefter at se nærmere på, hvordan denne har været med til at forme de tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at have tillid til omverdenen.

Jette vokser op i Aarhus i en familie bestående af hendes far, mor og storesøster. Jettes far er ikke på arbejdsmarkedet, og Jette fortæller:

”Min far drak meget. Jeg er vokset op i en alkoholisk familie, så når min mor tog på arbejde, så skulle han sørge for at vi kom i børnehave, og det var ikke hver dag det skete, hvis han havde drukket dagen før, for så havde han lidt svært ved at komme op om morgenen” (Jette).

Jette beskriver desuden, hvordan hun og hendes søster, allerede fra den meget tidlige barndom skulle være meget stille om morgenen og formiddagen, fordi hendes far sov længe og ofte havde tømmermænd, og de måtte derfor kun være på deres værelser. Forældrenes druk fylder i det hele taget meget i Jettes fortællinger fra barndomshjemmet, hvilket også er tydeligt i følgende citat:

”Min søster passede mig meget, for vi boede lige overfor en bodega, hvor min far var rigtig meget. Engang havde vi en mærkelig telefon som kunne række over på den der bar han var ved, en kaldetelefon et eller andet. Så min søster hun passede mig rigtig tit, fordi at de jo skulle drikke” (Jette).

Jette beskriver i øvrigt, hvordan forældrenes manglende evne til at passe hende og hendes søster også betyder, at de ofte bliver passet hos bedsteforældre eller hos venner fra skole og børnehave. Det er interessant, at Jettes mor stort set ikke fylder noget i Jettes fortællinger fra barndomshjemmet, hvilket formentligt betyder, at hun arbejdede meget, fordi faderen var arbejdsløs, og/eller at hun stort set ikke var hjemme i sin fritid. Moderen indgår heller ikke, når Jette beskriver aftenmåltiderne, som hun og hendes søster indtog alene, mens faderen sidder i et andet rum og drikker. Den samme uregelmæssighed, der præger Jettes børnehavegang kommer også til at præge hendes første år i folkeskolen, hvor hun, ud over at have en far, der ikke altid er i stand til at vække dem om morgenen, også modtager langvarig behandling for den hjerneskade, hun er født med, fordi hendes mor, ifølge Jette, indtog store mængder alkohol under graviditeten. Jettes fortælling om den tidlige barndom er således på den ene side præget af forældre, der ikke formår at give hende den kærlighed og omsorg, hun har brug for, og heller ikke formår at sørge for, at hun får en rutinepræget hverdag med fast tilknytning til skolen, hvilket yderligere forværres, idet hun starter i langvarig behandling.

Maria bliver som tidligere nævnt anbragt i plejefamilie meget tidligt, mens hun stadig går i børnehave. Maria indleder med at sige, at hun ikke kan huske noget fra sit barndomshjem hos sin mor, men i løbet af interviewet dukker der brudstykker fra hverdagen op, og beskrivelsen af hendes mor og hendes barndomshjem sker derfor i højere grad på baggrund af episoder fra efter anbringelsens opstart, mens Maria stadig var hjemme hos sin mor de fleste weekender. Marias mor beskrives som psykisk syg og tager også i lange perioder stoffer. Maria husker dog ikke, at hendes mor på noget tidspunkt har taget stoffet eller været påvirket, mens hun har været hjemme. En af de ting Maria kan huske er, at hun og hendes mor tit legede sammen, blandt andet fordi hendes mor var meget barnlig af natur, hvilket er en evne Maria tilskriver moderens psykiske sygdom. Maria fortæller om nogle af de tanker, hun efterfølgende har gjort sig om sin barndom hos sin mor:

”Det føltes aldrig som om hun ikke kunne, eller jeg havde ikke en fornemmelse af, at hun ikke kunne tage vare på mig, men samtidig kan jeg også godt se, når jeg som voksen tænker tilbage på det, at der var mange ting jeg selv skulle stå for, såsom madlavning, det kunne hun ikke altid. Jeg kan også huske, at når hun så lavede mad, så kunne jeg ikke lide at sige, at jeg ikke kunne lide det, for hun skulle ikke blive ked af det, for nu havde hun jo lavet mad, så det

var jo også flot, at hun havde gjort det, hvorimod nu, der kan jeg jo godt se, at det er jo ikke en helt normalt mor-datter relation, når man er fire-fem år” (Maria).

Citatet vidner om, at Maria allerede meget tidligt i barndommen havde en forståelse for, at hendes mor havde det svært, men samtidig kunne se, at hun forsøgte at gøre en indsats for hende. Dette ses i situationen, hvor Maria ikke vil sige, at hun ikke kan lide maden, hvilket fremstår særlig stærkt, fordi Maria efter sin tid i børnehjemmet beskriver et meget besværet forhold til mad, som hun har mange konflikter med sin plejefamilie omkring, fordi hun ikke altid vil spise dele af det, de serverer for hende.

Maria bor alene sammen med sin mor, da hun var helt lille, idet Marias far som tidligere nævnt flytter tilbage til USA, hvor han kom fra, allerede inden Maria bliver født. Hun fortæller dog, at hun jævnligt taler i telefon med ham, og at han besøger hende og hendes mor et par måneder om året, mens Maria er lille. Yderligere taler Maria og hendes mor ofte om hendes far. Det er svært at danne sig et indtryk af, hvor syg Marias mor var, og derfor svært at danne sig et indtryk af, hvor stort et omsorgssvigt Maria var udsat for forud for anbringelsen. Dette har at gøre med, at Maria får skabt et billede af sin mor, som en mor, der gerne ville gøre det godt, men ikke altid magter det på grund af sygdommen. Maria udtrykker selv, at hun ikke havde et normalt mor-datter forhold, og man kan forestille sig, at hvis moderen ikke har haft overskud til at lave mad til sit barn, er det sandsynligvis ikke det eneste, hun ikke har haft overskud til.

Isabella vokser op på en gård i yderkanten af en lille by i Midtjylland med sin mor, far og storebror. Isabellas far er 32 år ældre end hendes mor og har ikke haft arbejde, så længe Isabella kan huske tilbage. Isabella fortæller:

”Men min far, han er nok det som man kalder at være opdraget på den gammeldags måde med kæft, trit og ret, og hvis du ikke gør som du får besked på, så kan du godt få et par på hovedet” (Isabella).

Isabella fortæller yderligere også, at hun og hendes bror ikke fik den rette omsorg, som de følsomme børn de var, og når de græd foran deres far sagde han altid: *”(...) du er grim, når du tuder, så hold din kæft”* (Isabella). Hun fortæller også, at man kunne risikere en endefuld, og gjaldt det Isabellas storebror, kunne faderen også finde på at anvende bælte eller tommestok, hvis han havde det ved hånden. Når Isabellas far blev voldelig, beskriver hun, hvordan hendes mor som oftest reagerede ved at råbe, at han skulle holde op, og hvis han ikke gjorde det, så satte hun sig ud i bilen og skruede op for radioen, for:

”(...) det kunne hun simpelthen ikke overskue, fordi hun selv er vokset op i en utrolig voldelig familie med alkohol og stoffer og alt muligt. Så hun var ikke så god til at beskytte os. Min mor var 18, og min far var 50, da de fandt hinanden, så min mor var utrolig ung. I starten var min far vist den tryghed min mor havde søgt hele sit liv, for han kunne beskytte hende overfor de ting der skete derhjemme og gav hende en hjælpende hånd, når det manglede, og så blev det så til kærlighed eller hvad det nu var” (Isabella).

Isabellas mor bliver flere gange præsenteret som værende psykisk ustabil, hvilket ikke kan overraske, når det beskrives, at hun kommer fra et voldeligt barndomshjem, og nu selv at lever i en familie, der ligeledes er præget af de samme, voldelige tendenser. Det var ikke kun internt i familien, at det tyder på, at man havde svært ved at tackle faderens temperament. Isabella fortæller også, hvordan nabogårdene nødtigt ville have noget med ham at gøre, fordi han altid pralede med ting, han måske i virkeligheden ikke havde gjort,

og hurtigt gjorde sig upopulær blandt dem. På lignende vis var postbuddet altid meget hurtig til at aflevere posten, fordi faderen også let kunne holde ham hen med snak i lang tid og ikke lade ham komme videre på sin rute, før de havde talt færdig. Isabella begrundet sin fars snakkelyst med ensomhed, for Isabellas mor arbejdede meget, og Isabella og hendes bror gik i skole, hvorfor han altid var meget alene på gården. Et andet element, der fylder meget i Isabellas fortælling om barndommen er renlighed eller manglen på samme. Der var hverken opvaskemaskine eller vaskemaskine på den gård, hun voksede op på, så hvis noget skulle vaskes blev det gjort på gamle vaskebrætter. Det virker det dog ikke til, at det skete så ofte, for Isabella fortæller, *"(...)vores tøj lugtede jo, for det blev ikke så tit vasket, og vores forældre havde heller ikke den der sans for kropslig rengøring, så vi kom heller ikke rigtigt i bad og fik aldrig børstet tænder"* (Isabella). Ud over, at Isabella tilsyneladende har en psykisk ustabil mor og en voldelig far, begynder hendes bror at udnytte hende seksuelt, da hun er otte-ni år gammel. Isabella fortæller dog, at hun, inden misbruget begyndte, havde det godt på gården med alle dyrene og med broren, som hun var meget tæt med, både før og efter det seksuelle misbrug. Marias fortælling om barndomshjemmet vidner på mange områder om en problemfyldt barndom, særligt fordi at hun ikke kunne undslippe dårligdommen, der på mange områder prægede livet på gården, når hun tog i skole, fordi lugten og den manglende renlighed fulgte hende, hvilket jeg senere beskriver konsekvenserne af.

Freja voksede op i en af de ghetto-lablede bydele i Aarhus sammen med sin mor, storebror og lillesøster. Frejas far beskrives som *"dybt kriminell"* og tilbragte derfor det meste af Frejas barndom i fængsel, indtil han blev udvist og flyttede sydpå. Freja beskriver, at hendes mor er psykisk syg og formår ikke altid at give hendes børn den opmærksomhed, de fortjener. Freja fortæller:

"(...) perioderne hvor min mor ligger og sover og kokser ud bliver bare længere og længere og hun kan simpelthen ikke tage sig af os. Og det kan hun jo så ikke huske, men jeg får nogle tæsk engang imellem. Men jeg vågner op en nat, hvor hun er psykotisk. Hun ved ikke, hvad hun laver, og hun tror hun er en anden og jeg er en anden. Hun kan ikke kende mig, ved ikke hvem jeg er. Det bliver bare værre og værre og er enormt ubehageligt" (Freja).

Det store søvnbehov, som Frejas mor tilsyneladende får i løbet af Frejas barndom, har sandsynligvis også at gøre med, at hun ifølge Freja er inde og ude af det ene stofmisbrug efter det andet og samtidig forsøger at selvmedicinere sig ud af sine psykiske lidelser. Da jeg spørger Freja ind til, om ikke hendes familie lagde mærke til, at der var noget galt, svarer hun:

"Min mors familie boede i Norge. Min bedstemor var altid uvidende om, hvor forfærdeligt det stod til hjemme hos os. Min mor var åbenbart god til at skjule det. Min storebror fortalte mig, at han engang havde læst min mors journal, hvor en læge skriver, "hvordan kan en kvinde, der er så smuk have så store problemer". Så hun har på en eller anden måde, via hendes forfængelighed skjult hvor forfærdeligt hun havde det. Så i de glimt af perioder hun havde det godt, har hun haft held til at snyde omverdenen" (Freja).

På trods af, at det hele er kaotisk indenfor hjemmets vægge, formår Frejas mor altså, ifølge Freja, at opholde en form for facade, der gør, at den resterende familie samt børnehavepædagoger og folkeskolelærere ikke har forståelse for, hvilke opvækstvilkår Freja og hendes søskende lever under, og derfor er der tilsyneladende ingen, der giver dem noget af den kærlighed og omsorg, de i lange perioder

ikke får fra deres mor, og ikke på noget tidspunkt har fået fra deres far. Frejas opvækst er desuden præget af en uregelmæssig børnehave- og skolegang, idet hun fortæller:

"(...) på normal vis var det mig, der blev hjemme og passede på min mor og passe på huset, vande blomster, tømme sukkerskålen for smuds of sørge for at det hele overordnet så rent og ordentligt ud (...)det var altid mig, der skulle sørge for, at der ikke skete min mor noget, for hun havde været indlagt mange gange og havde flere selvmordsforsøg bag sig" (Freja).

Ud over at Frejas mor tilsyneladende ikke formår at tage sig ordentligt at sine børn, er Freja yderligere nødsaget til, i en meget tidlig alder, at tage ansvar for hus og hjem, på bekostning af en fast børnehave- og skolegang. Det er desuden værd at lægge mærke til, at Freja endnu er under 10 år, på tidspunktet hvor denne historie er hverdag for hende. Således ses det, ligesom hos Maria, at visse anbragte børn inden anbringelsen, og i en meget tidlig alder, føler, at de påtager sig en del af ansvaret for deres barndomshjem hos deres biologiske forældre. Fælles for Freja og Maria er desuden, at de begge voksede op uden deres far, og uden at deres mødre havde mange forskellige kærester boende, hvilket har betydet, at der ikke var andre voksne til at tage sig af hverken moderen eller dem selv og deres søskende. Yderligere har dette måske også været med til at give dem en forståelse for, at deres respektive mødre havde det svært og havde brug for deres hjælp til at klare sig i hverdagen.

Sammenfattende må det siges, at opvækstvilkårene for disse fire anbragte i høj grad minder om dem, der blev beskrevet tidligere i gennemgangen af, hvad der typisk præger anbragte børns barndomshjem, idet disse fortællinger generelt præges af stort omsorgssvigt og decideret ugunstige opvækstforhold generelt. Med udgangspunkt i de kompetencer, der tidligere blev beskrevet i forhold til, hvad der kræves for at kunne klare sig godt i det senmoderne samfund, må man igen påpege, at disse opvækstvilkår for fleres vedkommende ikke formår at skabe det tætte og trygge bånd mellem forældre og deres børn, der ifølge Giddens skal danne grundstenen for den tillid, der beskrives som en af de vigtige kompetencer at besidde i det senmoderne samfund. En anden teoretiker, der beskriver den tidlige socialiseringsproces som relevant i forhold til at udvikle evnen til at begå sig i verden er Axel Honneth, som kort nævntes tidligere. Honneth er særlig kendt for sine teorier om anerkendelse, og søger blandt andet inspiration i Hegels model omhandlende kampen for anerkendelse, såvel som George Herbert Meads socialpsykologiske perspektiv. Honneths anerkendelsesteori omhandler den lange kamp om anerkendelse, som mennesker dagligt udkæmper. Anerkendelsesteorien er inddelt tre stadier: *Den emotionelle sfære*⁶, *Den retslige sfære* og *Den solidariske sfære*, der hver især udgør et trin i individets udvikling og, gennem anerkendelse, tilsammen udgør rammerne for at individet kan udvikle sig til at blive et helt individ og leve 'det gode liv' (Nørgaard 2005: 65). I følgende, vil jeg dog udelukkende forholde opvæksten i den biologiske familie til Honneths pointer om den emotionelle sfære.

Den emotionelle sfære er den sfære, der overordnet set danner basis for intersubjektive forhold. Dette sker gennem den emotionelle anerkendelse fra de nære relationer, der deles med den tætte familie (Honneth 2003: 174). Det er denne form for anerkendelse, der, ifølge Honneth, danner udgangspunkt for individets udvikling af selvtillid, der danner basis for den autonome deltagelse ude i samfundet (Nørgaard 2005: 64). Centralt for Honneths teori er, at den ikke blot ser på, hvad det gør for et individs udvikling at modtage anerkendelse, men også beskriver, hvilken indflydelse manglen på samme har indenfor hver af de tre

---

⁶ Den emotionelle sfære er også kendt som primærsfæren, kærlighedssfæren og privatsfæren.

sfærer. Hvis man i stedet for at modtage den kærlighed og opmærksomhed, som er nødvendig for individets senere mulighed for at danne intersubjektive forhold, men derimod bliver usynliggjort eller modtager krænkelser såsom tortur, voldtægt, misbrug såvel som ydmygelser og fornærmelser, kan det ofte resultere i, hvad Honneth kalder for psykisk død, hvor individet både mister tilliden til sig selv, såvel som til omverdenen og reagerer med social skam. Hvis man ikke modtager kærlighed og opmærksomhed fra sine nærmeste eller modtager sådanne misagtelse, har det altså ikke blot konsekvenser for den tillid barnet har til sine forældre, men ligeledes i forhold til den mistillid til omverdenen barnet generelt udvikler herigennem (Nørgaard 2005: 65). Ses der på de fire tidligere anbragtes historier virker det ikke til, at nogen af dem har oplevet en ideel udvikling i den emotionelle sfære, idet ingen af de fire tilsyneladende har oplevet den gennemgående kærlighed og opmærksomhed fra forældrenes side, der skal være med til at udvikle deres selvtillid og dermed også tillid til omverdenen. Samtidig er det dog heller ikke alle fire, der har oplevet de misagtelse, Honneth beskriver, idet den fysiske tortur, ydmygelserne og misbruget kun har været gennemgående i Isabellas fortælling om barndomshjemmet. Hos de resterende tre har det derimod i højere grad været en manglende evne til at give den gennemgående opmærksom og kærlighed, end en decideret misagtelse af børnene, der har gjort sig gældende. Med udgangspunkt i Honneths teori, ses det altså generelt, at den opvækst disse fire tidligere anbragte har oplevet hos deres biologiske forældre, ikke er gavnlige for udviklingen af kompetencen til at have tillid til omverdenen, og dermed tillid til andre, men derimod skadelig idet denne kompetence netop skabes gennem kærlighed fra forældre, som disse historier kun i begrænset omfang vidner om. For flere af de tidligere anbragte bliver der i øvrigt heller ikke dannet en fast tilknytning til skolen, idet den for flere af de tidligere anbragte tilsyneladende er præget af opbrud og nedprioritering generelt, hvilket vanskeliggør et uddannelsesniveau, der gør det muligt at gennemskue og undgå en lang række af de risici, der eksisterer i det senmoderne samfund. Uden at bevæge mig længere ind i denne problematik er det dog interessant, at forældrene tilsyneladende ikke er med til at udvikle kompetencen til at have tillid til omverdenen, men heller ikke formår at skabe de ydre rammer såsom rent tøj, madpakke og lignende, der i en vis grad er nødvendige for, at deres børn kan udvikle deres kompetencer i forhold til at danne og bevare sociale relationer udenfor hjemmet, og på lige fod med andre, hvilket er en pointe, jeg vender tilbage til.

10.2 Anbringelsesøjeblikket

Efter at have præsenteret et billede af de fire tidligere anbragtes tidlige opvækst i deres barndomshjem hos deres biologiske forældre, vil jeg bibeholde kronologien i livshistorierne, idet jeg i følgende afsnit ser nærmere på selve anbringelsesøjeblikket. Dette gøres, fordi årsagen til anbringelsen, og måden hvorpå anbringelsen fandt sted, antageligvis kan have indflydelse på evnen til at have tillid til andre mennesker, da dette alt andet lige må anses som et stort svigt.

Maria bliver anbragt i en meget tidlig alder og kan generelt ikke huske ret meget fra sin tidlige barndom. Hun kan eksempelvis ikke huske overgangen fra at bo hos sin mor og til at bo på børnehjem, hvor hun boede i et halvt år, før hun påbegyndte et aflastningsforløb hos den plejefamilie, hun kort tid efter ender med at blive anbragt hos. Maria husker dog den følelse, hun havde i forhold til det ikke at skulle bo sammen med sin mor:

"Jeg kan huske jeg rigtig gerne ville se min mor, og var meget ked af det, når jeg ikke skulle se min mor. Jeg ville helst være ved min mor og jeg havde ikke lyst til at være hos min"

plejefamilie. Ikke fordi de ikke var søde mod mig, men jeg ville bare hellere være hos min mor” (Maria).

Jette, der også anbringes i en relativt tidlig alder, da hun er omkring 9 år, fortæller ligeledes om følelserne forbundet med at komme i aflastningsfamilie (der kort derefter ender med at blive plejefamilie) og skulle væk fra sine forældre:

“(…) det var meget spændende at komme der (i plejefamilien, red.) hver anden weekend, men jeg var stadig sådan, at jeg ikke rigtigt ville væk fra mor og far. Dengang var jeg jo ikke så gammel, så det var sådan lidt, hver gang man skulle væk fra mor og far, og de vinkede farvel og de (plejeforældrene red.) hentede os, men det var altid hyggeligt i weekenderne. Det var meget mere afslappet, og man kunne være mere sig selv og slappe af” (Jette).

Maria er kun tre-fire år, da hun bliver fjernet fra sin mor, og hun kommer ikke selv ind på, hvilken forklaring hun har fået på, at hun skulle væk. Som tidligere citater har vidnet om, virker det til, at Maria allerede fra en meget tidlig alder har haft en forståelse for, at hendes mor havde det svært, og selvom hun sandsynligvis ikke har haft forståelse for anbringelsen på anbringelsestidspunktet, er det muligt, at hun har fået det relativt kort tid derefter, da hun beskriver, at moderens tilstand forværres i perioden efter anbringelsen. Jette er en anelse ældre og husker, at hendes far fortalte hende, at anbringelsen af hende og hendes søster skete på baggrund af storesøsterens teenageskænderier med moderen, som han ikke kunne holde ud. Efter at have læst sine journaler mener Jette dog selv, at der måske snarere har været tale om en tvangsanbringelse på grund af de store mængder alkohol hendes forældre indtog uden at hun dog ved det med sikkerhed. På trods af, at hverken Maria eller Jette brød sig om, at skulle væk fra deres respektive forældre, fremstår situationerne dog ikke voldsomme i deres fortællinger, og selve anbringelsessituationen er tilsyneladende heller ikke af voldsom karakter, om end det - særligt for Marias vedkommende - også kan være et spørgsmål om, hvorvidt hun har været for lille til at kunne huske anbringelsessituationen i dag.

På trods af, at Freja kun er seks-syv år, da hun første gang bliver anbragt, husker hun anbringelsessituationen meget tydeligt:

“Vendepunktet var, at da jeg så kommer hjem fra skole, der ligger hun stadig som hun gjorde dagen før, og der får jeg kommunikeret ud til en eller anden, at der er noget galt, og så bliver der ringet efter ambulancen, og så finder de min mors stoffer, og jeg står og ser på det hele og min mors sagsbehandler er der også, og der kommer nogle politimænd. Og det er jo den her anbringelsessituation som faktisk, hvis du spørger mig, hvad der har gjort størst indtryk på mig, så er det hele anbringelsessituationen. Hele det med at blive anbragt og komme et nyt sted hen med to fremmede voksne. Du skal også tænke på, at først er der ambulancefolk, så politi, så sagsbehandler. Så klamrer jeg mig til min onkel (tænkepause) Han er død nu (Freja begynder at græde). Men pludselig er jeg et fremmed sted med nogle VILDT fremmede voksne mennesker, i et VILDT fremmed værelse, i et VILDT fremmed rum (Sagt meget ophidset og halvt grædende). Og jeg kan bare huske, at det er første gang jeg føler at mørket overmander mig. Ensomheden og følelsen af at stå i et univers som er helt mørkt og stå på en vippe, og så springer du bare (...) Det eneste jeg havde i hovedet var min mor. Lever hun? Dør hun”? (Freja)

Frejas fortælling omhandler situationen op til anbringelsen i hendes første børnehjem, og fremstår meget voldsomt, måske særligt fordi der er mange følelser på spil samtidig. På den ene side er Frejas følelse af ikke at vide om hendes mor lever eller dør og minderne om den nu afdøde onkel med til at gøre stort indtryk på Freja samtidig med, at selve episoden fremstår meget kaotisk med mange fremmede folk indblandede. Frejas historie bærer desuden tydeligt præg af, at hun ikke føler, at nogen af de mange fremmede mennesker omkring hende formår at informere hende om, hvad der foregår og hvad, der skal ske. Situationen adskiller sig desuden fra de andre fortællinger, fordi der ikke har været en "prøveperiode" inden anbringelsens egentlige opstart, ligesom det sås hos Jette og Maria, og som det en gang imellem ses i forbindelse med anbringelser generelt, og det er tydeligt, hvor stort et indtryk det har gjort at blive efterladt et fuldstændig fremmed sted uden nogen kendte ansigter omkring hende. Freja husker dog også, hvordan det var at gå fra at være på børnehjem til at blive anbragt i plejefamilie, hvilket fandt sted få år efter:

"(...) jeg var først hjemme ved dem nogle weekender. Jeg kan se i min journal, at der står der, at pædagogerne beskriver, at jeg er rigtig glad for at være der, og det passer ikke. Jeg kan huske helt tydeligt, at jeg ville ikke bo hos denne her plejefamilie. Og hvem skal man så lytte på? Jeg kan også læse ud fra min journal, at pædagogerne mente ikke, jeg turde være glad for dem, for så var jeg bange for at svinge min mor..." (Freja).

Vreden mod pædagoger, som på mange måder prægede interviewet med Freja, fremstår særlig stærkt i citatet her, men fortællingen vidner samtidig også om en pige på 10-11 år, der for anden gang i sit liv skal anbringes et sted, hvor hun ikke har lyst til at være, på trods af, at hun har været der i flere weekender og mærket, hvordan det var at leve med familien, og forsøgt at fortælle pædagogerne på børnehjemmet, at hun ikke brød sig om at være hos familien.

Isabella anbringes senest af de fire unge kvinder, jeg taler med, og er omkring 15 år, da hun anbringes. Anbringelsessituationen og perioden op til adskiller sig på mange måder fra de andres, idet Isabella ikke selv ønsker at bo hos sine forældre på dette tidspunkt. Isabella fortæller:

Det er jo så længe siden, jeg ved slet ikke om jeg kan huske det. Jeg tror jeg kom til at tænke ret meget på min storebror (...) og hvor jeg sagde til ham, at jeg ikke vidste hvad jeg skulle gøre, fordi jeg var blevet meget træt af min far (...) og så siger han så, at jeg skal ringe til kommunen og få fat på en plejefamilie ligesom han gjorde. Men det har jeg ikke rigtigt overskud til, og så går der et par måneder, hvor jeg så kommer hjem til en veninde, hvor jeg snakker med hende og hendes mor om det, hvor hun siger, at jeg kan komme og bo hos dem lidt, og finde ud af, hvad det er jeg vil (...) Så jeg pakker mine tasker og spørger min mor om jeg godt må bo hos en veninde i en uge fordi vi har et projekt i skolen. Det måtte jeg godt (...) Men da min mor så kommer søndagen efter, så vil jeg ikke med hjem, og jeg græder og min mor står og er helt forvirret. Min venindes mor står og råber af min mor, for hun har fået flere og flere ting at vide mens jeg har boet der, og hun vil under ingen omstændigheder have, at jeg tager hjem igen. Så giver min mor op og kører hjem igen og så bliver min far sur. Men det ender så med, at de siger okay, og jeg godt må bo hos min veninde et stykke tid. Og anden gang jeg så møder min mor, så har hun nye sko med til mig. Så bliver jeg super glad, men så har hun bare lige den dårlige nyhed, at min far er kommet til at tæve min kat ihjel, og

så vil jeg ikke snakke med min far mere, og jeg siger, at jeg skal have min kanin, for den er stadig på gården. Så bor jeg hjemme ved dem (Venindens familie red.) og så siger jeg til min mor, at hun har valget mellem at forlade min far eller at miste mig, og hvor hun så begynder at sige til mig, at hun er begyndt at søge efter lejlighed, og jeg sidder hver dag oppe i skolen og forsøger at finde lejligheder (...) Men så en dag hjemme hos min veninde bliver jeg kaldt ned i køkkenet og der sidder min mor så, og min venindes mor sidder med tårer i øjnene og der siger min mor så, at hun ikke kan klare mig hverken fysisk eller psykisk, så hun kan ikke gå fra min far for at være sammen med mig, og det er så sidste gang jeg snakker med min mor indtil jul. Og det er så der jeg begynder at snakke med kommunen om, at jeg gerne vil i plejefamilie, og der gik der utrolig kort tid til jeg kom i plejefamilie. Kun en måned tror jeg, så var jeg hjemme hos min plejefamilie.

Isabellas beretning vidner, ligesom Frejas historie, om en voldsom anbringelsessituation, hvor hun beskriver, at hendes far slår hendes elskede kæledyr ihjel samtidig med, at moderen bryder sit løfte om at flytte fra faderen og i lejlighed med Isabella, og i stedet ender med at bryde kontakten med Isabella totalt for de næste mange måneder. En af grundene til, at Isabella har svært ved at samle kræfter til at flytte fra sin familie, på trods af hun ikke trives der, skal desuden muligvis findes i, at Isabellas far altid har fortalt hende, hvor skrækkeligt det er at komme på børnehjem, og sagt, at det er *"ligesom at komme i helvede"* (Isabella).

Fælles for de fire historier er, ikke overraskende, at det at blive anbragt for hovedparten er en ubehagelig affære. Det overrasker dog en smule, hvor ubehagelig Isabellas anbringelsessituation var, på trods af, at hun rent faktisk selv ønskede at komme et andet sted hen. Historierne vidner altså ikke kun om, hvilken betydning valget om anbringelse, hvad enten det er kommunens, forældrenes eller barnets, har for børnene, men i mindre grad også, hvad det betyder for deres forældre.

Tidligere beskrev jeg, hvordan opvæksten hos de tidligere anbragtes biologiske forældre ikke vidnede om det tætte og kærlige bånd, det kræves for at danne den grundlæggende selvtillid, der ifølge Honneth er nødvendigt for at udvikle tillid til omverdenen (Nørgaard 2005: 64-65). I forhold til dette tillidsbånd må årsagen til anbringelsen ligeledes anses som vigtig for den tillid man har til sine forældre, da årsagen til overdragelsen, og forældrenes rolle i forhold hertil, alt andet lige må have en betydning for barnets fremtidige tillid til dem. Maria anbringes tidligt, og det er som tidligere nævnt svært at danne sig et indtryk af, hvordan selve episoden udspillede sig. Maria har dog et indtryk af, at hendes mor forsøgte at gøre sig umage om end det ikke var nok til at undgå anbringelsen. Dette gør sig til dels også gældende for Frejas vedkommende, hvilket bliver tydeligt senere i analysen. Anderledes ser det ud for Jette, hvis forældre fortæller hende, at hun skal væk, fordi faderen ikke kan holde ud til at høre Jettes storesøster og hendes mor skændes. Jettes egen reaktion på årsagen til, at hun skal væk er, at det er *"specielt"* (Jette). På trods af, at Jette senere har fundet ud af, at der muligvis var tale om en tvangsanbringelse, må man formode, at den fremtidige relation til ens forældre afhænger af måden hvorpå anbringelsen har fundet sted. Dette har at gøre med, at såvel Maria som Freja selv som meget små tilsyneladende har haft et indtryk af, at deres mødre forsøgte at gøre deres bedste for at undgå anbringelsen, hvorimod Jettes forældre tilsyneladende frivilligt lod hende og hendes søster anbringe, fordi faderen ikke kunne holde teenageskænderierne ud. Således sidder både Maria og Freja med følelsen af, at deres mødre gjorde deres bedste for at undgå anbringelsen, hvorimod Jette kalder situationen, med at hendes forældre frivilligt anbringer hende, for

”speciel”. Om end det ikke er muligt at bedømme, kunne man forestille sig, at årsagen til, at Jette ikke reagerer voldsommere på anbringelsesepisoden, ifølge Honneths anerkendelsesteori, kan tolkes som et tegn på, at Jette i forvejen ikke havde udviklet et tillidsfuldt bånd til sine forældre, og derfor reagere på samme voldsomme måde, som man eksempelvis ser hos Freja. Da Jette ad flere gange giver den samme beskrivelse i forbindelse med nogle af de store svigt hun fortæller om i sin historie leder det opmærksomheden hen på Honneths pointe om, hvordan en gennemgående mangel på kærlighed og omsorg i sidste ende kan føre til, at barnet oplever *psykisk død* (Nørgaard 2005: 65). Freja har som nævnt heller ikke haft den kærligste barndom med sin mor, men har dog udviklet en form for omsorg for moren. Da der ifølge Honneth er tale om symmetriske relationer, kunne det tyde på, at Freja på tidspunkter i opvæksten har oplevet den samme omsorg fra sin mor, som hun nu giver tilbage til hende, om end hendes fortælling kun i mindre grad beretter herom. Som flere af ovenstående citater vidner om, har Freja både stor vrede overfor og stort mistillid til pædagogerne mod hende. Det ville være interessant at få et indblik i, hvorvidt Frejas mistillid til pædagogerne delvist skyldes, at Freja tilsyneladende ikke havde en barndom fyldt med kærlighed og nærvær, hvilket ifølge såvel Giddens som Honneth netop danner basis for tillid til omverdenen. Freja har dog gentagne gange følt, at pædagogerne enten ikke lytter til hende, eller ikke tror på hende, og derfor ikke følger hendes ønske om ikke at blive anbragt, hvilket uanset opvækst ville føre til et mistillidsfuldt forhold, om end Freja muligvis har haft sværere ved at have tillid til pædagogerne fra anbringelsens begyndelse grundet sin barndom.

Et andet element, der går igen i de forskellige fortællinger, er en usikkerhed i forhold til, hvorfor anbringelsen finder sted, og det er bemærkelsesværdigt, at hverken Jette, Maria eller Freja er klar over, hvorvidt der er tale om tvangsanbringelser, på trods af, at de efterfølgende har læst deres journaler om anbringelsen. Særligt for Frejas vedkommende er der meget forvirring omkring, hvorfor hun skal anbringes, og da hun ikke på forhånd har haft en overgangsperiode med weekender hos det børnehjemmet, hvor hun anbringes, er hun meget usikker på, hvor hun er, og hvem der er omkring hende, ligesom hun også senere hen er i tvivl om, hvorfor hun anbringes i en familie, hun flere gange har givet udtryk for ikke at ville være hos. En af forskeren Hanne Warmings pointer omkring anbringelser er, at de anbragte børn ofte ikke føler sig informeret i tilstrækkelig grad omkring anbringelsen, hvilket også gør sig gældende for en række af de anbragte, der indgår i ”Tabuka” (Warming 2005: 77-78, Nielsen 2005: 117-118). Dette aspekt er i særlig grad tydeligt i Frejas historie, hvor hun tydeligt frustreret, og nærmest fortvivlet, beskriver, hvordan hun ikke følte, at nogen af alle menneskene omkring hende kunne fortælle hende, hvad der foregik. Da Isabellas historie desuden vidner om, hvordan nogen anbringelsestruede familier fortæller skrækhistorier om børnehjem og om at blive anbragt til deres børn, forekommer Warmings pointe om, at man skal være endnu bedre til at informere børn i anbringelsessituationen om, hvad der skal til at ske, endnu mere vigtig. Det bør dog pointeres, at anbringelsessituationen ofte har fundet sted mange år inden de anbragte fortæller om den, hvorfor det er muligt, at de simpelthen ikke kan huske den, ligesom det også er muligt, at børnene slet ikke har kunnet forholde sig til de informationer de har fået fra pædagogerne grundet situationens omfang og alvor, hvilket også er en pointe Warming påpeger.

Da jeg meget tidligt i forløbet besluttede, at jeg ville anvende den biografiske metode, var det hovedsageligt for at anvende det biografiske interview, men også for at anvende begrebet *vendepunkter* i forbindelse med selve anbringelsesepisoden og anbringelsens afslutning. Som tidligere beskrevet finder vendepunkter sted, når man bevæget sig ud af sin *normalbiografi*, hvilket bestemt må siges at omfatte en anbringelse væk fra sine forældre. I normale henseender er vendepunkter tydelige, når der sker en stor

ændring i livet, hvad enten det er en positiv eller negativ udvikling. Dog sker anbringelsen for flere personer så tidligt i deres liv, at de stort set ikke kan huske det, og det er derfor problematisk at anvende begrebet for alle de fire informanter i forbindelse i denne henseende, da det simpelthen ikke er muligt at se et skift i narrativet hos hverken Jette eller Maria, på trods af, at deres historie vidner om en, i anbringelsesøjeblikket, uønsket hændelse og en radikal livsændring for dem begge. Dog er det, særligt i Frejas fortælling, tydeligt, hvor stort indtryk en anbringelsessituation kan gøre, hvilket den meget detaljerede fortælling om en hændelse fra kun hun var omkring 6 år vidner om, sammen med den lange tænkepause hun holder efterfølgende, hvor hun virker helt fjern, som om hun igen var tilbage i anbringelsessituationen.

Overordnet ses det, at der er store forskelle i måden hvorpå anbringelsessituationen opleves, hvilket sandsynligvis også har at gøre med de tidligere anbragtes alder på tidspunktet for hændelsen. For de tidligere anbragte, der tydeligt husker perioden, kan deres oplevelse af den dog anvendes som indikator for, deres tillid til deres forældre såvel som tillid til omverdenen. Jettes beskrivelse af hendes reaktion på beskeden om at skulle anbringes er meget begrænset, hvilket tyder på, at Jette ikke har meget tillid til sine forældre, og derfor ikke i samme grad som Freja rystes over den situation hun bliver stillet over for. Hvad enten det tillidsfulde bånd mellem de tidligere anbragte og deres forældre var skabt eller ej, kan situationerne dog også ses som indikatorer på deres kompetencer i forhold til at have tillid til omverdenen, hvilket særligt Freja har svært ved, om end hendes fortællinger giver en god forståelse herfor.

10.3 Det gode liv i plejefamilien

Ud over, at anbringelsessituationen består af at blive flyttet væk fra alt det man kender og er vant til, og hvordan afskeden med denne del af livet er, består den også af at komme til et nyt sted og blive del af endnu en familie. Dette afsnit indledes med den umiddelbare ankomst til plejefamilien og beskriver efterfølgende nogle af de gode sider ved at bo i plejefamilie.

Jette bliver anbragt som 9-årig og Isabella, da hun er 15 år, og de kan begge tydeligt huske, hvordan deres tanker var omkring deres plejefamilie, da de flyttede ind, og hvordan plejefamilien tog imod dem:

Isabella: "(Tydeligt henrykt og med stort smil) Jamen det er jo en super familie. Faderen var handelschef og moderen arbejdede med handicappede. Men ellers var der to biler og en hund, og rengøring i hele huset hver fredag, og vi lærte hvordan man børstede tænder, hvordan man vasker hår, får rent tøj, en helt ny garderobe. Det første vi gør dagen efter jeg kommer, er, at vi tager ned i IKEA og køber nye møbler, og jeg får selv lov til at bestemme, hvad det skal være og jeg er med til at male og tapetsere mit nye værelse" (Isabella).

Jette: "Jeg blev anbragt i oktober år 2000 og det var en rigtig dejlig familie. Hvad kan man kalde sådan en? En kernefamilie med to børn og to voksne og en hund. Ja det er sådan en rigtig kernefamilie for mig (Griner og smiler)" (Jette).

Jette: "Det var altid hyggeligt i weekenderne, det var meget mere afslappet, og man kunne være mere sig selv og slappe af. Så havde de to noget ældre børn end os og dem hyggede vi også med, og de havde lige fået hund så det var bare hyggeligt. De boede i sådan et lille rækkehus. Mega hyggeligt" (Jette).

Det er tydeligt i både Isabellas og Jettes fortællinger, at de får et rigtig godt indtryk af deres plejefamilier meget tidligt efter anbringelsens opstart. På trods af, at det kun er Jette, der selv nævner det, er kernefamiliebegrebet tydeligt i begge fortællinger i og med, at Isabella nævner to arbejdende forældre, hus og hund, og Jette nævner familiens to børn, hund, to biler og rækkehus. I Isabellas fortælling er det dog også meget tydeligt, hvordan hun har følt, at plejefamilien lige med det samme efter Isabella er flyttet ind gør en stor indsats for at hun skal føle sig tilpas i de nye omgivelser, i og med, at de tager i IKEA sammen og Isabella selv får lov til at male og indrette sit værelse med plejeforældrenes hjælp.

Maria, der som tidligere nævnt flyttede ud til sin plejefamilie, mens hun stadig var meget lille, har i modsætning til de andre svært ved at huske selve ankomsten til plejefamilien og de første tanker hun gjorde sig omkring sine plejeforældre og plejesøskende. Hun giver dog en overordnet beskrivelse af plejemoren, plejefaren og to plejesøstre, og fortæller, at begge plejeforældre generelt arbejdede meget og ofte kom sent hjem. Da jeg spørger ind til, hvad de lavede i hverdagen og i ferierne fortæller hun:

”Når vi havde ferie rejste vi rigtigt meget. Altid. Da jeg var ti, fik jeg at vide – jeg havde haft kontakt til min far tidligere og han havde også været i Danmark og besøge mig, men da jeg var ti ringede min onkel og sagde, at min far var meget, meget syg, og at vi skulle komme og sige farvel. Så fra jeg var 10 til jeg var 20 og flyttede hjemmefra, der rejste vi så også til New York to gange om året for at besøge min familie(...) nogle gange alle sammen, andre gange kun jeg og min plejefar, for at besøge min familie, hvor først var det min far, men han døde jo så kort tid efter. Så min farmor, og hun døde nogle år efter, men så har jeg så nogle onkler og nogle faste og et hav af fætre og kusiner, som jeg stadig forsøger at holde kontakten med. Så vi rejste rigtig meget dertil, fordi det ligesom gav sig selv, men vi rejste også meget i Afrika for eksempel og i Europa” (Maria).

Om hverdagen i plejefamilien fortæller hun, at aftenerne ofte blev brugt på at se tv sammen, spille spil, gå ture med hunden eller tage i biografen eller i tivoli. På trods af, at Maria beskriver sine plejeforældre som værende travle, får hun alligevel tidligt i interviewet givet en beskrivelse af, hvad der på mange måder lyder til at være en god plejefamilie, der hygger sig i hverdagen og som gør meget for Maria i ferierne, eftersom de tager til USA to gange årligt for, at hun kan være sammen med sin biologiske far og hans side af familien.

Ligesom Maria, rejser Jette også meget med sin plejefamilie og hun fortæller om, hvordan det var at bo hos dem:

”(...) vi havde det jo fedt, for vi var ude at rejse en gang om året, nogen gange to både sommer og vinter. Det var man jo ikke vant til, når man boede hjemme overhovedet. Så det var jo bare fedt. Plus de havde sommerhus, så der kom vi jo også og var, og det lå 300 meter fra vandet, så vi var nogen gange i sommerhus en hel weekend og ned og bade og spille og lege og det var så fantastisk og hold nu op. Vildt dejligt” (Jette).

Ligesom i flere af ovenstående citater, er begejstringen for plejefamilien også at finde i Jettes beskrivelse af ferierne i plejefamilien. Et aspekt, der går på tværs af flere af interviewene, og som Jette er inde på i dette citat, er den store kontrast, der er mellem barndommen i den biologiske familie og livet i plejefamilien. Isabella fortæller:

”Så kom vi hjem igen (efter skole, red.), hvor vi hyggede og så fjernsyn sammen, laver aftensmad sammen, går tur med hunden sammen, hygger sammen og eller bruge resten af aftenen på at snakke sammen mens vi ser fjernsyn sammen, alle sammen” (Isabella)

Den store kontrast til opvæksten hos de biologiske forældre skal altså ikke blot findes i, at der generelt er mere indhold i livet hos plejefamilien, både i hverdagen og i ferierne, men også i, at meget af det der foregår, og mange af de ting man laver, er noget man er sammen om alle sammen, i modsætning til opvæksten i de biologiske familier, hvor flere af de tidligere citater netop beskriver en barndom, hvor børnene i høj grad var overladt til sig selv og hvor såvel kærlighed som opmærksomhed tilsyneladende var en mangelvare. Denne ændring er tydeligvis til stor glæde for både Jette og Isabella og til dels også hos Maria, der ud over at fremhæve ferierne også fortæller:

”Men hverdagen. Min plejefar fulgte mig i skole, også efter jeg var gammel nok til selv at tage af sted. Det kunne jeg rigtig godt lide. Det var rigtig, rigtig hyggeligt at blive fulgt i skole om morgenen, synes jeg” (Maria).

Citatet her, er et af mange, der går på tværs af flere af interviewene, som vidner om en glæde ved de små rutiner, der præger hverdagen i plejefamilierne, hvilket også står i stor kontrast til hverdagen hos de biologiske familier, der oftest beskrives som kaotisk og uforudsigelig og uden hyggeligt samvær med forældrene. Hverdagen i plejefamilierne er desuden også præget af en fastere tilknytning til folkeskolen, forstået på den måde, at de tidligere anbragte i denne undersøgelse går fra at have en uregelmæssig skolegang, hvor flere af dem ofte ikke møder op, til at have en fast skolegang, og får lavet deres lektier. Selv Freja, der ikke ønskede at bo hos sin plejefamilie, og ikke brød sig om sine plejeforældre, fremhæver den regelmæssige skolegang og det nye og rene tøj som et positivt element ved at bo i plejefamilien. For Isabella, der kommer fra et urenlige hjem, udgør det nye, rene tøj, og den bedre forståelse for renlighed generelt, ligeledes en stor omvæltning, og det nævnes som noget af det første, når hun fortæller om at flytte ind til plejefamilien.

Sammenfattende er der en række elementer, som de tidligere anbragte særligt fremhæver som gode ting forbundet med deres respektive plejefamilie. For det første vækker plejefamiliens kernefamilieagtige opbygning begejstring hos flere af de tidligere anbragte, ligesom det nye tøj der medfølger ligeledes begejstrer. Det overraskende ved dette aspekt er ikke glæden ved at være sluppet væk fra kaosset, uordenen og urenligheden, men derimod det faktum, at flere af dem nævner det som noget af det første, i deres beskrivelser af deres plejefamilie, hvilket er med til at give en forståelse af, hvor meget de ydre rammer har betydet tidligere, da beskrivelsen netop sker med referencer til livet hos den biologiske familie. Indholdet i såvel hverdagen som i ferierne nævnes ligeledes som noget af det gode ved at være flyttet i plejefamilie, og det er tydeligt, at fortællingerne fra plejefamilierne gennemgående vidner om mere samvær end fortællingerne fra barndomshjemmet, om end Maria muligvis er en undtagelse - i hvert fald i de perioder, hvor hendes mor havde det godt. Tidligere beskrev jeg, hvordan man, på baggrund af Giddens og Honneths teorier om, at tillid skabes gennem opmærksomhed og kærlighed i den tidlige barndom, kunne argumentere for, at disse fire tidligere anbragte i højere grad end andre, burde have sværere ved at have tillid til deres omgivelser, og dermed også deres plejefamilie. Det er i øvrigt bemærkelsesværdigt, at Jette, i hendes fortælling, stort set ikke reagerer på at skulle fjernes fra sine forældre, men derimod fyldes med glæde i sine beskrivelser af plejefamilien. For de fleste af de tidligere anbragtes vedkommende vidner de umiddelbare beskrivelser af plejefamilierne dog ikke om en sådan mistillid, på trods af den enorme

forskel, der er på deres biologiske familie og på deres plejefamilie, hvilket kommer til udtryk i de mange kontraster, der gennemgås ovenstående. Med udgangspunkt heri ville det have været interessant, at have snakket med de tidligere anbragte i tidspunktet, hvor plejefamilien stadig var fremmed. Derigennem ville man tydeligere have kunnet se, hvorvidt mistilliden til plejefamilien havde eksisteret, og samtidig også hvor og hvordan den kom til udtryk. I løbet af næste afsnit bliver det dog muligt, at komme dette aspekt en anelse nærmere. Ud over, at plejefamilien tilsyneladende i højere grad formår at skabe indhold i hverdagen hos de tidligere anbragte, prioriteres skolen tilsyneladende også højt, og skolegangen beskrives generelt langt mere positivt end den blev beskrevet inden anbringelsens opstart. Dette ses også i forhold til, at flere af de tidligere anbragte tidligt i opvæksten føler sig hæmmede af deres baggrund og opvækstvilkår i samværet med andre mennesker hvilket er en pointe jeg vender tilbage til.

10.4 Problematikker ved at bo i plejefamilie

Efter at have fremhævet en række af de positive elementer fra de tidligere anbragtes opvækst hos deres plejefamilie vil jeg i følgende afsnit beskrive nogle af de mere problematiske sider ved livet i plejefamilien, der sidst i afsnittet analyseres, i forhold til, hvordan opvæksten i plejefamilien overordnet set er med til at udvikle de tidligere anbragtes kompetencer i forholdt til at have tillid til omverdenen og til at danne og bevare sociale relationer.

Freja nævnes kun ganske kort i ovenstående afsnit om de gode ting, forbundet med livet i plejefamilien, fordi hun, med undtagelse af skolegangen, kun har dårlige ting at sige om sin plejefamilie. Freja, som ikke ønskede at flytte ud til sin plejefamilie fortæller:

”Jeg flytter ind hos min plejemor og plejefar i en lille provinsby i Midtjylland. De har selv to voksne døtre. Den ene bor stadig hjemme og er 18 år gammel, og den anden var flyttet til København for at studere. Og de mener i hvert fald selv, at de har en masse fine værdier som vi ligesom bare skal tage ved lære af. De har ikke særlig stor forståelse for hele denne her konstruktionen af, hvad det vil sige at være anbragt” (Freja).

Frejas møde med plejefamilien er præget af kontraster, idet hendes plejefamilie tilsyneladende har nogle helt andre værdier end Freja, og som de mener hun bør tage ved lære af. Freja er også meget kortfattet, da jeg spørger ind til, hvad de lavede sammen i hverdagen, og det eneste hun nævner er, at hendes plejefar, i dagene efter de er flyttet ind, viser dem en rute omkring byen på 16 kilometer, som Freja og hendes søster skal lære at kende, da de skal gå den hver eneste dag, indtil plejefaderen viser dem en ny rute de skal gå (Freja). Freja fortæller ikke ret meget om plejeforældrene, andet end, at de begge har sagt deres arbejde op i forbindelse med, at Freja og hendes søster flytter ind. Freja har dog meget at fortælle om livet i plejefamilien og om plejeforældrenes syn på opdragelse:

”Den måde de opdrager os på, er gennem et strafsysteem. Vi bliver overvåget konstant, og hver evigt eneste gang vi gør noget forkert, så får vi en streg, og når man så har fem streger, så får man en straf. Så man går hele tiden og er bange for at gøre noget forkert. Derudover skulle vi gå 16 km hver eneste fucking dag. Jeg kan også huske vi gik den en dag der var så koldt, at da jeg kom hjem, der måtte jeg stå og tø op ude i gangen, før jeg kunne lyne min lynlås ned. Den tur startede med at tage to en halv time og til sidst kunne jeg gå den på halvanden” (Freja).

Freja fortæller desuden, at hun og hendes søster skulle lege udenfor i to timer hver dag efter de havde gået deres rute, og for hver gang de spurgte, om de ikke måtte komme ind, blev der lagt 30 minutter oveni den tid, de skulle være ude. Freja uddyber plejefamiliens straffesystem idet hun fortæller om, hvordan hun altid var sulten i den tid hun boede i plejefamilien:

”Jeg kan også huske, at jeg fik at vide ved sundhedsplejersken at jeg var for tynd, fordi det var meget meget vigtigt for min plejemor, at vi var slanke. De brugte som sagt deres straffesystem, så når vi blev belønnet, så fik vi noget at spise, og når vi blev straffet så tog de mad fra os. Til sidst blev jeg så sulten, at jeg begyndte at tage mad i deres fryser og tød det op i mit skab. Når der ikke var noget i fryseren, så tog jeg simpelthen mad fra skraldespanden, for jeg var simpelthen så sulten. Så siger sundhedsplejersken at jeg er for tynd og jeg vejer for lidt, og det fortæller jeg så, og så bliver jeg selvfølgelig straffet” (Freja).

Ovenstående citater er et lille udpluk fra en lang række fortællinger om sult, straf og generel dårligdom, der i høj grad præger Frejas fortælling om livet i plejefamilien. Da jeg spørger hende, om der ikke var nogen der lagde mærke til, at der var noget galt i familien, eller om hun aldrig selv fortalte nogen om hendes situation i plejefamilien fortæller hun:

”Men da jeg boede hos mine plejeforældre, der turde jeg jo ikke sige noget dårligt om dem fordi at så blev jeg straffet. For mit vedkomne der håbede jeg på, at hvis jeg sagde en masse gode ting om dem, så ville de behandle mig bedre, så jeg skrev en masse breve om hvor søde de var, og så lagde jeg dem frem, så de kunne se dem. Hvis jeg for eksempel skrev et brev til min bedstemor, hvor jeg fortalte, hvordan jeg virkelig havde det, så kontrollerede min plejemor det, og hvis der så stod noget skidt, så blev jeg straffet og så blev det ikke sendt. Så i stedet begyndte jeg at sende nogle breve om, hvor fantastisk jeg havde det” (Freja).

Freja beskriver dog, hvordan hun én gang får nævnt for kommunen, mens de er der på planlagt besøg, at hun har fået at vide, at hun vejer for lidt af sundhedsplejersken. Freja fortæller ikke, hvad kommunen gør, men hun fortæller derimod, at hendes plejeforældre efterfølgende går til bageren og bruger alle Frejas lomme penge på at købe kage og kakao, som de tvinger Freja til at spise, indtil hun kaster op. Freja fortæller desuden, at kommunen aldrig snakkede med hende og hendes søster, når de en meget sjælden gang kom forbi på uanmeldt besøg, og desuden kun var der i ganske kort tid. Yderligere fortæller Freja, hvordan det lykkedes plejefamilien, at fortælle usandheder om Frejas mor til kommunen, som Freja mener, var med til at gøre hendes sygdom endnu værre og hvordan plejefamilien også tvang Freja til at fortælle løgne om hendes onkel til kommunen, hvilket er med til at isolere Freja og hendes søster fra den lille del af familien, som de har et forhold til. Hvor tidligere afsnit vidnede om, at de andre plejebørn fik mere nærhed i forbindelse med at være flyttet i plejefamilie, er det modsatte tilfældet for Freja, der på den ene side har en plejefamilie, der tilsyneladende forsøger at bruge så lidt tid sammen med Freja og hendes søster som muligt, ved dels at sende dem ud at gå 16 kilometer hver dag efter skole, hvorefter de tvinges til at være ude og lege i minimum to timer, før de endelig må komme ind. Samtidig forsøger Freja selv at være så lidt hjemme som muligt, og beskriver, hvordan hun begynder at hænge ud med nogle af de forkerte typer nede i byen, blandt andet for at være væk fra plejefamilien. Ses der på Frejas samlede anbringelseshistorie på dette tidspunkt ses det, at hun dels har skullet flytte fra sin mor og på børnehjem, hvilket hun ikke havde lyst til, og hvor hun desuden ikke brød sig om at være, blandt andet fordi hun ikke mente, at pædagogerne behandlede hende ordentligt, og ikke forstod hende. Efterfølgende er hun flyttet fra børnehjemmet til en

plejefamilie hun ikke kunne lide, hvilket hun tilsyneladende gør pædagogerne på børnehjemmet opmærksom på, men hvor de ifølge Freja tolker det som om, at hun ikke tør sige, at hun kan lide plejefamilien, fordi hun er bange for at såre sin mor ved at vise følelser for andre voksne. Da hun endelig flytter ud til plejefamilien bliver ondt værre, og ikke nok med, at Frejas fortælling om hendes liv i plejefamilien er gruopvækkende, så har hun tilsyneladende ikke en reel mulighed for at gøre oprør mod den, da hun er bange for at blive straffet af plejefamilien, hvis hun siger noget til kommunen, samtidig med, at hun ikke kan sige noget til sin familie, fordi hun beskriver, hvordan plejefamilien overvåger hendes kommunikation med dem. Således er Frejas fortælling om hendes hidtidige liv præget af svigt fra alle de personer, der burde passe på hende, startende fra moderen, der er psykisk syg, og ikke formår at passe på hende og hendes søskende, til pædagogerne på børnehjemmet, som hun ikke føler tager sig ordentligt af hende, og som tilsyneladende ikke tager hendes ønske om ikke at flytte ud til plejefamilien alvorligt. Yderligere fortæller hun om selve livet ved plejefamilien og om plejeforældrene, der ligeledes svigter deres rolle som omsorgsgivere i Frejas fortælling. Endeligt præges Frejas historie også af, at heller ikke hendes sagsbehandler hos kommunen opfylder sin opgave i at sørge for, at Freja har det godt, i den plejefamilie hun er tilknyttet. Med udgangspunkt i tidligere nævnte teorier om tillidsdannelse må denne opvækst siges at have negativ indflydelse på udviklingen af kompetencen til at have tillid til omverdenen. Yderligere kan man stille spørgsmål ved, hvilken form for relation, der dannes, når man, som Freja, tilsyneladende bliver straffet, når man gør det mindste forkert, og aldrig får ros, kærlighed, omsorg eller belønning ved at gøre søde ting, såsom at skrive breve til sin familie om, hvor fantastisk hun har det i sin kærlige plejefamilie. Plejefamilieopholdet bliver til sidst for meget for Freja, som ender med at stikke af fra familien.

På trods af, at Frejas historie skiller sig ud fra de andre historier, er hun dog ikke ene om at have mindre gode oplevelser fra livet i plejefamilien. I takt med, at både Marias og Jettes fortællinger om livet i plejefamilien skrider frem, bliver den ellers positive gengivelse af livet i plejefamilien gradvist præget af mindre positive tilbageblik på hverdagen. Jette var, som tidligere nævnt, meget begejstret for sin plejefamilie, og kalder den flere gange for en rigtig kernefamilie. Hun fortæller dog, hvordan familien gradvist ændrer sig i løbet af anbringelsen:

”Men som årene gik, fik vi også ansat to pædagoger, fordi vi jo også blev flere anbragte i plejefamilien. Så de mente, at der skulle lidt flere mennesker ind over, som for eksempel kunne hjælpe os lidt med nogle lektier og hygge lidt med os. De skulle faktisk også passe os en gang om måneden i weekenden, for så kunne mine plejeforældre få noget kvalitetstid sammen” (Jette).

Der er tale om to ekstra plejebørn på Jettes alder, som ankommer til plejefamilien efter Jette og hendes storesøster har boet der i cirka et år. Forældrenes behov for kvalitetstid uden plejebørn, som Jette beskriver, steg desuden gradvist, og startede med, at forældrene skiftevis var væk én aften om ugen, for at spille badminton. Dette ændres løbende til, at forældrene dels er væk samme dag, og samtidig begynder at tage én friweekend hver måned. Som Jette beskriver i ovenstående, er ferierne, som ellers indledningsvist blev beskrevet som noget af det definerende for det kernefamilieagtige liv i plejefamilien, heller ikke en del af det tætte familieliv, idet de fire plejebørn stort set kun sendes på ferie i udlandet med pædagogerne i stedet for plejeforældrene. Jette fortæller, at det var *”lidt specielt”* pludselig at have pædagoger gående rundt derhjemme, men lægger samtidig vægt på, at pædagogerne var nogle søde mennesker, som passede på dem, når plejeforældrene ikke havde tid.

Manglen på tid og nærvær bliver også løbende en ledende del af Marias fortælling om livet i plejefamilien, der ellers startede med nogle relativt positive fortællinger om hverdagen i plejefamilien. Maria fortæller eksempelvis:

"(...) jeg tror altid jeg har følt, at mine plejesøstre kom i første række i forhold til mig, måske især min yngste plejesøster som blev meget favoriseret af min plejemor og det ved jeg den ældste også har haft det svært med, så det har fyldt meget, at der ligesom var et yndlingsbarn" (Maria).

Selvom det er en følelse Maria tilsyneladende altid har haft, er det først sent i interviewet, at hun fortæller om den. Følelsen af, at den yngste plejesøster, der dog stadig var fem år ældre end Maria, favoriseres, gør det svært for Maria at forudsige, hvordan særligt plejemoderen vil reagere på Marias opførsel. Dette har at gøre med, at Maria generelt følte, at moderen var streng overfor hende, men aldrig overfor plejesøsteren, og fordi Maria hele tiden havde en bevidsthed om, at hvis hun havde handlet på lignende vis, så var en given handling blevet modtaget på anden, negativ vis af plejemoderen. Samtidig med, at Maria føler sig dårligere behandlet end den yngste plejesøster, får den ældste søster børn, hvilket forværrede Marias situation yderligere.

"(...) de fik tre børnebørn mere, og jeg har i mange år følt, at der ikke rigtigt var plads til mig mere, og at når jeg kom til min plejemor med et problem, jeg har haft det meget sådan at jeg følte mig udenfor og sådan, så har hun lidt fejlet det væk med at sige, at det er jo meget naturligt, for du går jo på gymnasiet og vi andre vi har jo arbejde, hvor det jo var vigtigt for mig, at jeg gik i gymnasiet, det var vigtigt for mig, at snakke om nogle af de ting, og så kan det godt være, at jeg var nummer tre, der gjorde det, og det ikke var helt så interessant for dem at høre det, men jeg havde jo stadigvæk behov for det, og jeg følte, at jeg havde rigtig svært ved at komme til orde, når vi alle sammen var samlet og følte mig meget overset i virkeligheden" (Maria).

Tidligere gengav jeg hendes glædelige citat om hendes morgenritual med hendes far, der fulgte hende i skole. Efter at have fået et dybere indblik i Marias historie er det muligt, at glæden ved det lille ritual er forbundet med, at Maria generelt ikke føler, at plejefamilien giver hende den opmærksomhed og kærlighed som hun har behov for. Dette har at gøre med, at hendes plejeforældre har travlt med et favoriseret biologisk barn og et stigende antal børnebørn, og at dette er en af de få daglige situationer, hvor Maria får den opmærksomhed, som hun har behov for.

På trods af de indledende beskrivelser af livet i plejefamilien, der for Isabellas, Jettes og Marias vedkommende på mange måder fremstiller plejeforældrene som gode og kærlige og med fokus på samvær og nærvær, ender historierne, med undtagelse af Isabellas, med at være præget af det modsatte. Da plejeforældre på mange områder generelt må siges at overtage den daglige funktion som primær omsorgsgiver for de anbragte børn, er det selvsagt et stort problem, at tre af de tidligere anbragte i tiltagende omfang netop fremhæver fraværet af nærvær og kærlighed fra plejeforældrene. Her skal det måske mere end noget andet sted fremhæves, at det udelukkende er de tidligere anbragtes fortællinger, der udgør grundlaget for denne undersøgelse. Det er således muligt, at de tidligere anbragtes plejeforældre har en helt anden oplevelse af deres samvær med deres plejebarn og rent faktisk er af den overbevisning, at familielivet gennemgående var præget af nærvær med plejebarnet. I relation hertil skal en del af svaret

muligvis findes i, at anbragte måske i højere grad end ikke-anbragte har behov for nærvær fra deres omsorgsgivere, hvad enten der er tale om pædagoger på et børnehjem eller på plejeforældre, hvilket muligvis kan hænge sammen med, at de ikke fik den kærlighed de havde behov for som helt små, hvilket også er en pointe Freja er inde på:

"(...) men man må bare huske, at det er meget socialt udsatte børn, der bliver anbragt og de har behov for at knytte sig til de mennesker som de møder hver dag. Så de har brug for at have en særlig tæt relation og den er ikke givet på forhånd ligesom den er ved far og mor" (Freja).

I et af Frejas citater, der tidligere blev gengivet, fremhæver hun, at plejeforældrene ikke forstår konstruktionen af, hvad det vil sige at være plejebarn, og man kunne forestille sig, at ovenstående citat udgør essensen af hendes pointe, idet hun netop fremhæver, at man som anbragt har behov for en særlig tæt relation og at denne ikke er givet på forhånd. Maria er ligeledes inde på samme problematik omkring hvad det vil sige at få et plejebarn i familien:

"Og jeg har tit selv tænkt på om de (plejeforældrene, red.) egentlig har overvejet, hvad det vil sige at tage imod et plejebarn. Om de egentlig har tænkt, at det ikke bare var, at få et barn mere. Det kan jeg godt være i tvivl om" (Maria).

Da jeg spørger Maria ind til, hvad hun mener, fremhæver hun blandt andet, at det kan være rigtig svært at vokse op med nogen, man ikke er biologisk i familie med, samtidig med, at der er en masse ting, der er forskellige i hendes biologiske familie og hos plejefamilien. Maria fortæller, at hun havde det svært i teenageårene og ofte reagerede på en måde, som hun tænker har været medvirkende til, at hendes plejeforældre har set hende som et besværligt eller urimeligt barn. Maria synes dog ikke selv, at hun har været uretfærdigt urimelig, for som hun forklarer, er det naturligt, at man som anbragt netop reagerer på at være anbragt og skulle finde en balance mellem hverdagen i plejefamilien og de regelmæssige besøg i og naturlige tilknytning til, den biologiske familie. Således ses det i flere tilfælde, at de tidligere anbragte ikke mener, at deres plejefamilier fra begyndelsen havde den rette forståelse for, hvad det vil sige, at være anbragt, hvilket selvsagt er problematisk i forhold til, at plejefamilierne skal forsøge at udfylde de behov, som den tidligere anbragte har, eksempelvis i forhold til nærvær, omsorg og kærlighed. Denne problematik bliver desuden yderligt mere problematisk, idet både Isabellas og Jettes historier vidner om, at deres plejefamiliers valg om at blive plejefamilie primært sker på baggrund af den ene plejeforælders ønske herom. Jette fortæller:

"Det var sådan set min plejefar, der var plejefamilie, for min plejemor havde fuldtidsarbejde og var [inden for politik, red.], så hun havde nok at se til, plus hun var højtstående i Kommunen, så hun havde rigeligt at se til. Men hun var der da også, og hvis der var noget kom man da også til hende og snakkede. Det var ikke sådan, at vi var sky overfor hende overhovedet" (Jette).

På trods af, at Jette beskriver sin plejemor som tilstedeværende, giver citatet i højere grad et indtryk af, at plejemoderen hovedsageligt var der for Jette, hvis hun havde et problem eller lignende, og altså generelt ikke brugte meget tid med hende i dagligdagen. Ligesom Jette generelt fortæller mest om sin plejefar i

forhold til livet i plejefamilien, lægger jeg mærke til, at Isabella på lignende vis taler mest om sin plejemor, hvorfor jeg spørger ind til hendes plejeforældres beslutning om at blive plejefamilie.

"(...) de ville rigtig gerne have børn, det ville min plejemor i hvert fald. Min plejefar synes nok i starten, at det var nok med hunden. Men det accepterede han, og så kom jeg jo også midt i det hele og det tror jeg også han er okay glad for nu. Han vil i hvert fald stadig gerne snakke med mig" (Isabella).

I Isabellas fortælling om tiden i plejefamilien er det også tydeligt, at der er stor forskel på plejeforældrenes ansvar for Isabellas velbefindende:

"Min plejefar han har altid været den, man lavede sjov med. Han er ikke så følelsesmæssig overhovedet. Altså hvis man begynder at græde foran ham, så er han ude af døren eller sidder med hovedet i avisen. Han kan ikke sådan noget. Men han er min far stadigvæk og han hjælper meget og jeg snakker med ham meget nu, for nu har jeg sagt til ham alt for mange gange, at nu skal han altså snakke med mig, når jeg har brug for at snakke med ham. Men det er mest min plejemor, der er den store og fylder rigtig meget, for det var hende der tog tandbørsten og stak den ind i munden på mig da jeg kom og hende der vaskede mit hår den første måned efter jeg kom. Det betyder rigtig meget alt det hun har gjort" (Isabella).

Således ses det i flere tilfælde, at det overordnede ansvar for plejebarnet tilsyneladende også primært ligger hos den af plejeforældrene, der i særlig grad har haft lyst til at få et plejebarn, og som i Jettes tilfælde sagde sit job op i forbindelse med plejebørnenes ankomst til familien. Her skal det nævnes, at der selvfølgelig også eksisterer plejefamilier, hvor den ene forældrepart på lignende vis har haft større lyst eller behov for at få et plejebarn, men hvor begge forældre har delt ansvaret og forpligtelserne ligeligt. I disse historier dannes dog et billede af, at der i flere familier eksisterer, hvad jeg vælger at kalde for den *ansvarsfulde* og den *ansvarsløse forælder*. Den ansvarsfulde forælder er altså ham eller hende, barnet generelt henvender sig til, hvad enten det drejer sig om problemer, velvære eller noget helt tredje, og som selv henvender sig til plejebarnet og tager ansvar for dets velbefindende. Den ansvarsløse forælder tager derimod i langt mindre grad kontakt til barnet, og overlader det overordnede ansvar til den anden forældrepart, ligesom barnet generelt også selv henvender sig mindre til den ansvarsløse forælder. Disse familiekonstruktioner eksisterer selvsagt ikke kun i plejefamilier, da der i mange familier ofte vil være en forælder, der arbejder mere end den anden, og som naturlig konsekvens heraf har mindre samvær med sine børn. Det bemærkelsesværdige er dog, at denne konstruktion går igen i to ud af de fire historier fra de tidligere anbragte, som jeg har talt med. Hvis man som anbragt har et særlig stort behov for nærvær kan det derfor være problematisk, at den familie man flytter ind hos, som udgangspunkt har tænkt, at plejeforælderrollen primært skal ligge på den ene forælder, da det næppe kan være sundt for et barn som eksempelvis Isabella, der er vant til at have en moder, der går, når det brænder på, til at ende i en plejefamilie, med en plejefar, der på lignende vis lukker Isabellas problemer ude. Dette aspekt må antageligvis siges at have stor indflydelse på plejebarnets tillid til denne plejeforælder eller til plejefamilien som helhed. På trods af Isabellas glædelige fortælling om hendes første tid ved plejefamilien og alt det der blev gjort for, at hun kunne føle sig velkommen, opstår der alligevel en krise, da hendes plejefamilie får deres gamle plejebarn tilbage, som ellers var sendt på kostskole. Kort tid efter plejesøsterens hjemkomst spiser Isabella et glas piller, hvilket hun først fortæller plejeforældrene næste morgen, hvorefter hun bliver hasteindlagt i en uge. Isabella fortæller om plejesøsterens ankomst og årsagen til selvmordsforsøget:

"Og det var jeg slet ikke vant til. Jeg var jo vant til at være enebarn og alt opmærksomheden gik til mig, og nu var der lige pludselig en, der var der og som jeg sloges med for at få mine plejeforældres opmærksomhed, og det kunne jeg åbenbart ikke håndtere overhovedet. Det var en rigtig rigtig dum måde at prøve at få opmærksomhed på, men det gjorde jeg" (Isabella).

Denne episode er af voldsom karakter, og under interviewet er det tydeligt, at Isabella selv er en anelse flov over den, hvilket muligvis har at gøre med, at hun i dag har et rigtig godt forhold til sin plejemor og har et bedre forhold til sin plejefar, end hun havde i starten af anbringelsen. Hendes historie indeholder lignende eksempler på, at Isabella er usikker på, i hvor høj grad hendes plejeforældre holder af hende, og anklager dem gentagne gange for ikke at elske hende. Disse citater udgør endnu et led i rækken af tidligere anbragtes citater i denne undersøgelse, der vidner om et stort behov for opmærksomhed og kærlighed, der kan siges at bakke op om antagelsen om, at anbragte børn generelt har et større, eller i hvert fald stort, behov for opmærksomhed, nærhed og kærlighed. På trods af, at Isabellas forsøg på at få opmærksomhed er meget voldsomt, er hun ikke den eneste, der er nervøs for, at anbringelsen vil ophøre.

Maria, der som tidligere nævnt også godt kunne føle sig overset i familien, var på lignende vis bange for, at anbringelsen ville ophøre, og derfor skal anbringes andet steds. Årsagen hertil skal dog også findes i, at Maria generelt følte, at forskellen på hende og plejefamilien var stor, og hun derfor var bange for, at hendes plejeforældre ville føle, at forskellen var for stor. Der eksisterer altså en vis mistillid til anbringelsernes holdbarhed i nogle af de tidligere anbragtes historier, og for det anbragte barn må mistilliden til anbringelsen delvist findes i en mistillid til, i hvor høj grad forældrene holder af dem. Dette har at gøre med, at begge ovenstående årsager må kunne føres tilbage til, hvorvidt plejebørnene har tillid til, at plejeforældrenes kærlighed til, eller omsorg for, dem er stort nok til, at disse årsager ikke kommer til at have indflydelse på deres anbringelse i forhold til et muligt ophør. Ud af de fire historier i denne undersøgelse, er det dog kun Jettes anbringelse, der er ophørt uden hun selv ønskede det, idet hendes plejeforældre gik fra hinanden, mens Jette gik i 9. Klasse, hvorefter Jette flytter med sin plejemor. Som tidligere beskrevet bliver Jettes fortælling om livet i plejefamilien præget af flere dårlige elementer i takt med, at der kommer flere plejebørn, flere pædagoger, og forældrene får større behov for kvalitetstid uden anbragte børn. Jette fortæller om episoden, hvor plejeforældre går fra hinanden, og hvor plejefaderen, der ellers har haft det primære ansvar for Jette, siger "*Tak for de her år, men kontakten den slutter nu. Jeg skal overhovedet ikke have mere med dig at gøre nu*" (Jette). Endnu en gang ses det i øvrigt, at Jette tilsyneladende stort set ikke reagerer på, hvad der må anses som endnu en stor omvæltning i hendes liv, hvilket muligvis også hænger sammen med, at hun ved samme lejlighed beskriver, at hun har fået at vide, at hun skal flytte med sin plejemor. Maria er ikke i samme grad som Jette og Isabella glad og munter, når hun fortæller om de gode sider af livet i plejefamilien, men får som tidligere nævnt præsenteret plejefamilien som god, med fokus på hendes velbefindende og med mange fællesaktiviteter og indhold generelt i hverdagen. For såvel Jettes som Marias vedkommende ender det tiltagende fokus på de dårligere sider af livet som familieplejeanbragt dog med at føre over i en decideret afstandstagen fra plejefamilien og den måde de har behandlet dem på. Jette fortæller eksempelvis mere og mere oprevet, om hendes plejemoders opmærksomhed på hende, mens hun er på efterskole:

"Vi havde gallaopvisning, hvor vi havde syet vores egne gallakjoler og jeg var vildt stolt af mig selv, og hun så bare ikke mødte op. Alle andre forældre kom, men hvad med mig? Her

sidder jeg, mutters alene. Sidste skoledag på efterskolen kom hun heller ikke. Jeg havde afslutning og skulle have mit afslutningsbevis, og der kom hun heller ikke. Sådan nogle højtidelige tider eller hvad man kan kalde det. Nej der kom hun ikke og det er stort svigt for mig. Igennem mit liv, der har de ting jeg har gennemført været en kamp for mig, jeg har virkelig været sådan, fedt, du har gennemført det her, fantastisk, og der skal hun bare være der, så længe jeg stadig var under 18 og hun stadig ikke mødte op. Jamen det er bare ikke acceptabelt i mine øjne. Det er det bare ikke” (Jette).

På lignende vis fortæller Maria også om hendes plejefamilie, og til sidst i interviewet ender hun med at sige: *”Jeg synes i virkeligheden at min plejefamilie er en ekstremt dysfunktionel familie, som har brug for noget hjælp til at hænge sammen”* (Maria). I forhold til Freja, der gennem hele interviewet taler dårligt om plejefamilien eksisterer der altså et *vendepunkt* i både Jettes og Marias historier, idet de indleder interviewet med at fortælle positive ting om familien og til i den afsluttende del af interviewet forsigtigt fortæller, at de faktisk ikke længere har kontakt til deres plejefamilier, hvorefter de negative elementer i historierne tager til og de begge bliver mere følelsesladede i fortællingerne. Således ses et tydeligt skift i narrativet hos Maria og i særlig grad hos Jette, der i starten bare beskrev, de store skift i sit liv som *”specielt”*, men til sidst i interviewet var meget følelsesladet i sine fortællinger fra den sidste tid i plejefamilien. Efterfølgende tilkendegiver jeg min overraskelse over såvel Jettes som Marias brud med plejefamilierne, da de inden da har fortalt mange positive ting om deres respektive plejefamilier, som har givet mig et indtryk af, at de har været glade for deres plejefamilier. Jeg snakker med Maria om, hvorfor hun alligevel får præsenteret et relativt positivt billede af en plejefamilie hun i sidste ende ikke brød sig om. Maria uddyber først nogle af de mindre gode ting hun har følt og oplevet i plejefamilien, og taler derefter om, at hendes plejeforældre sandsynligvis har set hende som *”en rigtig god gerning”* og særligt plejemoderen ville gerne have haft, at hun havde været mere taknemmelig over deres indsats som plejefamilie. På baggrund heraf kan det tænkes, at Marias relativt positive beskrivelse af plejefamilien, kan ses som et udtryk for den taknemmelighed særligt hendes plejemor efterspørger, da Maria tilsyneladende ikke har været særlig tilfreds med sin plejefamilie. Disse fund beskriver således vigtigheden i, at tage sig god tid og lade informanterne fortælle deres historie for at få den fulde indsigt i deres liv.

Overordnet vidner ovenstående analyse ikke overraskende om, at der er mange facetter af livet i plejefamilie, og det selvsagt ikke er alle elementer af at blive anbragt, der er positive, på trods af, at disse børns tidlige opvækst hos deres biologiske forældre langt hen ad vejen tilsyneladende har været præget af omsorgsvigt, samt mangel på opmærksomhed og kærlighed. Et af de tydelige elementer i disse fortællinger er, at livet i plejefamilie, ligesom livet i den biologiske familie, kan præges af svigt, hvad enten det drejer sig om, at nogle plejeforældre tilsyneladende behandler deres plejebarn rigtig dårligt, hvorimod andre plejeforældre ikke formår at give deres plejebarn den opmærksomhed og kærlighed det har behov for. Denne problematik forstærkes yderligere, idet nogle plejefamilier tilsyneladende består af en ansvarsløs og en ansvarsfuld forælder, hvoraf førstnævnte enten ikke ønsker eller ikke i samme grad formår at tage sig af plejebarnet. I relation til de mange svigt ses desuden en mistillid til såvel plejeforældrenes kærlighed til dem og en mistillid til anbringelsens holdbarhed, hvilket er med til at bakke op om, at anbragte børn har et stort behov for opmærksomhed, nærhed og kærlighed. Tages der udgangspunkt i, at de tidlige anbragte, allerede inden anbringelsen, har oplevet mange svigt i deres liv, og at samtlige tidligere anbragte også oplever svigt i plejefamilien, er det dog ikke overraskende, at der eksisterer en generel mistillid til plejefamilien og anbringelsen, som særligt for Maria hænger ved i mange år efter anbringelsens

påbegyndelse, hvorimod mistilliden for Isabellas vedkommende tilsyneladende er forsvundet i løbet af de manges års tilknytning til plejefamilien.

Efter at have beskrevet såvel livet i den biologiske familie som livet i plejefamilien vil jeg i følgende uddybe opvæksten i forhold til Honneths anerkendelsesteoris emotionelle sfære, der udgør den første af tre sfærer hvori ethvert individ skal modtage anerkendelse, for at kunne leve 'det gode liv'. Som tidligere nævnt, er det i denne sfære, hvor et barn, gennem kærlighed og omsorg fra de nærmeste personer omkring det, lærer at stole på sig selv og sine forældre og dermed åbne op for en tillid til resten af omverdenen. Tidligere beskrev jeg, hvordan de tidligere anbragtes fortællinger om opvæksten i de biologiske familier gennemgående var præget af en mangel på omsorg og kærlighed, om end begge dele tilsyneladende var til stede periodevist. Det er naturligvis svært at bedømme, hvor meget opmærksomhed og kærlighed de tidligere anbragte har følt, at de har fået fra plejeforældrene ved anbringelsens påbegyndelse, da det går mange år tilbage, og fordi deres forhold til plejefamilierne gradvist er ændret undervejs, som ovenstående analyse viser, ligesom det også er svært at bedømme i forhold til barnets biologiske forældre. I analysen ses en tendens til, at flere af de tidligere anbragte tilsyneladende føler, at de kommer til en plejefamilie, hvor de får mere opmærksomhed fra plejeforældrene, end de er vant til fra den biologiske familie. Det er dog ikke i samme grad tydeligt, i hvor høj grad de tidligere anbragte føler, at de også modtager kærlighed fra deres plejeforældre, og hvor vidt de selv giver kærlighed til plejeforældrene. Eksempelvis ses det hos såvel Isabella som Maria, at de længe efter anbringelsens opstart er i tvivl om, eller i det mindste har behov for at få bekræftet, hvor meget deres plejefamilier holder af dem. Yderligere ses der også en tendens til, at flere af de tidligere anbragte får mindre opmærksomheden, og muligvis også kærligheden, om end det er svært at bedømme ud fra historierne, end de fik i starten af anbringelsen, eksempelvis fordi der kommer flere plejebørn, børnebørn eller pædagoger til. På lignende vis er det også svært at danne sig et indtryk af, hvor meget kærlighed og omsorg de tidligere anbragte selv har givet deres forældre og plejeforældre gennem opvæksten, hvilket ligeledes har stor betydning for udviklingen af selvtillid og dermed også tillid til omverdenen. Dette har at gøre med, at det netop er ved at etablere et gensidigt afhængighedsforhold, gennem oplevelsen af at give og modtage følelsesmæssig støtte fra hinanden, at selvtilliden dannes, der åbner op for muligheden for eller evnen til at indgå i intersubjektive forhold (Nørgaard 2005: 64-65). Desuden ses det, at der i flere af plejefamilierne tilsyneladende eksisterer en ansvarsløs forælder, fra hvem barnet tilsyneladende kun i mindre omfang modtager omsorg og kærlighed, og kun i begrænset omfang selv giver omsorg og kærlighed. Således ses det, ikke overraskende, at barnets udvikling af selvtillid langt fra er sikret i forbindelse med, at barnet anbringes i plejefamilie. Selvom de fleste tidligere anbragte i denne undersøgelse meget tidligt i anbringelsen tilsyneladende får et godt indtryk af deres plejeforældre og et mere indholdsrigt liv i plejefamilien, er dette i sig selv ikke nok til at etablere et gensidigt afhængighedsforhold mellem plejebarn og plejeforældre, hvilket ses i den mistillid de tidligere anbragte har til deres plejeforældre længe efter anbringelsens opstart. Med udgangspunkt i ovenstående analyse er det altså besværligt at danne sig et indtryk af, hvordan opvæksten i plejefamilien har været med til at udvikle de tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at have tillid til andre, idet historierne generelt er præget af opture og begejstring på den ene side og mistillid og svigt på den anden. For at komme denne problematik nærmere ses der i nedenstående afsnit på livet udenfor familien, hvor man får et indtryk af de tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at danne og bevare sociale relationer, hvilket selvsagt kræver en form for tillid til de personer der befinder sig omkring dem.

10.5 Kompetencer i forhold til at danne og bevare sociale relationer

Efter at have set på livet i den biologiske familie og i plejefamilien vil jeg i følgende beskrive de tidligere anbragtes liv udenfor familierne i forhold til at se nærmere på de tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at danne og bevare sociale relationer gennem barndoms- og ungdomslivet. Dette gøres i et forsøg på at få en dybere forståelse for de fire tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at have tillid til andre, hvilket i høj grad må siges, at være relevant set i forhold til at kunne danne og bevare sociale relationer, der ligeledes præsenteres som vigtige kompetencer for at kunne begå sig i det moderne samfund. Afsnittet indledes med beskrivelser fra livet inden anbringelsen og ser efterfølgende på, hvorvidt anbringelsen ændrede de tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at danne og bevare sociale relationer.

Maria anbringes, som tidligere nævnt i en meget tidlig alder, og Maria indgår derfor ikke i den indledende beskrivelse af de tidligere anbragtes liv udenfor hjemmet, mens de stadig boede hos deres biologiske familie. Fælles for de tidligere anbragte er, at de alle fortæller om venskaber i den helt tidlige barndom enten i børnehaven, i nabolaget eller på børnehjemmet. Eksempelvis fortæller Isabella, at hun er en af "de sejeste i børnehaven", der endda havde fem kærestere på et tidspunkt. For såvel Freja, Isabella og Jette ændrer dette sig i løbet af de første år i folkeskolen. Isabella fortæller, at urenligheden og lugten, der ikke havde været et problem i børnehaven, bliver et problem i løbet af de første skoleår, hvor ingen længere vil sidde ved siden af hende, fordi hun lugter, og selv hendes veninder, som hun har fulgt med siden børnehaven, vil heller ikke vil have noget at gøre med hende mere. Isabella fortæller desuden, hvordan hun begynder at blive mobbet i klassen, og hvordan mobningen eskaleres omkring fjerde-femte klasse, hvor den verbale vold udvikler sig til også at være fysisk, idet Isabella flere gange oplever at blive slået og sparket af drengene fra klassen. Som tidligere nævnt kommer Isabella fra et strengt hjem, og hun måtte heller ikke få de få veninder hun havde på besøg. Da det endeligt, efter lang tids plagen, lykkes Isabella at få overtalt sine forældre til at hun må få sin eneste veninde med hjem, beskriver hun, hvordan venindens mor forbyder sin datter at se Isabella mere, efter hun har hentet hende, set hvordan Isabella bor og snakket med hendes far. Samme problematik ses hos Jette, der på den ene side fortæller om flere gode venskaber, men samtidig også godt er klar over, at hun skiller sig en anelse ud, hvilket eksempelvis kommer til udtryk den eneste gang, hun holder børnefødselsdag, hvor der stort set ikke kommer nogen. Da Jette spørger sine klassekammerater hvorfor, svarer flere af dem, at de er bange for hendes far, hvilket Jette forklarer mig, er fordi hendes far er høj og har en dyb stemme. Dette er muligvis også årsagen til, at Jette aldrig inviterer venner med hjem, men i stedet altid er på besøg hos dem i stedet. På lignende vis fortæller Freja, hvordan hun også føler sig anderledes og udenfor i skolen:

"(...) da jeg skulle starte i skole, der tog min mor mig med ud og købe en ny skoletaske, men den skoletaske, den havde jeg stadig da jeg startede i anden klasse og det bliver hurtigt tydeligt, at min mor ikke har ressourcerne til at give mig de ting det ligesom kræves når man starter i skole. Altså man skal have en lidt større skoletaske, man skal have mad med og man skal have tøj på til årstiderne. Jeg kan huske en episode fra skolen, fordi det var en klassisk situation med, at vi skulle på tur om vinteren og jeg har en jakke på, der er alt, alt, alt for lille. Jeg fryser så meget, og kulden gik gennem marv og ben. Og min klasselærer kan ikke forstå hvorfor jeg ikke kan være ude, for jeg skal jo det samme som alle de andre børn. Altså hvorfor tror du at det er anderledes for dig? Så jeg synes hele tiden jeg blev straffet for min mors mangel som forælder. Det faldt hele tiden tilbage på mig. Og jeg havde heller ikke mad med, så jeg var totalt ude af fællesskabet og jeg kunne heller ikke deltage, fordi jeg frøs og jeg

kunne heller ikke deltage, når de sad og spiste madpakker. Så på alle mulige måder var jeg bare dømt til at være ude, fordi min mor ikke magtede at tage sig ordentligt af mig” (Freja).

Som citatet viser, føler Freja ikke kun, at det er de andre børn i skolen, der reagerer på, at hun er anderledes, men derimod også lærerne, som Freja tydeligvis ikke mener, har nogen forståelse for hendes situation, og tilsyneladende er med til at forstærke Frejas følelse af at være anderledes og udenfor fællesskabet. Yderligere fremhæver Freja et element, der på lignende vis går igen i både Jettes og i høj grad også i Isabellas historie, nemlig, at de skiller sig ud fra de andre børn i skolen, enten fordi de er urenlige og lugter, har en far som andre børn er bange for eller har forkert tøj og ingen madpakke med. Således ses det, at der eksisterede en række ydre faktorer hos tidligere anbragte, da de var børn, der tilsyneladende hæmmede deres mulighed for at indgå i sociale sammenhænge med deres klassekammerater. Før der ses nærmere på de tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at begå sig i sociale sammenhænge er det altså nødvendigt at have en forståelse for, at der i de tidligere anbragtes historier eksisterer en række ydre faktorer, der fratager dem muligheden for at indgå i sociale sammenhænge på samme vilkår som deres klassekammerater, idet de tydeligt skiller sig ud fra dem på en række parametre.

Selvom de tidligere anbragte overordnet set tilsyneladende holdes udenfor fællesskabet, har de fleste dog venskaber, om end i begrænset omfang. I følgende bliver det dog tydeligt, at flere af de tidligere anbragte har svært ved at begå sig blandt de jævnaldrende børn fra klassen såvel som deres mødre. Isabella fortæller: *“(...) jeg vidste ikke rigtigt hvordan jeg skulle opføre mig. Jeg vidste for eksempel ikke engang, at man skulle sige tak for mad, når jeg var hjemme hos nogen”* (Isabella). Freja fortæller på lignende vis, at hun ikke kendte *“koderne”* til at begå sig ligesom de andre børn, hvilket yderligere var medvirkende til, at hun følte, at hun skilte sig ud fra de andre børn i klassen (Freja). I modsætning til ovenstående citater, der i højere grad har at gøre med børnenes mulighed for at indgå i sociale sammenhænge har disse citater at gøre med de tidligere anbragtes sociale kompetencer i forhold til at begå sig i sociale sammenhænge. Den manglende kompetence hertil skal muligvis findes opvæksten, der for såvel Freja som Isabella er præget af forældre, der tilsyneladende ikke har ret meget samvær med deres børn, og samtidig lever isolerede liv, hvor de tidligere anbragte ikke må have venner på besøg og hvor familien generelt ikke har noget at gøre med deres naboer. Således kunne det tyde på, at flere af de tidligere anbragte ikke i samme grad har mulighed for at udvikle deres sociale kompetencer i hjemmet, da de tilsyneladende kun i begrænset omfang indgår i sociale sammenhænge, og heller ikke får mulighed for det i skolen, hvor de beskriver, at de i et vist omfang holdes udenfor fællesskabet på baggrund af førnævnte ydre faktorer.

Generelt ses altså en tendens til, at såvel Jette, Isabella og Freja har venner i børnehaven og i starten af folkeskolen, men at de i løbet af de første år i skolen i større eller mindre grad begynder at føle sig udenfor fællesskabet i klassen og mister størstedelen af de venskaber de havde tidligere. Der ses i øvrigt særligt for Freja og Isabella, at de tilsyneladende ikke kun mangler kompetencer i forhold til at begå sig i sociale sammenhænge, men også er præget af en række ydre forhold såsom lugt, forkert tøj, ingen madpakker, der i et vist omfang tilsyneladende udelukker dem fra at kunne indgå i sociale sammenhænge med de andre børn i klassen.

Efter at have beskrevet den tidlige barndom i forhold til børnenes mulighed for og kompetencer til at danne og bevare sociale relationer vil jeg i følgende afsnit se på, om dette ændres i forbindelse med, at de anbringes og flytter fra deres hjemby. Freja er omkring 10-11 år, da hun anbringes i plejefamilie i den lille

provinsby i Midtjylland. På trods af, at Freja ikke bryder sig om familien og ikke kan lide at bo hos dem, fortæller hun dog om enkelte gode elementer forbundet hermed:

"Men der sker et i hvert fald et vendepunkt der, og det er, at jeg faktisk får de kompetencer som der skal til for at begå sig i klassesammenhænge og blive inkluderet. Jeg lærer også, at ved at have et poleret ydre, så kan du altså klare dig bedre, end hvis du ikke gør" (Freja).

Eftersom tidligere afsnit beskrev Frejas opvækst i plejefamilien som værende præget af mangel på omsorg og kærlighed, kan det undre, hvordan Freja tilsyneladende de nødvendige sociale kompetencer, for at kunne begå sig i klassen. Uanset hvordan det er gået til, kan man se, at Frejas fortælling ændrer sig efter hun anbringes i forhold til at hun, i resten af hendes fortælling, har venskaber, hvilket hun ikke altid havde som barn. Det er dog muligt, at Frejas sidste pointe i ovenstående citat bør tillægges større vægt end hun selv gør, da ovenstående analyse netop viste, at de ydre rammer tilsyneladende har stor betydning for de tidligere anbragtes mulighed for at indgå i sociale sammenhænge. Et andet aspekt, der er med til at ændre Frejas situation er naturligvis også, at Freja har flyttet skole, og selvom dette betyder, at Freja er fremmed for de andre børn og ikke fra starten er en del af fællesskabet, er det dog ikke det samme som aktivt at blive holdt udenfor, hvilket både prægede Frejas opvækst i børnehjemmet blandt de andre børn og i skolen. Warming tegner ligeledes et billede af, at anbragte børn generelt begynder at få flere venner, når de anbringes, og at dette blandt andet tilskrives, at børnenes skolegang bliver mere stabil og at de får lavet deres lektier (Warming 2005: 56-57). Tidligere beskrev jeg, hvordan Isabella i tiltagende grad føler, at hun mobbes og holdes udenfor klassefællesskabet i folkeskolen. Dette ændres dog til dels i 8. Klasse, da hendes klasse slås sammen med klasserne fra andre skoler, og hvor Isabella og hendes eneste veninde bliver en del af en klike. Isabella fortæller:

"(...) en af dem jeg snakkede lidt med begyndte så at blive veninde med nogle fra de andre skoler og så fik vi dannet en lille klike, hvor vi så holdt sammen, og hvor de så også hjalp mig, og når jeg var hjemme ved dem, så sagde moderen altid, at jeg lige skulle tage mit tøj af og låne en T-shirt og så vasker vi dit tøj. Så det er jeg rigtig glad for, så jeg havde en ren trøje til næste dag" (Isabella).

På trods af, at Isabella flere gange fortæller, at hun stadig var den laveste i hierarkiet i kliquen, føler hun sig dog stadig som del af et fællesskab, hvilket er en helt ny situation for Isabella, der har været holdt udenfor siden starten af folkeskolen. Samtidig med, at det går bedre i skolen, får Isabella det dårligere derhjemme, og hun ender, som tidligere nævnt, med at flytte hjem til en veninde en måneds tid, hvorefter kommunen finder en plejefamilie til hende. Da Isabella er glad for sine nye veninder insisterer hun dog på, at det skal være en familie i nærheden, så hun ikke skal flytte skole. Isabella fortæller, hvordan anbringelsen hos plejefamilien havde indflydelse på hendes plads i kliquen, og hvordan det pludseligt var muligt også at være hos Isabella:

"(...)vi (var) også nogle gange hjemme hos mig, og hvor vi nogle gange sad og hyggede os og så fjernsyn om aftenen og gyserfilm i weekenden med popcorn og det hele. Så det var rigtig hyggeligt, for nu var jeg lige pludselig en meget større del af det..." (Isabella).

Det ses altså, at Isabellas 'medlemskab' til kliquen ændres til det bedre i forbindelse med anbringelsen, da hun får bedre muligheder for at kunne have socialt samvær med sine veninder udenfor skolen og hjemme

hos sig selv. Efter 9. klasse opløses kliquen, fordi Isabella fortsætter i 10. klasse, hvorimod de andre starter på forskellige ungdomsuddannelser, hvor de "(...) finder nyere venner, som var sjovere at være sammen med..." (Isabella). Ligesom det var tilfældet for Freja, pointerer Isabella på samme vis, hvordan de ydre rammer har betydning for, hvordan de andre ser på hende:

"Det er lige op til starten af 9. klasse, at jeg kommer i plejefamilie, og der kommer jeg jo tilbage i skolen som Isabella, der lugter ren, og har helt nyt tøj og det hele. Der var nogle, der begyndte at lade mig være og heller ikke snakkede om mig bag min ryg. Størstedelen lod mig bare være" (Isabella).

I Isabellas tilfælde, får det dog også en negativ konsekvens idet en af hendes gamle veninder fra kliquen, der ligeledes er fortsat i 10. klasse, begynder at sprede rygter om Isabella, fordi hun er blevet jaloux over, at Isabella er begyndt at gå i dyre tøjmærker, for som Isabella fortæller, havde hun altid været den lille, som man kunne føle sig bedre end, og det kunne man ikke mere.

I modsætning til Isabella og Freja, der kun har enkelte venner i starten af folkeskolen, har Jette tilsyneladende flere veninder i de første skoleår, på trods af, at de aldrig er hjemme hos hende. Da Jette anbringes i plejefamilie bliver det umuligt for hende at holde kontakten til de gamle veninder, fordi afstanden til Aarhus, hvor hun kommer fra, er for stor, og fordi man, som hun nævner, ikke havde mobiltelefoner eller sociale medier såsom facebook på dette tidspunkt og i den alder, og fordi weekenderne hos hendes biologiske forældre bliver brugt med dem, og ikke med hendes gamle veninder. Jette ankommer til sin nye folkeskole i fjerde klasse, men har intet positivt at sige om den korte tid hun går der, og da hun heller ikke kan følge med i undervisningen, kommer hun på privatskole i stedet. Jette fortæller:

"Men jeg kom så over i fjerde klasse på privatskolen og der var vi ni i klassen med mig og vi var to piger og seks drenge. Og de to tøser har holdt sammen fra 0. klasse og de var vant til at der kom piger ind og ud og gik igen, så da jeg startede, der troede de ikke på jeg ville blive, og jeg tror først, det var da vi startede i 6. klasse, at det gik op for dem at jeg ville blive, for der havde jeg jo allerede været der i to år. Jeg var jo den eneste der havde holdt så lang tid, så jeg skulle lige ind i deres lille tokløver" (Jette).

På trods af, at der går lang tid, inden Jette bliver en del af tokløveren i sin klasse, får hun dog venner i nogle af de andre klasser. Jette er som tidligere nævnt ordblind og en del af hendes undervisning foregår derfor med ordblinde fra andre klassetrin, hvor hun får nogle tilsyneladende overfladiske venskaber, hun stort set ikke beskriver. Jette fortæller dog, at hun hurtigt får en rigtig god veninde, der går i 1. klasse, mens Jette selv går i 4. klasse. Jette beskriver det selv som specielt, særligt i starten, men at det gennem tiden udvikler sig til at rigtig godt venskab. Da jeg spørger ind til livet i hendes egen klasse fortæller hun:

"Jeg snakkede også med dem fra min egen klasse, men man har aldrig rigtigt kunne komme ind under dem. Lige præcis min klasse var meget speciel. Der var mange forskellige typer. Vi var virkelig en blandet flok. Vi var meget forskellige alle sammen. Men vi kunne da godt samarbejde, når man skulle. Og de var også med til fødselsdage og jeg var også med til deres, men det var svært at komme ind under deres små vinger. Også fordi de havde jo været en klasse siden 0. klasse og så kommer jeg ind i 4. klasse og lige efter jeg startede kom endnu

en pige, men hun var der kun en måned, og så sluttede hun. Så det var nok også derfor de var så utrygge og tænkte, hvorfor er det også vores klasse hele tiden” (Jette).

I modsætning til de andre børn, der selv beskriver, at de skiller sig ud, er det interessant, at Jette i flere ovenstående citater nævner faktorer, der ikke har noget med hende selv at gøre, som begrundelser for, at hun ikke optages i fællesskabet. Hvor såvel Freja som Isabella nævner en række ydre rammer såsom tøj og deres manglende sociale kompetencer som årsager til at have svært ved at blive en del af fællesskabet, begrundet Jette derimod sin situation med, at lige præcis hendes klasse generelt var meget speciel, samt at hendes klasse har haft mange elever, der kun har været der i korte perioder, hvorfor de heller ikke har tillid til, at Jette bliver der. Da Jette ikke selv nævner nogen ændringer efter hun er flyttet i plejefamilie i forhold til sine kompetencer til eller muligheder for at indgå i sociale sammenhænge, er det problematisk at beskrive en udvikling i forhold til livet hos hendes biologiske forældre. Det ses dog, at hun tilsyneladende har svært ved at få nye, tætte sociale relationer på hendes egen alder, men derimod får en god veninde tre klassetrin under hende, hvilket kunne tyde på, at Jettes sociale kompetencer, eller modenhed, på trods af, at hun ikke selv nævner disse faktorer, ikke matcher hendes klassekammeraters.

Med udgangspunkt i ovenstående kan der særligt udledes tre faktorer, der lader til at have indflydelse på de tidligere anbragtes sociale samvær med andre børn og unge. For det første ses det, at de ydre faktorer såsom rent tøj og renlighed tilsyneladende har stor betydning for nogle af de tidligere anbragtes mulighed for at indgå i fællesskabet, og på en måde kan ses som adgangsgivende til overhovedet at kunne indgå i sociale sammenhænge. I forlængelse heraf ses det desuden, at denne faktor også er medvirkende til at gøre nogle af de tidligere anbragte til lette ofre for mobning. Den anden faktor, der ses er, at flere af de tidligere anbragte nævner manglende sociale kompetencer, såsom manglende forståelser for de sociale koder, der eksisterer, når de fortæller om den tidlige tid i folkeskolen. For Frejas vedkommende beskriver hun, hvordan der i forbindelse med anbringelse i plejefamilien sker et vendepunkt i forhold til, at hun i modsætning til tidligere, har fået de kompetencer, der skal til for at kunne begå sig. Isabella nævner ligeledes problemer i starten af skoletiden, men denne problematik forsvinder fra hendes historier efter hun anbringes i plejefamilie. Det interessante ved denne faktor er, at Isabellas tilsyneladende forbedrede sociale kompetencer kan begrundes med, at hun dagligt har sociale samvær med sin nye plejefamilie, hvorimod Freja stort set intet socialt samvær har med sine nye plejeforældre. Det kan derfor undre, hvordan Frejas sociale kompetencer forbedres, hvilket muligvis kan betyde, at hendes ændrede situation måske i lige så høj eller højere grad har at gøre med første og tredje faktor. Den tredje faktor, der ses, er selve skoleskiftet, der er godt for Freja, der ikke på forhånd var en del af fællesskabet og mindre godt for Jette, der havde flere tætte venskaber inden anbringelsen, end hun får umiddelbart herefter.

10.6 En følelse af at være anderledes og skille sig ud

Som ovenstående analyse viste, havde flere af de tidligere anbragte gennemgående en forståelse af, at de var anderledes og skilte sig ud gennem deres barndoms- og ungdomsliv. I følgende afsnit ses der indledningsvist nærmere på følelsen af at skille sig ud, hvorefter der ses nærmere på, hvordan denne følelse hænger sammen med den solidariske anerkende, som Honneth beskriver.

Som nævnt er det ikke muligt at se en udvikling fra før og efter anbringelsen hos Maria, der blev anbragt som tre-årig. På trods af, at Maria, i modsætning til Freja, Isabella og til dels også Jette, ikke beskriver, at

hun aktivt holdes udenfor fællesskabet i hverken folkeskolen eller gymnasiet, beskriver hun dog, at hun ofte har følt sig udenfor. Maria beskriver yderligere:

"Jeg har altid haft svært ved at indgå i classesammenhænge og indgå i store grupper altså socialt, tror jeg. Jeg var meget aktiv i skolen, men jeg synes stadig godt, at jeg kan have svært ved at sidde i et stort selskab og snakke med mange mennesker" (Maria).

En af grundene til, at Maria generelt beskriver, at hun har følt sig udenfor, og i særlig grad har haft svært ved at indgå i større sociale sammenhænge skal muligvis findes i, at Maria er meget opmærksom på, at hun er anderledes, hvilket, som tidligere nævnt, gjorde sig gældende i hendes beskrivelse af, hvordan hun passede ind i plejefamilien, og hvilket tilsyneladende også gør sig gældende i skolen og i gymnasiet. Maria fortæller:

"Jeg ville rigtig gerne være ligesom alle de andre. Jeg var selv meget opmærksom på, at jeg var anderledes, så jeg ville rigtig gerne have det de havde. Og jeg havde det rigtig dårligt, når min mor skulle komme og hente mig i skolen eller i fritidshjemmet, for man kunne godt se at min mor var syg, og de kunne jo også godt se, at det var ikke hende der plejede at være min mor, det plejede jo at være en anden. Så jeg brød mig ikke om at blive konfronteret med det" (Maria).

På trods af, at flere af de tidligere anbragte ikke i samme grad føler, at de bliver holdt udenfor fællesskabet, efter de er blevet anbragt, eksisterer der dog ligeledes en følelse af at være anderledes hos Freja og Jette. Jette beskriver eksempelvis, hvordan hun altid har følt sig anderledes, fordi hun har boet i plejefamilie, og hvordan hun ville ønske, at hendes biologiske familie havde været en kernefamilie. Freja fortæller om hendes opvækst:

"Jeg følte mig aldrig rigtig velset, jeg følte ikke der var nogen der forstod mig. Jeg følte meget, at jeg var en del af en stor sammenhæng, der skulle hænge sammen, men hjemme ved mig han tingene bare ikke sammen, så det var svært at passe ind i hele det her system" (Freja).

På lignende vis som hos Maria og Jette, ses det altså, at også Freja føler sig anderledes, og ikke passer ind, idet der ikke er nogen der forstår hende og den situation hun er i. Yderligere fortæller Freja, hvordan anbringelsen fra storbyen til den lille provinsby får hende til at skille sig endnu mere ud fra de andre, fordi hun ikke passede ind i det lille lokalsamfund, hvor man ifølge Freja hurtigt blev stemplet, så snart man trådte en lille smule udenfor normen, hvilket hun ofte gjorde. Det er dog muligt, at en del af Frejas følelse af at være anderledes skal findes i forhold, der ikke har noget med anbringelsen at gøre. Dette har at gøre med, at Freja tidligere i interviewet fortæller, at hun altid har haft en følelse af at være anderledes og ikke passe ind, hvilket dels har med hendes hudfarve, religion og hendes danskhed at gøre, hvor hun, på trods af, at hun voksede op i en af de ghetto-lablede bydele i Danmark, følte sig anderledes end dem omkring hende. Ligesom Freja har Maria også problemer med systemet omkring anbragte, og hun fortæller eksempelvis, hvordan hun i gymnasiet fik en anden, tilsvarende ydelse til SU:

"(...) jeg ville så meget hellere have haft SU. Det betød enormt meget dengang, for så fik alle de andre SU og det kunne jeg så ikke få, fordi jeg fik noget andet, hvor jeg tænkte, så lad være med at give det andet og så giv SU i stedet for, det kan vel ikke være så svært" (Maria).

Om man får SU eller man får noget tilsvarende kan måske umiddelbart virke uvæsentligt, så længe man ikke bliver snydt af systemet. Ovenstående citater viser dog, at der hos flere af de tidligere anbragte ses en følelse af at være anderledes og skille sig ud, samt et ønske om normalitet, hvilket er relevant i forhold til, hvorvidt man modtager SU eller noget tilsvarende. Hvor jeg tidligere beskrev hvordan, hvad jeg kaldte ydre rammer såsom tøj og renlighed, hæmmede de tidligere anbragte i deres forsøg på samvær med andre i skolen, ses der på samme måde en række ydre omstændigheder, der gør sig gældende for tidligere anbragte, som skiller dem ud fra de ikke-anbragte, og forstærker eller bekræfter deres følelse af, at de er anderledes end deres jævnaldrende ikke-anbragte. Tidligere anvendte jeg Honneths teori om anerkendelse til at beskrive, hvordan de tidligere anbragte i det store hele tilsyneladende ikke modtog den anerkendelse, i form af at modtage og give opmærksomhed og kærlighed, det kræves for at kunne udvikle en stærk *selvtillid*, hvilket har betydning for en persons evne til at stole på sig selv og på sine omgivelser (Nørgaard 2005: 64-65). I følgende vil jeg på lignende vis anvende Honneths tredje sfære, den solidariske sfære, til at se nærmere på ovenstående analyse, der både har vist, at de tidligere anbragte har svært ved at blive en del af fællesskabet i deres klasser og generelt føler sig udenfor og anderledes. Den tredje form for anerkendelse et individ skal modtage, for at blive et helt menneske og leve det gode liv, er den solidariske anerkendelse, der modtages i den solidariske sfære. Denne sfære centrerer omkring social solidaritet, hvor individet, gennem relation til en gruppe, et fællesskab eller lignende, anerkendes for sin individuelle særegenhed og uerstattelighed i forhold til vedvarende at bidrage til gruppens og samfundets reproduktion. Modtages denne form for anerkendelse udvikler individet selvværdsættelse (Nørgaard 2005: 64). På trods af, at de tidligere anbragte i denne undersøgelse i et vist omfang beskriver venskaber, virker det ikke til, at de føler sig som en del af et større fællesskab i folkeskolen, da de tilsyneladende ofte kun har få venner og generelt føler sig anderledes og udenfor fællesskabet, med undtagelse af Isabella, der optages i en klikke i 8. klasse. Nogle af de tidligere anbragte holdes aktivt udenfor fællesskabet gennem mobning, hvor andre i højere grad taler om at føle sig anderledes og ikke at passe ind, uden at beskrive, hvordan deres klassekammerater behandlede dem. Overordnet vidner historierne dog ikke om, at de tidligere anbragte får solidarisk anerkendelse, men derimod oplever krænkelse, enten gennem aktiv mobning eller usynliggørelse, hvilket ifølge Honneth vil have en negativ betydning for individet i form af tab af personlig selvværdsættelse. I relation hertil ses i øvrigt, at tre ud af fire af de tidligere anbragte, som jeg talte med, i perioder har modtaget professionel hjælp, fordi de har haft psykiske problemer. Således ses det altså, at mange af de tidligere anbragte perioder har det svært, samtidig med at de føler sig anderledes og udenfor fællesskabet. Med udgangspunkt heri er det interessant, at se på de få venskaber, der dog beskrives i de tidligere anbragtes historier, og derigennem få en bedre forståelse af de tidligere anbragtes kompetencer til at danne og bevare sociale relationer.

10.7 Ensomhed

Som nævnt vidnede de tidligere anbragtes historier i en vis grad om tilstedeværelsen af venskaber gennem barndoms- og ungdomslivet, hvilket er et aspekt af barndommen jeg ser nærmere på i følgende afsnit, idet jeg analyserer de tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at danne og bevare sociale relationer.

På trods af, at de tidligere anbragte overordnet set kun fortæller om få venskaber og om, at de generelt følte sig anderledes og udenfor fællesskabet, vidnede historierne som sagt også om venskaber. Maria, der havde det svært med at indgå i store sociale grupper og i classesammenhænge, og som generelt var meget opmærksom på, at hun var anderledes beskriver dog:

"Men da jeg startede i gymnasiet, der fik jeg jo også nogle gode venner som jeg stadigvæk ser. Nej det er måske kun én jeg stadig ser, for hende jeg gik i folkeskole med hende gik jeg også i gymnasiet med. Jeg synes jeg har nogle rigtig gode veninder og jeg synes ikke jeg som sådan har svært ved at stifte nye bekendtskaber. Det synes jeg egentlig har været okay" (Maria).

Selvom Maria tilsyneladende kun havde meget få venner, er det dog tydeligt, at de har stor betydning for hende, samt at der tilsyneladende er tale om nære venskaber, der stadig eksisterer mange år efter de startede. Jettes historie vidner ligeledes om venskaber, og allerede inden hun flytter i plejefamilie beskriver hun, at hun havde gode veninder. Dette ændres dog, da Jette flytter i plejefamilie, hvor hun først ankommer til en folkeskole som hun ikke har noget positivt at sige om, og i stedet fortsætter til at fortælle om sin privatskole. Her har Jette svært ved at passe ind, fordi det er en "meget speciel klasse", men Jette finder i stedet en rigtig god veninde, der går tre årgange under hende, som hun stadig ser i dag. Samtidig har Jette genoptaget kontakten til en af sine gamle veninder fra børnehaven, som hun beskriver, at hun er ved at planlægge 15 års jubilæum for deres venskab med. Freja havde en god ven, da hun var på børnehjem, som længe var hendes eneste ven, men efter anbringelsens opstart og ophør præges Frejas historie generelt af, at hun har venskaber, hvoraf enkelte af disse betegnes som rigtig gode, som hun stadig har i dag. Isabella har ligesom Freja problemer med at få venner i starten af folkeskolen, og Isabella fortæller, at hendes veninder fra børnehaven forlader hende og begynder at deltage i mobningen af hende allerede få år efter skolestart. Isabella får dog nogle gode venner i 8. klasse, men mister dem igen, da de starter på en ungdomsuddannelse og Isabella fortsætter i 10. klasse. Isabella starter efterfølgende på HF, hvor hun på lignende vis beskriver, at hun er udenfor sammenholdet, men hvor hun bliver veninde med en anden pige, der også er anderledes og skiller sig ud. Således beskriver samtlige af de tidligere anbragte, jeg talte med, om gode venskaber i dele af opvæksten, om end der for de flestes vedkommende er tale om meget få venskaber. Selvom de tidligere anbragte gennem størstedelen af deres opvækst beskriver en eller anden form for venskab, fortæller flere samtidig historier, der vidner om, at de meget hurtigt forsøger at få en tilknytning til andre, når muligheden byder sig. Eksempelvis fortæller Jette, hvordan hendes kontaktperson fra efterskolen meget hurtigt bliver en af de personer, hun har tættest på sig, hvilket også er tilfældet med hendes kærestes mor, som hun ligeledes meget hurtigt får en meget tæt tilknytning til. Isabella fortæller på lignende vis, hvordan hun meget ihærdigt forsøger at få danne en stærk tilknytning til nogle af pigerne i hendes klasse. Eksempelvis fortæller Isabella, at hun kunne have et venindeherte med til en pige i skolen hun kun lige havde mødt eller talt med dagen inden. Hun fortæller også, at hun på et tidspunkt fortæller om sin brors seksuelle misbrug af hende til nogle fra hendes klasse, som så ender med at fortælle det til alle andre på skolen:

"(...) jeg var for naiv og (havde, red.) fortalt nogle mennesker nogle ting, jeg ikke burde have fortalt dem. For jeg havde ikke nogen og jeg ville gerne have omsorg og i det øjeblik virkede det rigtigt at fortælle det, men det var det så åbenbart ikke"

På den måde ses der blandt nogle af de tidligere anbragte i denne undersøgelse forsøg på at danne en form for spontan tillid, der minder om 'sugekop-effekten', der beskrives i andre undersøgelser (Nielsen 2005: 79), hvor barnet meget hurtigt hæfter sig fast til et andet individ, og i et vist omfang formår at danne en social relation. Relativt tidligt i interviewet med Isabella taler vi kort, om hun var ensom som barn, hvilket hun fortæller, at hun ikke var. Da Isabella er glad under interviewet og glad for at fortælle, bedømmer jeg,

at jeg godt kan spørge lidt dybere ind til følelsen af ensomhed, og vi taler lidt om, hvorvidt de to eksempler ikke netop er udtryk for en form for ensomhed. Isabella fortæller dog:

"Men jeg synes ikke jeg har været ensom, for hvis jeg ikke har haft nogen på et tidspunkt, så har jeg haft dyrene. Jeg synes aldrig jeg har følt mig ensom, men jeg kan da godt se ude fra, at jeg var et utrolig ensomt barn, hvis der ikke var nogen" (Isabella).

Således ses det altså, at flere af de tidligere anbragte udnytter en række metoder til at minimere følelsen af ensomhed. Fælles for Jette og Isabella er, at de i flere tilfælde meget hurtigt forsøger at danne en tæt relation til en person, de først lige har mødt og stort set ikke kender. De er desuden begge aktive på internettet på henholdsvis Facebook og Arto, og Jette har en klar distinktion mellem venner og facebook venner, som tilsyneladende ikke er lige så tætte som almindelige venner, og hvor man kun sjældent eller aldrig ses. Jette henvender sig desuden til en yngre elev på skolen, da det ikke lykkes at blive en del af sammenholdet i klassen, og Isabella tilbringer ekstra tid hos dyrene. At dyr kan have en stor betydning lægges der ligeledes vægt på i nogle af de anbragte børns historier, der indgår i Nielsen (2005), hvor enkelte anbragte fortæller om dyr, der til tider været deres eneste fortrolige støtte og samtidig har fungeret som tilflugtssted (Nielsen 2005: 80). De fire tidligere anbragtes historier bakker i noget grad op om tidligere forskning, der vidner om, at anbragte børn generelt kun har få venskaber (se eksempelvis Larsen et al. 2012; Børnerådet 2012; Jakobsen et al. 2010; Egelund et al. 2009: 175), men udfordrer antagelsen om, at anbragte børn generelt er ensomme, idet ovenstående analyse viser, at de få venskaber de har, tilsyneladende ofte er nære og strækker sig over mange år.

Freja er den eneste af de tidligere anbragte, der selv beskriver en ensomhed. Den ensomhed hun beskriver, er dog ikke i forhold til ikke at have venner, men derimod i forhold til at hun har en dyb følelse af, at der ikke er nogen, der rigtigt kender hende. Freja pointerer dog:

"Så det er også lidt paradoksalt igen ikke, for jeg har lige siddet og sagt, at der ikke er nogen der kender mig, og så alligevel tror jeg, at jeg er det mest ærlige menneske du overhovedet kan snakke med, men jeg tror at det jeg mener, når jeg siger, at der ikke er nogen der kender mig, det er at der ikke er nogen der ved hvad jeg egentlig føler inden i..." (Freja).

I Nielsen (2005) beskrives på lignende vis, hvordan flere anbragte ud over generelt at føle sig ensomme også besidder en følelse af at være alene, på trods af, at have mennesker omkring sig.

"Jeg bakser jo stadig med den alenefølelse, der er grundlæggende, sådan helt inde: Jeg er jo i virkeligheden helt alene. Det kan godt være, jeg er omgivet af mennesker, men jeg har helt fundamentalt den der fucking alenefølelse. Og jeg hader den" (Ukendt i Nielsen 2005: 209).

Med udgangspunkt i ovenstående citater kunne det således tyde på, at anbragte og tidligere anbragte kan føle flere forskellige slags ensomhed. Dels vidner andre undersøgelser om anbragte, der føler sig ensomme, fordi de ingen venner har (Se eksempelvis Klyvø 2007, Warming 2005 eller Larsen et al. 2012), men som de to ovenstående citater beskriver, eksisterer der for nogle også en dyb følelse af, at være helt alene, uden at nogen virkeligt kender dem. Denne form for ensomhed er i øvrigt interessant, fordi Freja besidder den, på trods af, at hun beskriver sig selv som verdens mest ærlige menneske, hvilket burde være ensbetydende med, at hendes venner og veninder, som hun har haft gennem mange år kender hende og ved hvem hun er. I modsætning til første følelse af ensomhed, som ovenstående analyse viste, at der var flere metoder til

at undgå, virker det ikke i samme grad muligt, at undslippe *alenefølelsen*, som Freja såvel som den ukendte anbragte beskriver.

Honneth beskriver som tidligere nævnt, hvor stor betydning forældrenes omsorg til barnet har for dets muligheder for at danne tillidsfulde relationer senere i livet, hvilket minder om fundamentet for tillidsdannelse i Giddens teori, der samtidig også beskriver, hvordan tilliden, der etableres mellem et spædbarn og dets omsorgsgivere, skaber en form for vaccine, der beskytter barnet mod hverdagslivets potentielle trusler og farer (Giddens 1996: 83). Giddens påpeger desuden, at tillid er nødvendig i det moderne samfund, fordi det ikke længere er muligt at have det fulde overblik over de sociale fænomener, der udspiller sig, når tid og rum bliver adskilt (Ritzer 2008: 552-553). Disse pointer er interessante i forhold til den netop gennemgåede analyse om de tidligere anbragtes sociale relationer. Et af de interessante elementer i undersøgelsen, i forhold til disse teorier, er, hvordan Jette og i særlig grad Isabella, der begge kommer fra hjem med biologiske forældre, der langt fra beskrives som omsorgsfulde, alligevel formår at have tillid til andre. Ifølge disse teorier, burde den barndom de beskriver gøre dannelsen af tillidsfulde relationer til andre svær. Alligevel ses der blandt dem begge, at de meget hurtigt forsøger at danne en relation til personer, de stort set ikke kender. I Isabellas tilfælde fortæller hun endda meget fortrolige historier om hendes broders misbrug af hende, hvilket under normale omstændigheder må vidne om tillid til den person, man fortæller en sådan historie. Det kan derfor undre, hvordan disse tidligere anbragtes kompetencer i forhold til hurtigt at have tillid til andre personer hænger sammen med såvel Giddens som Honneths pointer om, hvordan en tilsyneladende omsorgs- og kærlighedsløs barndom burde besværliggøre en sådan evne. Jette har gennem hele fortællingen stort fokus på de mange svigt hun har oplevet fra såvel hendes biologiske familie som hendes plejefamilie, hvilket yderligere burde besværliggøre tillidsdannelsen til andre mennesker. Ses der nærmere på, hvornår Jette og Isabella forsøger at danne tæt relation til personer, de stort set ikke kender, virker det til, at det altid sker i de perioder, hvor de har det dårligst og er mest alene, på trods af, at de ikke selv beskriver en følelse af ensomhed. Jette knytter sig eksempelvis til sin kontaktperson på efterskolen i tidspunktet umiddelbart efter, at Jettes plejemor har fået en ny kæreste og, ifølge Jette, generelt er begyndt ikke at bekymre sig om hendes liv på efterskolen. På samme måde virker det til, at Isabella tager kontakt til en pige fra hendes klasse og fortæller hende om sin brors misbrug af hende på et tidspunkt, hvor hun havde det dårligst, i og med, at hun fortæller, at hun "ikke havde nogen" og gerne ville have omsorg (Isabella). Dette er interessant, da jeg i analysen har beskrevet, hvordan det ikke virker til, at hverken Jette eller Isabella har haft den kærlige opvækst, der ifølge Giddens og Honneth generelt er nødvendig for at kunne danne tillidsfulde relationer til andre mennesker. Det er som tidligere nævnt svært at bedømme de tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at danne nye tillidsfulde relationer, og generelt vidner de fire historier om få venskaber der strækker sig over mange år, hvilket både kan tolkes som et argument for, at de generelt har haft svært ved at få nye, nære venner i deres barndoms- og ungdomsliv, men samtidig også har gode kompetencer i forhold til at bevare enkelte af deres sociale relationer. De to ovenstående eksempler beskriver dog situationer, hvor Jette og Isabella, i de perioder de har det sværest, forsøger at danne meget tillidsfulde relationer meget hurtigt og meget pludseligt. Således kan man argumentere for, at der tilsyneladende kan opstå tilstande, hvor den manglende evne til at danne tillidsfulde relationer til andre forsøges tilsidesat ved at fortælle meget private ting i et forsøg på, at modtage noget af den omsorg de generelt mangler i deres fortællinger eller netop har mistet. Yderligere er det også interessant, at såvel Jette som Isabella beskriver brugen af sociale medier, da Giddens fremhæver, hvordan adskillelsen af tid og rum højnede behovet for tillid, da vi som nævnt ingen grund har til at betvivle

dem, vi kan se, og hvis handlinger er tydelige for os, hvorimod det modsatte er gældende, når vi ikke har de fulde overblik over de sociale fænomener, der udspiller sig, når tid og rum brydes. På trods heraf ses det, at både Jette og Isabella anvender sociale medier, og med stor sandsynlighed har samtaler med personer de ikke kender. I den sammenhæng vil jeg også uddybe måden hvorpå jeg kom i kontakt til Jette, som jeg tidligere beskrev. Fra jeg første gang taler med Jette om, at lave et interview med hende, til det lykkes efter fire pludselige afbud, få timer inden vi skulle have mødtes, skriver hun talrige beskeder, hvoraf en stor del ikke har at gøre med undersøgelsen. På den måde kan tillidsforholdet altså også gå den modsatte vej end Giddens foreskriver, idet Jette, med den opvækst hun beretter om, burde have svært ved at danne tillid til andre, samt at tillid til folk man ikke kan se i endnu højere grad kræver tillid. Samtidig tyder det dog på, at Jette formår at få nok tillid til mig, gennem de sms'er vi sender, til at hun har lyst til at deltage i undersøgelsen. Således kan adskillelsen af tid og sted der eksempelvis finder sted i forbindelse med sociale medier og anvendelsen af sms beskeder ses som et værktøj til, og ikke en begrænsning af, mulighederne for at kunne indgå i sociale sammenhænge med andre.

I forbindelse med at se på de tidligere anbragtes kompetencer til at danne og bevare sociale relationer, og hvorvidt der eksisterer en ensomhed hos dem eller ej, er det ikke kun relevant at se på de tidligere anbragtes jævnaldrende sociale relationer, men også på, hvorvidt de tidligere anbragte har nære relationer til voksne.

Hvor ovenstående analyse tegner et billede af, at de tidligere anbragte til en vis grad havde venskaber med børn og unge på deres egen alder, er der dog stort set ingen, der nævner nogen voksne bekendtskaber i interviewet, ud over den nærmeste familie, på trods af, at interviewene afsluttes med et fokus på jævnaldrende såvel som voksne relationer, der har haft stor betydning for de tidligere anbragte gennem deres opvækst. På tværs af de fire historier tegner sig således et billede af, at de tidligere anbragte stort set ikke har nogen voksne bekendtskaber ud over de få personer fra deres familie, som de jævnligt har set i barndoms- og ungdomslivet. Efter anbringelsens ophør er det i øvrigt kun Isabella, der stadig har kontakt til sin plejefamilie, hvorimod hverken Jette eller Freja har noget at gøre med deres plejefamilier, og Maria kun har meget begrænset kontakt til sin. De tidligere anbragtes forhold til deres biologiske forældre adskiller sig dog i højere grad fra hinanden. Jette beskriver eksempelvis, hvordan hun stort set ikke ser sine forældre i årene, hvor hun er teenager, andet end ved nogle få lejligheder, og det virker heller ikke til, at Jette har et tæt forhold til sine forældre i dag. Isabella ser stadig sine forældre en sjælden gang imellem, men hun fortæller, at det stort set kun er, når de har brug for hendes hjælp til et eller andet. Fælles for Jette og Isabella er desuden, at det ikke virker til, at de har gjort en aktiv indsats for at forbedre vilkårene derhjemme, og mens Isabella har været anbragt er forældrene desuden flyttet fra hinanden. Frejas historie adskiller sig en smule herfra, idet hun beskriver, at hendes mor flere gange gennem årene har forsøgt at gøre en indsats for familien, også efter Freja er flyttet ud. Eksempelvis nævner Freja, at det lykkedes hendes mor at komme ud af sit stofmisbrug og starte på en uddannelse, som det dog ikke lykkedes hende at gennemføre. Selvom Freja beskriver, at hendes mor er kommet ud af sit misbrug i dag, er Freja dog i tvivl om, hvor vidt hendes mor overhovedet elsker hende, og det virker heller ikke til, at de har ret meget samvær med hinanden. Derimod taler Freja meget om sin mormor og hvad hun betød for hende, da Freja var yngre, men da hun er død i dag virker det stort set ikke til, at Freja har nogle voksne bekendtskaber, som hun tillægger en værdi. Anderledes ser det ud for Maria, der fortæller, hvordan hendes mor på lignende vis gjorde hvad hun kunne for at få styr på sit liv, så hun kunne få Maria tilbage:

”Jamen hun ville meget, meget, meget gerne have mig og var meget ked af, at jeg ikke kunne bo hos hende, selvom hun selv havde bedt om hjælp, så var der ikke noget hun hellere ville, end at have mig hjem, og det tror jeg har betydet rigtig meget for mig, i forhold til, at jeg ikke har følt mig uønsket og altid har vidst, at min mor gerne ville, men ikke kunne” (Maria).

Maria fortæller også, at hun gennem det meste af anbringelsen generelt har haft et godt og tæt forhold til sin mor, og beskriver i øvrigt, at de taler i telefon sammen dagligt. Siden Maria er flyttet fra plejefamilien er hun begyndt at se meget til sin egen familie, idet hun både nævner en tæt relation til sine bedsteforældre, sine to mostre og sin ene kusine. Da både Frejas og Marias historier beskriver, hvordan deres mødre indtog en aktiv rolle mens deres børn var anbragt, er det interessant, at det tilsyneladende kun er Maria, der har et godt forhold til sin mor i dag. Freja beskriver dog sin mor som meget syg, hvilket muligvis er en af årsagerne til, at hun ikke tilskrives ret stor betydning i Frejas liv efter anbringelsen. Hos Jette og Isabella gives der derimod en beskrivelse af deres forældre som værende passive under anbringelsen, forstået på den måde, at de tilsyneladende ikke gør noget for at ændre på de forhold, der afstedkom anbringelsen, og det er bemærkelsesværdigt, at deres forældre stort set ikke indgår i deres fortællinger efter anbringelsens opstart. Det fremgår således af de anbragtes historier, at Maria tilsyneladende generelt har et større netværk end de andre tidligere anbragte, der stort set ikke fortæller om nogen voksenrelationer i deres liv, idet de hver især udelukkende nævner deres plejefamilie, en bedsteforælder eller en kontaktperson. Generelt ses det altså i de tidligere anbragtes beskrivelser, at de kun har få sociale relationer til jævnaldrende og om muligt endnu færre relationer til voksne, og at dette tilsyneladende både gør sig gældende under og efter anbringelsen. Hvad end der er tale om, at de biologiske forældre indtog en aktiv eller en passiv rolle mens børnene var anbragt, er det i øvrigt tydeligt i både Marias, Isabellas og Frejas historier, at rollerne relativt tidligt skiftede, forstået på den måde, at Maria og Freja allerede i den helt tidlige barndom skulle tage sig af deres forældre og Isabella har gjort det siden hendes forældre gik fra hinanden.

11.0 Konklusion

Formålet med denne opgave har som nævnt været at belyse, hvordan opvæksten i henholdsvis den biologiske familie og i plejefamilien havde indflydelse på tidligere anbragtes udvikling af kompetencer i forhold til at have tillid til omverdenen og til at danne og bevare sociale relationer.

Med hensyn til at udvikle kompetencer i forhold til at have tillid til omverdenen viste analysen af opvæksten i den biologiske familie, at forudsætningerne for at danne *selvtillid* og dermed tillid til omverdenen tilsyneladende ikke har været optimal for de fire tidligere anbragte. Dette har at gøre med, at beskrivelserne af livet i den biologiske familie og af deres forældre bar præg af omsorgssvigt og dårlige opvækstvilkår generelt. Kærligheden og omsorgen som Honneth beskriver vigtigheden af, i forhold til at danne tillid til omverdenen, indgår stort set ikke i fortællingerne om barndomshjemmet, og de steder hvor den gør, er den gemt mellem perioder af dårlighed. Ud over at de biologiske forældre tilsyneladende ikke formår at give de tidligere anbragte den omsorg, man har brug for som barn og ung, formår de desuden heller ikke at skabe de rette, ydre rammer for børnene. Således ses det, at flere af de tidligere anbragte enten lugtede og var beskidte, havde forkert tøj til årstiden eller ikke fik mad med i skole, hvilket sås var hæmmende for deres mulighed for at være en del af fællesskabet i deres respektive klasser. Da de fire piger anbringes ses det, at disse ydre rammer forbedres, og deres situation i skolen bliver anderledes, idet de ikke længere i samme grad aktivt holdes udenfor fællesskabet. Analysen viser således, at de ydre rammer tilsyneladende har stor betydning for de tidligere anbragtes mulighed for at indgå i sociale sammenhænge. Desuden beskriver flere, at de efter anbringelsen får en større forståelse for de sociale koder, der eksisterer, og dermed får udviklet deres kompetencer i forhold til at begå sig socialt. Dette åbner yderligere også op for muligheden for at danne sociale relationer til andre, hvilket ses i flere af de tidligere anbragtes historier. Denne ændring kan muligvis tilskrives livet i plejefamilierne, der, i modsætning til livet i den biologiske familie, af flere beskrives med glædelige beretninger om indholdsrige hverdage og ferier og med meget samvær med plejeforældrene. Selvom de tidligere anbragtes umiddelbare fortællinger om plejeforældrene, og livet hos dem, vidner om bedre opvækstvilkår end tidligere, er det svært at danne sig et indblik i, hvor tæt en relation der skabes imellem dem. Dette har dels at gøre med, at flere af de tidligere anbragte længe har en form for mistillid til deres plejeforældres kærlighed til dem, og derfor også til anbringelsernes holdbarhed. Desuden ændrer beskrivelserne af livet i plejefamilien sig løbende til det værre igennem interviewene, der for fleres vedkommende ender med udsagn om svigt og dysfunktionalitet i plejefamilien.

Generelt er det svært at give en bedømmelse af de tidligere anbragtes kompetencer i forhold til at have tillid til omverdenen, hvorfor bedømmelsen heraf primært sker i forhold til den opvækst, de beskriver, som efterfølgende sammenholdes med Honneths og Giddens teorier om tillid. I analysen af livet udenfor plejefamilien ses det dog, at flere af de tidligere anbragte forsøger at danne en form for spontane tillidsrelationer til andre, når chancen byder sig, og når de har det dårligst. Yderligere foreslog tre ud af fire af de tidligere anbragte jeg talte med uopfordret, at vi skulle afholde interviewet hos dem, på trods af de ikke kendte mig, hvilket langt fra vidner om en generel mistro til omverdenen. På trods af, at de tidligere anbragtes kompetencer til at danne sociale relationer generelt virker til at være forbedrede, efter de er blevet anbragt, ses det dog stadig, at der kun dannes få venskaber. De få venskaber, der dannes, beskrives dog som nære og varer ved i mange år, hvilket peger i retning af, at deres kompetencer til at bevare sociale

relationer må ses som relativt gode, i modsætning til deres kompetencer til at danne sociale relationer. I den forbindelse er det i øvrigt interessant at påpege, at ensomheden, der ofte nævnes i forbindelse med anbragte og tidligere anbragte, ikke i samme grad har gjort sig gældende i disse informanternes historier, idet der ses en række metoder til at undgå ensomheden, såsom at finde venner der er yngre eller tilbringe mere tid sammen med sine dyr. På trods heraf følte de tidligere anbragte sig dog i forskellig grad anderledes og udenfor fællesskabet.

Tidligere beskrev jeg, hvordan dette sample ikke nødvendigvis var repræsentativt for anbragte børn generelt, fordi de tidligere anbragte i denne undersøgelse overordnet har et højt uddannelsesniveau, deres baggrund taget i betragtning. På trods heraf, ses det generelt gennem analysen, at langt størstedelen af de elementer, der har præget beskrivelserne af deres opvækst, også kan findes i andre undersøgelser om anbragte og tidligere anbragte. Dette kan således tale for, at de fund der er gjort i denne undersøgelse, og de begreber, der er dannet, ikke nødvendigvis kun er begrænset til dette sample, men derimod til en vis grad kan gøre sig gældende for anbragte generelt, idet disse fund som oftest både går på tværs af flere af informanter fra denne undersøgelse, samtidig med at lignende pointer ses i andre undersøgelser om anbragte.

12.0 Litteraturliste

Andersen, Signe Hald et. al. (2013): *"Når man anbringer et barn II – årsager, effekter af anbringelsesforanstaltninger og konsekvenser"*. 1. udgave, 1. oplag. Syddansk Universitetsforlag, Odense.

Ankestyrelsen (2013): *"Hvordan familie og netværk bliver inddraget i børnesager"*.

Ankestyrelsen (2014): *"Anbringelsesstatistik 2013"*.

Antoft, Rasmus & Thomsen, Trine Lund (2002): *"Når Livsfortællinger bliver en sociologisk metode – en introduktion til det biografiske narrative interview"* I: Jakobsen, Michael Hviid et al. (red): *"Liv, fortælling, tekst – strejftog i kvalitativ sociologi"*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag.

Antoft, Rasmus (red.) et. al. (2007): *"Håndværk & Horisonter – tradition og nytænkning i kvalitativ metode"*. Syddansk Universitetsforlag, Odense.

Bauman, Zygmunt (2000): *"Liquid Modernity"*. Polity Press.

Beck, Ulrich (1992): *"Risikosamfundet"*. København. Hans Reitzels Forlag.

Beck, Ulrik & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002a): *"Individualization – Institutionalized Individualism and its Social and Political Consequences"*. Sage Publications.

Beck, Ulrik & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002b): *"Individualisering I moderne samfund – en subjektorienteret sociologisk perspektiver og kontroverser"*. SLAGMARK, nr. 34.

Bryderup, Inge M. (2010): *"Ungdomskriminalitet, socialpolitik og socialpædagogik – biografiske interview med unge om straf og behandling"*. 1. udgave. Klim, Århus.

Bryderup, Inge M. & Trentel, Marlene Q. (2012): *"Tidligere anbragte unge og uddannelse"*. 1. udgave. Klim, Århus.

Børnerådet (2012): *"De prøver at gøre det så normalt som muligt" – et indblik i 113 anbragte børn og unges liv"*.

Danmarks Statistik: <http://www.dst.dk/da/Statistik/emner/de-nationale-dokumentationsprojekter/udsattebornogunge.aspx#indikator3> Set den 5. november.

De Vaus, David A. (2001): *"Research Design in Social Research"*. Sage Publications.

Egelund, Tine et. al. (2008): *"Anbragte børns udvikling og vilkår – Resultater fra SFI's forløbsundersøgelse af årgang 1995"*. Schultz Grafisk. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København.

Egelund, Tine et. al. (2009): *"Anbragte børn og unge – en forskningsoversigt"*. Schultz Grafisk. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København.

Egelund, Tine; Jakobsen, Turf Böcher & Steen, Lena (2010): *”Det er jo min familie” – beretninger fra børn og unge i slagspleje*. Rosendahls – Schultz Grafisk. SFI – det Nationale forskningscenter for Velfærd, København.

Giddens, Anthony (1990): *”The Consequences of Modernity*”. Stanford: Stanford University Press.

Giddens, Anthony (1996): *”Modernitet og selvidentitet*”. 2. udgave. Hans Reitzels Forlag, København.

Glaser, Barney G. & Strauss, Anselm L. (1967): *”The discovery of Grounded Theory*”. New York: Aldine de Gruyter.

Honneth, Axel (2004): *”Recognition and Justice. Outline of a Plural Theory of Justice*”, in: Acta Sociologica, 2004, Vol. 47, pp.351-364.

Holm-Petersen, Kirsten (red) & Olesen, Peter (2004): *”25 beretninger om en barndom udenfor hjemmet*”. 1. oplag. Kirsten Holm-Petersen og Kroghs Forlag A/S, Vejle.

Jakobsen, Turf Böcker; Hammen, Ida & Steen, Lena (2010): *”Efterværn – støtte til tidligere anbragte unge*”. Rosendahls – Schultz Grafisk. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København.

Jensen, Aggi (2000): *”Baggårdsbørn har også drømme*”. Narayana Press, Gylling.

Klyvø, Line (2007): *Styrkelse af relationen mellem forældre, plejeforældre og børn*. Familieplejen Fredensborg.

Knudsen, Lajla & Egenlund, Tine (2011): *”Effekter af slægtspleje – Slægtsanbragte børn og unges udvikling sammenlignet med plejebørn fra traditionelle plejefamilier*”. SFI – Det nationale forskningscenter for velfærd. København 2011

Kupferberg, Feiwei (2012): *”Conclusion: theorizing turning points and decoding narratives*” I Hachstaff m.fl: Biography and Turning points in Europe and America. Bristol: Policy Press.

Kvale, Steiner & Brinkmann, Svend (2009): *”InterView: Introduktion til et håndværk*”. 2. udgave. Hans Reitzels Forlag, København.

Larsen, Mette; Frederiksen, Anne & Klyvø, Line (2012): *”Teenagere i familiepleje – set fra anbragte unge og plejeforældres perspektiv*”. Center for Familiepleje/Videnscenter for Familiepleje, København.

Linderot, S. (2006): *”At placera eller inte placera i släktinghem, det är frågan: en studie kring familjehemsplaceringar – lagstiftning, attityder och handläggning inom socialtjänsten*”. Lund: Socialhögskolan.

Nielsen, Henrik Egelund (red.) (2000): *”Så kommer du til et bedre sted...” – samtaler med unge, der har været anbragt på institution eller i familiepleje om deres liv og om hvordan truede børn og unge skal hjælpes*”. 1. udgave, 1. oplag. Forlaget Børn og Unge, København.

Nielsen, Henrik Egelund (red.) et. al. (2005): *”TABUKA – tidligere anbragtes bud på kvalitet i anbringelsen af børn og unge*”. 1. udgave, 1. oplag. Forlaget Børn og Unge, København.

- Nørgaard, Britta (2005): *"Axel Honneth og en teori om anerkendelse"*. Tidsskrift for Socialpædagogik nr. 16
- Olsen, Rikke Fuglsang; Egelund, Tine & Lausten, Mette (2011): *"Tidligere anbragte som unge voksne"*. Rosendahls – Schultz Grafisk. SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København.
- Ragin, Charles C.; Becker, Howard S.; *"What is a case? Exploring the foundations of social inquiry"* 1992: Cambridge University Press.
- Ritzer, George (2008): *"Sociological Theory"*. 7. udgave. McGraw Hill, New York.
- Warming, Hanne (2005): *"Har andre plejebørn det som mig?"* København: Frydenlund.
- Winokur, M., A. Holtan & D. Valentine (2009): *"Kinship Care for the Safety, Permanency and Well-being of Children Removed from Home for Maltreatment"*. Oslo: The Campbell Collaboration.